

1813

Indische Planten

EN HAAR

Geneeskracht

DOOR

Mevrouw J. KLOPPENBURG-VERSTEECH.

TWEEDE DRUK.

B 31

W. BOEKHANDEL EN DRUKKERIJ
MAN & STROINK,
SEMARANG—1907.

1092

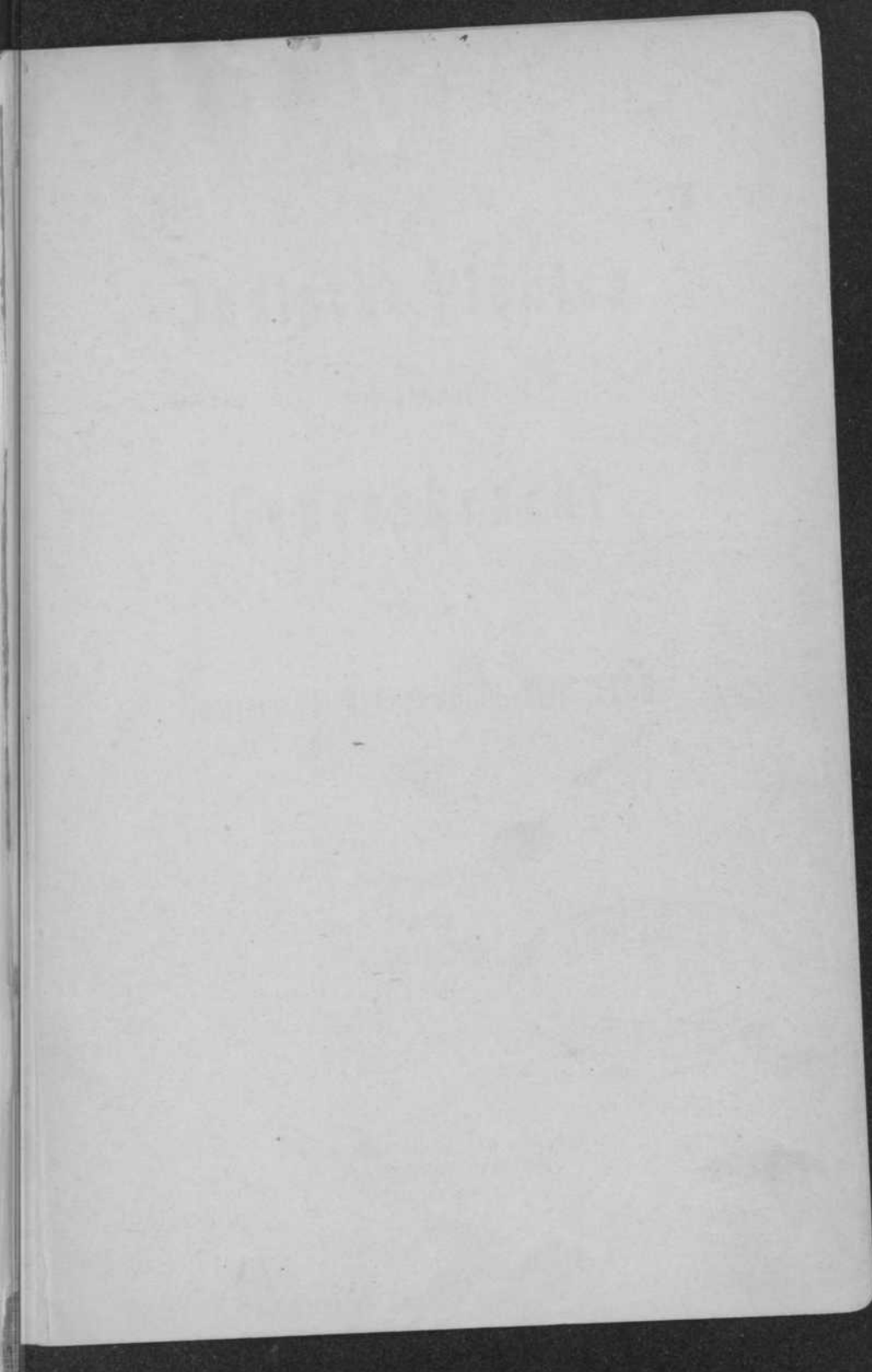
1013

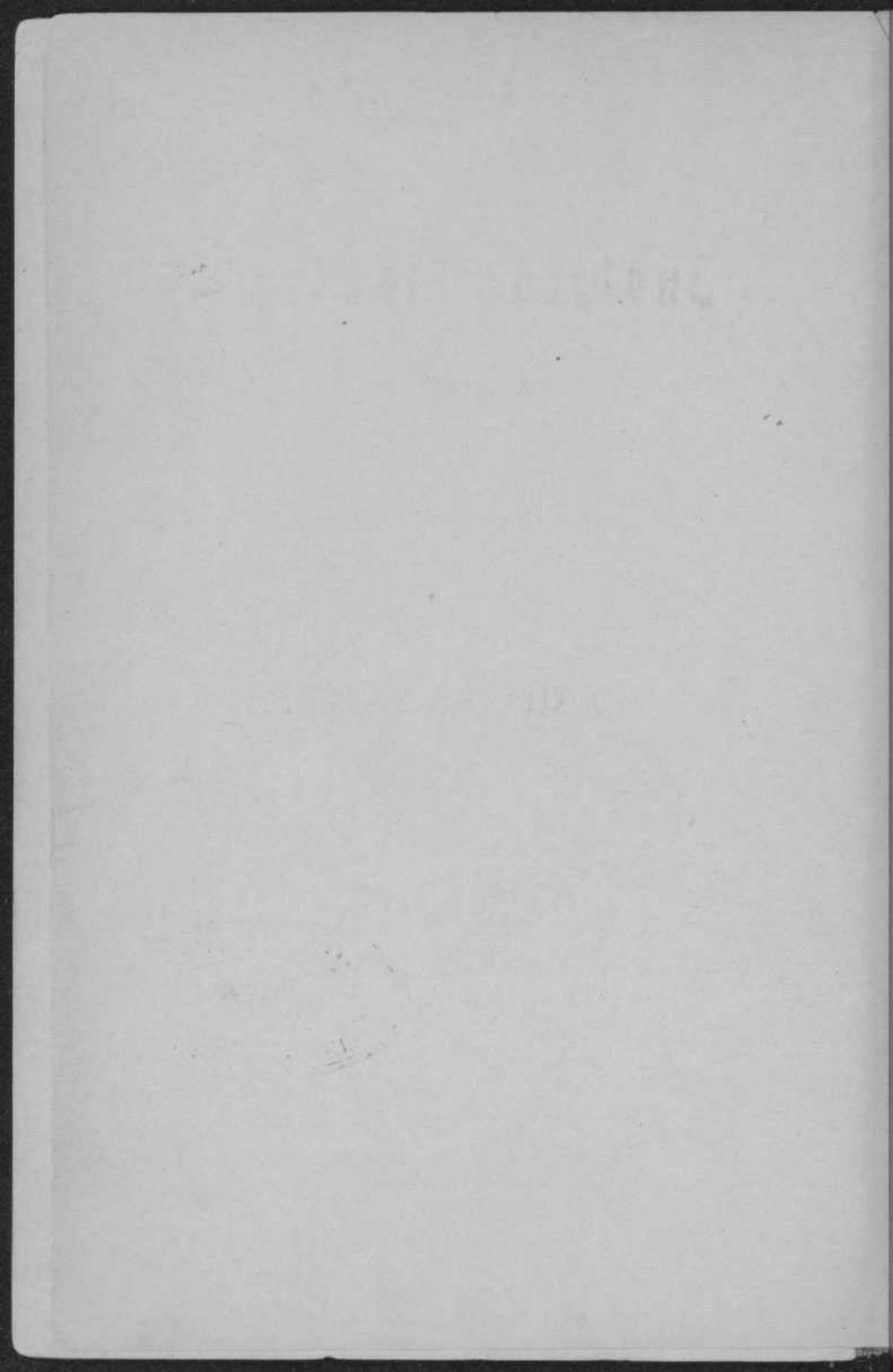
B31

UNIVERSITEITSBIBLIOTHEEK LEIDEN

02086424

Indische Planten

EN HAAR

Geneeskracht

DOOR

Mevrouw J. KLOPPENBURG-VERSTEEGH.

TWEEDE DRUK.

N. V. BOEKHANDEL EN DRUKKERIJ
MASMAN & STROINK,
SEMARANG.

1907.

9029/63

Indische Pflanzen

VON HARR

Geneskracht

DOOR

WILHELM J. KLOPFENBURG-VERSTEECH

TWEEDE DRUK

ACAD.
LUGD. BAT.
BIBL.

VERLAGT VON
H. A. HORNIG
MANNHEIM
1891

VOORWOORD.

J. S.

Toen ik tegen einde 1906 overging tot de uitgifte van mijn „Indische Planten en haar Geneeskracht” heb ik niet kunnen verwachten, dat reeds enkele maanden daarna de eerste oplaat daarvan zoude zijn uitverkocht en is het daarom, dat ik, aangemoedigd door dat succes en om te voldoen aan de vele sedert nog ingekomen aanvragen, heb besloten tot een tweede oplaat overtegaan.

Uit verschillende met belangstellenden gewisselde brieven en gesprekken is mij gebleken, dat niet alle gebruiksaanwijzingen goed zijn begrepen, reden waarom ik het geschrevene nog eens heb herzien en waar noodig en mogelijk verduidelijkt en aangevuld. Verder heb ik de verschillende onderwerpen alphabetisch gerangschikt, met vermelding van de aantewenden bladeren en/of kruiden, wat voor hen, die mijn boek willen raadplegen, naar ik vertrouw een groot gemak zal opleveren.

Men heeft willen beweren, dat mijn werk gevaarlijk zoude kunnen worden, indien het door onbevoegden wordt geraadpleegd, doch vermeen ik, dat zulks niet minder het geval moet zijn met de zoogenaamde populair geneeskundige werken, die maar al te dikwijls in handen komen van onmondigen. De door mij opgegeven geneeskrachtige bladeren en/of kruiden zijn over

II

het algemeen onschadelijk; waar zij bij het gebruik schadelijk zouden kunnen worden, is door mij daarop gewezen en tot voorzichtigheid aangemaand.

Ik hoop dat deze tweede uitgaaf een even gunstig onthaal moge vinden als de eerste en mijn werk menig-een, vooral hun die van geneeskundige hulp verstoken zijn, tot heil zal strekken: dan is mijn streven beloond.

De Schrijfster.

Semarang, November 1907.

Indische planten en haar geneeskracht.

Abcessen I.

Sambodja-getah is goed om abcessen en steenpuisten vlug te doen rijpen. Merkwaardig is het, dat deze getah heel spoedig aanwijst, wat voor een gezwel het worden zal.

Bij kinderen komt het veel voor, dat zonder er nog iets te zien is, zij op eens pijn hebben, b. v. aan het been. Men denkt aan verrekking of verzwikking, smeert er getah Sambodja op en laat die er 24 uren op, wascht het dan schoon, eerst met wat klapperolie, daarna met lauw water. Is het eene verzwikking aan een der pezen, trouw zal de Sambodja-getah het u aanwijzen door een licht-roze streepje op de pees; als het bloedvinnen worden, zoo is zulks ook duidelijk zichtbaar; worden het steenpuisten, die nog onzichtbaar zijn, dan worden het licht-roze ronde plekken, heel duidelijk aangestipt, ja zelfs hoeveel puisten er zullen komen. Ik schrijf dit, omdat ik zelf met een der kinderen die ondervinding heb opgedaan. Een mijner kinderen traptte op een stuk puntige bamboe, ik dacht dat het er uit was, na eenige dagen zwol de voet op, zonder iets aan den voet te kunnen zien. Sambodja-getah werd er op gedaan en reeds na 12 uren kon ik duidelijk zien, wat er in den voet zat.

Abcessen II.

Getah Poelee wendt men op dezelfde manier aan als het hier boven geschrevene onder abcessen I en heeft dezelfde uitwerking.

Abcessen III.

De bladeren van de Slasé tot asch gebrand en vermengd met olie, zijn goed om abcessen te laten rijpen. Men smeert dit mengsel op de pijnlijke plek.

Abcessen IV.

Eveneens is het goed om abcessen te laten rijpen, wanneer men de bladeren van de blauwe Kembang Teleng of Schoentjesbloem tot moes stamp, met goela djawa vermengt en dit op de pijnlijke plek doet.

Men heeft twee soorten Kembang Teleng: met witte en met blauwe bloemen.

Abcessen in den mond.

Voor abcessen in den mond is het aftreksel van Sirih-bladeren als spoeling gedurende den dag een prachtig middel.

Asthma I.

Voor asthma moet men 7 jonge takjes Randoe of Kapok-boom kneuzen en uitwringen met wat zout, 's morgens op de nuchtere maag drinken en dat drie dagen volhouden.

Asthma II.

Als men aanvallen van benauwdheid heeft door asthma helpt dikwijls het lijden van den patient verlichten het volgend recept: chinees bamboepapier wordt gedrenkt in een oplossing van salpeter, dit wordt gewoon in water opgelost, men droogt de vellen papier. Als men het gebruiken wil, brandt men het papier en ademt de patient de rook er van in.

Asthma III.

De jonge bladeren van den Tandjong-boom, fijn gesneden, gebruiken de Javanen als tabak voor sigaretten, ter verlichting van asthma.

Bedwateren.

Kinderen van 12-14 jaar, soms ouder, die de ziekte hebben van 's nachts in bed te urineeren, moet men Doewet ingeven. 4 of 5 pitten, soms meer, dat hangt af van den leeftijd, worden fijn gemaakt en in een pisangblad gedaan met eenige korrels adas (anjs), wat zout en 2 theelepels water, dan even opgestoomd en tegen 5 uur 's middags ingegeven.

Bij sommige kinderen, als ze nog maar een jaar of vijf zijn, helpen deze pitten ook op de volgende manier klaargemaakt: 7 pitten met 2 kopjes water en een klein stukje Javaansche suiker koken en tot de helft verkoken. De pitten worden eerst in kleine stukjes gehakt.

Beenen (gezwollen-bij zwangere vrouwen.)

Als zwangere vrouwen er last van hebben, dat haar beenen gaan opzetten neemt dan Tjabee item, een stuk Lempoejang, wat Sirih-steeltjes en een beetje rijst en stampt dat alles fijn. Daarna moet men dat laten drogen, totdat het een klontvormige massa is geworden. Bij het masseeren der beenen en voeten mengt men hiervan een beetje met wat arak. Dit masseeren moet men liefst vóór het naar bed gaan laten doen.

De laatste maanden voor de bevalling drinkt men wat, maar in de plaats van arak doet men er dan wat water bij en neemt minder Tjabee.

Beten (vergiftige) I.

Sambiloto is het slangenblad. Men gebruikt dat voor alle beten van vergiftige en schadelijke insecten. De blaadjes stampt men met bijvoeging van een weinig water en legt ze op de gestoken of gebeten plek. Ook neemt men een bitterglasje van dit vocht in. Dikwijls gebeurt het, vooral bij kinderen, dat men zonder zelfs de oorzaak te weten een dikken voet of een ander gezwel krijgt. Doet er dan een moes van Sambiloto op en

't zal spoedig slinken. Men behoeft niet alleen door slangen gebeten te zijn om een dikken voet te krijgen, maar ook het trappen op de afgelegde huid van die dieren veroorzaakt zwelling.

Kakkerlakken kunnen door hun vocht ook iets schadelijks teweegbrengen, daar is Sambiloto eveneens goed voor.

Beten (vergiftige) II.

De getah van de Waloh-plant wordt gebruikt tegen beten van vergiftige dieren. Men smeert deze getah op de pijnlijke plek.

Beten (vergiftige) III.

Ook de daon Ngo of Ngokilo dient tegen slangenbeten of andere giftige beten. Het groeit in 't wild. Deze bladeren worden tot moes fijn gemaakt en op de pijnlijke plek gelegd.

In den ouden tijd maakte men heggen van Ngo of Ngokilo om slangen te weren.

Beten (vergiftige) IV.

De jonge bladeren van den Ploso-boom tot moes gestampt helpen tegen beten van bosch-schorpioenen, mits onmiddellijk op de pijnlijke plek gelegd.

Beten (vergiftige) V.

Tegen den giftigen steek van den duizendpoot is het volgend middel ook aan te bevelen. Een kippenveer wordt in het keelgat van eene kip gebracht, met het vocht bestrijkt men de pijnlijke plek; onmiddellijk zullen de pijnen en gezwel verdwijnen, eenige keeren kan men dit herhalen, dit speeksel verdooft de pijn.

Bevalling.

Na bevallingen krijgen vrouwen dikwijls last van hemorrhoiden. Als ze Waloh eten, zullen ze er bevrijd

van blijven. Deze vrucht kan men als groenten en gestoofd met Javaansche suiker en wat klappermelk nuttigen. Ook klaargemaakt als hutspot, hetzij met vleesch en aardappelen bereid of met spek. Smakelijk is het, wanneer het spek aan reepen gesneden en gebraden wordt.

Waloh werkt zuiverend. Men moet echter het dra-derige, waaraan de pitten bevestigd zijn, weggooien. De Javanen zeggen, dat 't stopt.

Een aftreksel van Sirih-bladeren werkt zuiverend als wassching bij bevallingen.

Blaasaandoening.

De bladeren van de Kapas-Taoen worden gebruikt tegen aanvallen van blaasziekte. Deze bladeren worden een weinig gekneusd en met wat zout op den onderbuik gelegd. Dit is een zeer snel werkend middel.

Blaas (kou-vatten op de) I.

Als men koude gevat heeft op de blaas kookt men 7 wilde mosterd of Sawie Lemah plantjes (met wortel), met 2 theekopjes water, verkookt ze tot één en drinkt dit koud.

Blaas (kou-vatten op de) II.

Ook helpen tegen kou-vatten op de blaas Remoe-djong-blaadjes uitstekend. Een dessertlepel gedroogde of versche blaadjes is voldoende om met één splitglas water op te zetten en tot de helft te verkoken en in te nemen.

Bleekzucht.

De Lempoejang-wortel is niet alleen zuiverend, maar wekt ook de eetlust op. Bleekzuchtige kinderen moeten hiervan 2 maal in de week een medicijntje gebruiken. Met neemt dan de Lempoejang Emprit ongeveer van 2 vingerlengten, zet dit met 2 kopjes water op en verkookt ze tot de helft.

Voor bleekzuchtige kinderen is het volgende gerecht een gezond eten. Men neemt jonge daon Gagan, die men eerst stoomt en dan klaar maakt met een weinig geraspte klapper.

Bloeddiarrhee I.

Bloeddiarrhee waarin zich ook slijmerige deelen bevinden. De Javanen noemen een fijne klaversoort dat tusschen het gras groeit, Soeket Djarem, andere weer roempoet Greget. Dit kruid kruipt op den grond. Voor kinderen een handvol van dit kruid, voor volwassenen iets meer, dit stampst men met water, drinkt dit vocht. Voor kinderen één keer, voor volwassenen 2 keer per dag.

Het dieet moet streng zijn, arrowroot slechts; de tappel daon Dadap Serep en Sosorbebek, 2 maal daags, Men mag ongeveer voor kinderen 3 of 4 eiwit gebruiken, voor volwassenen 6 per dag.

Het eiwit moet goed verslagen zijn voordat men het den patient ingeeft.

Bij beterschap kan men de tappel afleggen b. v. den derden dag.

Bloeddiarrhee II.

Een stoppend middel tegen hevige bloeddiarrhee is een aftreksel van den bast van den rooden Toeri. Een stuk bast van één vingerlengte moet men op 2 splitglazen water opzetten, tot de helft verkoken en drinken.

Bloedspuwing I.

Tegen bloedspuwing is het gebruik van de jonge bladeren (de poepoes) van de Waroe-laut, fijn gekneusd en vermengd met klontjes suiker en een beetje water, een uitstekend middel. Men moet dit eerst zeven en dan innemen.

Bloedspuwing II.

Voor bloedspuwing en ook voor long-ontsteking gebruikt men den knol van de Widara-oepas met de

beste gevolgen. Men raspt dan den knol en indien deze wat oud en droog is, voegt men er een bitterglaasje warm water bij, zeeft deze massa door een doekje en neemt er dan eens per dag een portglaasje van in.

Bloedspuwing III.

De bladeren van de Sembang darah of Sembang Geteh (No. II.) fijngestampt met zout, worden gebruikt bij hevige bloedspuwing. Dit wordt met toevoeging van een beetje water door een doek geperst en ingegeven.

Ik weet niet, of dit wel de goede naam is, daar de Javanen alles, wat het bloeden doet ophouden, Sembang darah noemen. Dit is de tweede keer, dat ik van een dergelijk blad spreek. De Javanen kennen geen anderen naam en om vergissingen te voorkomen, heb ik deze bladeren I en II genummerd en ze niet bij elkaar afgebeeld.

Bloedstorting I.

Voor bloedstortingen na eene bevalling of herhaaldelijk en kort op elkaar terugkeeren der menstruatie neme men een tappel van Dadap Serep. Men maakt dan de bladeren fijn en legt ze met eene goerita op het lichaam vast.

Bloedstorting II.

Een snelwerkend middel tegen bloedstortingen en voortdurende vloeingen is de daon Sarab of Sembang geteh (No. I). Men moet 3 stukjes hiervan met wat korreltjes anijs (adas) en een heel klein stukje Poeloesariehout fijnstampen met een bitterglaasje water, zeven en innemen. Men moet hierbij een tappel gebruiken van fijngestampte Dadap Serep bladeren.

Bloedstorting III.

Bloedstorting na de bevalling. Men neemt het water van den stam van de pisang Kapok of pisang Batoe of Kloetock, de Javanen noemen dit de bonggol, dat is

de stam die in den grond zit. Neemt een wijnglas van dit water en geeft dit de kraamvrouw te drinken.

Als men onvoorzien dit middel noodig heeft, moet men het sap uit den bonggol nemen; een stukje bonggol wordt geraspt en het sap er uitgeperst; eventjes laten bezinken voor men het drinkt.

Bloedvloeïing I.

Voor hevige bloedvloeïingen bij vrouwen gebruikt men een tappel van Dadap Serep. Stamp de bladeren fijn en leg ze op den buik.

Men vergisse zich echter niet met de Dadap, die veel in koffietuinen groeit. De goede soort heeft geen doorns.

Bloedvloeïing II.

Eenige takjes van de Sembang darah of Sembang geteh (No. II) met een paar kopjes water gekookt, geeft men aan vrouwen in, die aanhoudend bloedvloeïingen hebben in plaats van ééns per maand hare menstruatie.

Bloedzweer.

De bladeren van de blauwe Kembang Teleng of Schoentjesbloem stampt men fijn, vermengt ze met goela djawa en smeert dat op de pijnlijke plek om bloedzweren te doen rijpen.

Men heeft twee soorten Kembang Teleng: met witte en met blauwe bloemen.

Bof I.

Behalve dat de Blimbing Woeloh-vruchten in verschillende gerechten worden gebruikt, dienen de bladeren en bloemen voor medicijn.

Voor bof gebruikt men tien takjes jonge Blimbing Woeloh-blaadjes en vier stuks roode uitjes. Dit alles wrijft men goed fijn en legt dit papje op de gezwollen deelen.

Bof II.

Nillo of Indigo wordt aangewend tegen bof. Het vocht hiervan, dat als blauwsel wordt gebruikt, vermengt men met azijn en wordt op de gezwollen plaats gesmeerd.

Bof III.

Als men bof heeft moet men den bol nemen van de Chineesche vuurlelie; deze raspen en met een doek op de gezwollen plaats leggen. Chineesche vuurlelies hebben oranje-bloemen, men ziet ze veel in de tuinen, zij bloeien eens in het jaar.

Bof IV.

Een ander middel tegen bof is het volgende: men kookt wat rijst in een koekoesan, neemt dan de heete rijst, die onder in de koekoesan zit en die dus 't meest gestoomd is, om er de gezwollen wang mee te masseeren.

Borst I.

De bladeren van de Bertjita-plant lossen slijm op bij menschen, die het op de borst hebben. Men kauwt dan op de rauwe bladeren, slikt het sap in, maar spuwt de rest (ampas) uit.

Borst II.

De Semboong-plant, die in het wild op de tegalans groeit, is goed om te transpireeren. Heeft men koude gevat op de borst, kookt dan een thee van 5 of 7 Semboong-blaadjes met toevoeging van eenige klontjes op een paar theekopjes water, die men tot de helft laat verkoken.

Borst III.

Een slijm-oplossend middel voor menschen, die het op de borst hebben, zijn de Baijam Doerie-blaadjes. Een handjevol bladeren wordt gekookt met wat Kajoe

angin, zoethout, adas poeloesari en klontjes op twee splitglazen water en verkookt tot de helft. Bij gebruik moet men dit eerst zeven.

Borst IV.

Gekneusde Randoe- of Kapok-bladeren met water vermengd (een handvol dezer jonge bladeren is voldoende) lost slijm heel snel op. Men doet dit vocht door een doek, raspt een stukje goela arèn er in en zet het 's nachts in den dauw, s'morgens vroeg drinken.

Brandwonden. I.

Voor brandwonden helpt Getah Papaja uitstekend. Dadelijk doet men dit op de brandwond, geen blaar of pijn zal men dan hebben. Men zij echter voorzichtig, dat de getah niet in de oogen komt. Als men er niet vlug bij is, kan blindheid er het gevolg van zijn.

Brandwonden II.

Men maakt een zalfje van klapperolie en sirihkalk, roert dit gelijk door elkaar en doet dit op de brandblaren.

Breken (ledematen.)

De Javanen gebruiken de bladeren van den Tjikal Toelang als zij door het vallen iets gebroken hebben. Men kneust de bladeren met zout en legt ze op den gebroken arm of been. De daon Srigie fijngestampt of gekneusd met zout op de pijnlijke plek gelegd, brengt verzachting als men lang napijn heeft aan het gebroken lid.

Bronchitis.

Voor bronchitis kookt men een half ons Patian Kerbo bladeren met klontjes kandij of andere suiker en gebruikt van dit kooksel één bitterglaasje om de twee uur.

Voor kinderen moet de dosis verminderd worden.

Deze plant bevat hoegenaamd geen schadelijke bestanddeelen, zoodat men niet te consciëntieus behoeft te wezen.

Bij bronchitis moet men altijd een prisnitz verband aanleggen op de borst en in bed blijven. Verwaarloost men deze ziekte, zoo kan dit den dood ten gevolge hebben.

Buikziekten.

Verscheidene recepten heb ik aangegeven ter genezing van alle mogelijke buikziekten. Weest echter voorzichtig met het toedienen van *stopmiddelen*, al te spoedig worden deze aangewend. Ook waarschuw ik met nadruk om niet steeds hetzelfde stopmiddel te gebruiken voor alle soorten buikziekten. Er zijn zoo veel verschillende buikziekten en de oorzaken zijn legio. Laat het gezond verstand oordeelen. Zou men nu met één stopmiddel die verschillende oorzaken kunnen wegnemen?

Moet men niet dikwijls eerst grondig de oorzaak van de ziekte zoeken?

- No. 1. Hoe is uw voeding, is ze gemakkelijk te verteren?
- No. 2. Zijn vleesch, visch, garnalen, kreeften en oesters altijd versch en frisch?
- No. 3. Bevatten de consumptie-blikjes, die ge gebruikt, geen blik- of loodvergiften?
- No. 4. Eet ge soms onrijpe vruchten of wel te veel fruit, dat op de ontlasting werkt? of eet ge veel spaansche peper of Lombok Rawit of Setan?
- No. 5. Hebt ge wellicht iets ingekregen, dat ontsteking in de ingewanden kan veroorzaken?
- No. 6. Is het drinkwater goed, zoo niet, kookt ge het wel?
- No. 7. Zijt ge ook verslaafd aan den drank? Of gebruikt ge soms ook drauken van slechte kwaliteit?

- No. 8. Drinkt ge misschien te sterke thee, te veel koffie of chocolade? Drinkt ge te veel zware melk of de melk die gij koopt, is die misschien niet zuiver?
- No. 9. Is uw gebit goed in orde?
- No. 10. Wordt het eten wel voldoende gekauwd?
- No. 11. Is de maag in orde, werken de maagsappen goed?
- No. 12. Gebruikt ge ook te scherpe zuren of te vette spijsen?
- No. 13. Is uw lichaam niet overvoerd met gal?
- No. 14. Hebt ge iederen dag geregeld ontlasting?
- No. 15. Zijt ge niet erg zenuwachtig?
- No. 16. Is uw woning niet vochtig, ademt ge voldoende frissche lucht in?
- No. 17. Vat ge geen koude; brengt uw werkkring het mee dat ge veel op vochtige, drassige plaatsen of in het water moet staan, of dat ge lang in regen en wind moet loopen in natte kleeren?
- No. 18. Zijn de geëmailleerde potten en pannen wel in goeden staat, zijn er geen schilfers uit?
- No. 19. Zijt ge overtuigd, dat het koperen vaatwerk, uw klapperrasp zindelijk wordt gehouden? Wordt er opgelet dat er geen zuur in gekookt wordt, dat koud in de pannen blijft staan?
- No. 20. Hebt ge last van wormen, maaïen, of lintworm?

Behalve het bovenstaande kan het eten van veel vezelachtige vruchten, zooals mangga, kedondong, de dunne housterige schil van de pitten van den ramboetan, het inslikken van djeroek-pitten, rozijnen en dergelijke steenachtige vruchten, de oorzaak zijn van veel buikaandoeningen.

Alvorens dus tot een stopmiddel over te gaan, raad

ik aan, het lichaam eerst gedurende, eenige dagen te zuiveren. Met castorolie of een ander snelwerkend laxermiddel zal niet altijd het doel bereikt worden, soms daarentegen kan men met één keer castorolie en daarna eenige dagen streng dieët, reeds geholpen zijn zonder stopmiddel te gebruiken. Deze soort buikziekte ontstaat dan, doordat de maag van streek is door te veel voeding of omdat men iets gegeten heeft dat moeilijk te verteren is.

Het afgaan met bloed en slijm kan dikwijls in bovenvermeld euvel gezocht worden; dan zullen de castorolie en het dieët goed dienst doen, ook zonder stopmiddel. Maar ontstaat de buikziekte door iets anders, b. v. door overvoer van gal of zoo veel verschillende oorzaken, dan krijgt men koorts in den buik, die zich kenmerken door langdurigen en moeilijk te stoppen dunnen afgang, dikwijls gemengd met bloed en slijm, donkerbruin van kleur en met een zeer onaangename lucht. Een purgeermiddel is dan in het begin van deze ziekte, 2 of 3 dagen een lepel Carlsbad-zout. uitstekend, maar als de buikziekte reeds van te langen duur is, zoo zal castorolie of eenig ander purgeermiddel meer kwaad dan goed doen en is het geraden elken morgen een theelepel te drinken van:

5 schijfjes temoelawah,
7 daon meniran plantjes (met wortel)
3 kruidnagels (tjenkeh)
een stukje zoethout van een halve vingerlengte,
wat men opzet met een glas water en verkookt tot de helft. Een matig, doch niet te streng dieët moet dan bij gebruik van deze medicijn betracht worden.

Dan mag de patient in plaats van kippenvleesch, zooals ik het verder beschreven heb, ook malsche, aan heel dunne kleine reepen gesneden biefstuk eten, niet te veel natuurlijk, maar zóó dat de patient zijn krachten behoudt. Men moet dit slechts 2 keer per dag eten.

Na elken maaltijd gebruikt de patient in den eersten tijd een portglas ananassap, soms mag het een wijnglas zijn, dit moet langzaam geprobeerd worden. (Zie geprepareerd Ananassap.)

Aan deze beschrijving kan men dus zien, dat bij deze soort buikziekte in het geheel geen stopmiddel mag gebezigd worden.

Als men deze buikziekte met een al te samentrekkend stopmiddel wil genezen, dan zal men ondervinden, dat de stof misschien één dag of een paar dagen hard zal zijn, maar onderzoekt men die, dan is ze donker en met slijm gemengd en de patient heeft bij den afgang een branderig gevoel.

Na eenige dagen gaat de patient weer dun af, dus de beterschap is niet constant. Waarom dit? Omdat de gal, die in groote hoeveelheid in het lichaam aanwezig is alle beterschap tegenhoudt. De zoo juist genoemde thee moet dan een maand lang gebruikt worden, maar na 14 dagen vermindert men reeds de hoeveelheid der kruiden, b. v. gebruikt dan drie kwart, daarna de helft totdat men men tot een kwart komt.

Bij volwassen menschen en kinderen, komt een dunne afgang, gepaard met bloed, slijm en krampen plotseling op, men gebruikt castorolie of ander laxcans, men houdt stipt dieet en toch blijft de toestand hetzelfde; een probaat middel er voor is het volgend recept en dat men gedroogd, lang kan bewaren. Dempollelet; deze plant groeit en ziet er uit als de Ketoembel, doch de Ketoembel is wollig van blad, de Dempollelet is glad van blad; ook de roode bloemen en groen witte vruchten aan den achter kant van elk takje, gelijken op de Ketoembel, zij groeit op open velden in de zon in het wild, soms treft men deze plant ook in bosschen aan, maar altijd op zonnige plekken.

Men neemt $\frac{1}{2}$ ℞ Dempollelet bladeren (berekend in ongedroogden toestand),

- 2 desertlepels ketoembar,
- 4 stukjes van een halve vingerlengte hoofdwortel van de koenir,
- 9 stuks Kajoe-oeles,
- 1 ons daon Trawas,
- 1 ons Ketoembar bolong,
- 2 stukjes Poeloesarie van een vingerlengte.

De bladeren van de Dempollelet aan stukjes snijden, de overige kruiden fijn stampen, behalve de koenir die geraspt moet worden. Een soeplepel dezer gedroogde kruiden kookt men met een splitglas water en tot de helft verkoken, en dit 2 keer per dag drinken.

Hetgeen ik hier over ananassap schrijf, kan ook dikwijls in toepassing worden gebracht, als de maagsappen niet goed werken door een slecht gebit en daardoor buikziekte ontstaat.

Hoe dikwijls heeft een buikziekte haar ontstaan te danken aan drie, vier oorzaken tegelijk!

Hoofdzaak is toch dit, dat men trachten moet de oorzaak weg te nemen, zoodat dan de beterschap kan intreden, soms zonder stopmiddel of door een heel slap stopmiddel.

Ook kan men eenige soorten buikziekte genezen door puur Ananassap en het eten van Pajaja of Katès met bijna geen diëet. Hoe komt dat? Omdat Ananassap en Pajaja het vermogen hebben het voedsel in den kortst mogelijken tijd te doen verteren, zoodat de onvoldoende werking der maagsappen vergemakkelijkt wordt door deze vruchtensappen; een vlugge vertering is vooral van groot belang bij spruwlijders, het voedsel komt dan niet in gisting.

Voor spruwlijders moet het Ananassap altijd vermengd worden met wat zout en is na elken maaltijd een bitterglaasje reeds voldoende.

Met darmzweren b. v. werkt een krachtig stopmiddel afschuwelijk. Het diëet is dan streng en moet er veel arrow-

root gebruikt worden, zelfs lavementen met arrowroot. Zie ook de aanwending van Randoe-bladeren onder Dysenterie II,

Bij gebruik van Randoe-bladeren mag men geen Papaja eten of ananassap gebruiken. Als de beterschap is ingetreden en men heeft opgehouden Randoe-bladeren te gebruiken, dan is het noodzakelijk, dat men Papaja of Katès eet, voornamelijk na elken maaltijd.

Buikziekte ontstaan door spruw moet men ook niet vlug stoppen (zie hierover de beschrijving over Spruw).

Ik hoop mijn lezers en lezeressen voldoende op de hoogte gesteld te hebben; koopt dus maar niet blindelings stopmiddelen, in zoo veel soorten en vormen in den handel gebracht.

Onderzoekt bij buikziekte uw outlasting of als gij er geen verstand van hebt, laat ze onderzoeken. Laat u niet wijsmaken, dat men een buikpatient medicijnen kan geven om te genezen, zonder vóóraf een grondig onderzoek in te stellen.

Eene waarschuwing nog: het gebruik van melk en ananassap gaat niet samen.

Prijzenswaardig is het bij buikziekte diëet te houden, doch laat dit niet overdreven worden. De buikloop zelf verzwakt het gestel, daarom zou ik gaarne hierover willen uitwijden. Bij hevige dysenterie of voortdurende buikloop of als men bloed of slijm afdaat, is het diëet:

's Morgens wordt het wit van een ei goed geklutst met een bitterglaasje gekookt water, doch niet warm, en met een kwart theelepeltje suiker aangelengd en dat aan den patient op de nuchtere maag gegeven. Dan het ontbijt om 8 uur: een paplepel arrowrootmeel met een splitglas water koken.

Half tien weer een eiwit zooals boven beschreven, met een beschuitje of twee (arrowroot- of Marie beschuit van HUNTLEY & PALMERS). Ik raad ten sterkste de uit Europa geïmporteerde, Hollandsche ronde ontbijtbe-

schuift af omdat deze beschuift, verpakt in blik, dikwijls ranzig is en om ze luchtig te maken potasch of een andere schadelijke stof bevat.

Het eten voor 12 of 1 uur bestaat uit nassi-tim, die men op de volgende manier klaar maakt: twee afgestreken paplepels rijst kookt men op een splitglas water met wat zout, doch geen zout waar eenigszins salpeter in is, neemt dus gewoon gewasschen passarzout. Volgens een kleine kip, waarvan de borst van het been gehaald wordt en het vleesch met een mes geschraapt, zoodat geen pees, vezel of vel er in komt en het vleesch zoo fijn is als meel. Om dit te kunnen doen moet men de kip om half zeven 's morgens slachten, zoodat het vleesch niet week of zacht meer is.

De helft van de kip en het been van de borstkas doet men in de nassi-tim, doch ontdoet de poot (enz. van het vel. De kip moet dus gevild worden, omdat in het vel altijd wat vet schuilt.

Het vleesch van de borstkas wordt met een weinig zout in een pisangblaadje gedaan en als een kussentje opgevouwen, daarna op arang-vuur vijf minuten geroosterd en nu en dan omgekeerd.

Men sluit het pisangblaadje zóó, dat er geen vocht van de kip verloren gaat. Het overige vleesch van de kip doet men in een nassi-tim-potje, dat goed gesloten kan worden. Dit potje wordt in een pan met water gezet, zoodat er geen water in kan komen.

Als de nassi-tim twee uur op ferm vuur heeft gekookt, is zij goed. Om 4 uur krijgt de patient weer arrowroot zooals bovenvermeld. Om half zeven of zeven uur, weer een eiwit als bovenstaand en om half negen nassi-tim, zooals 's morgens bereid. Men moet voor ieder maal nieuwe nassi-tim maken, nooit die van 's middags opwarmen.

Nog is te vermelden, dat er tegenwoordig gemakkelijke nassi-tim-potjes in den handel zijn gebracht, gemailleerd en zóó vervaardigd, dat het water niet in

de rijst kan komen. Dit diëet is gesteld voor zware diarrhée en dysenterie.

Men zij echter voorzichtig en leze het volgende met aandacht.

Is na drie dagen de patient bij het houden van bovenstaand diëet beterende, zoo verandert men het menu en in plaats van de kip te schrapen, maakt men een zachte frikkadel van de borst der kip, doet er heel weinig brood in en een heel ei goed geklutst, dan het kippenvleesch en brood dooreen roeren. Men gebruikt echter geen peper, doch zout en heel weinig nootmuskaat. Verder kan de patient voor variatie kippenbiefstuk eten.

De borst van de kip wordt van vel en been ontdaan, het vleesch wordt goed geklopt en met wat zout in een gloeiende ijzeren pan gedaan, waarin zich heel weinig echte zuivere natuurboter (geen margarine) bevindt.

Het wordt even heel licht bruin gebakken zonder korstjes. Als men de biefstuk eet moet men het vleesch zoo dun en klein mogelijk snijden. Langzaam aan kan men het tweede ei met geel en wit half gaar, dus zacht gekookt eten en mindert men het gebruik van arrowroot, etc. Een en ander kan men langzamerhand veranderen. Men lette vooral goed op, hoe of de ontlasting is. Is de ontlasting nog niet normaal, dan moet men zich aan het eerst beschrevene diëet houden. Heel langzaam gaat men tot het gebruik van rundvleesch over, vooral wanneer de patient bloed en slijm afgaat. Het drinken van koude sterke thee is voor elke buikziekte af te raden. Bij het afgaan met bloed en slijm zijn al te wrange of samentrekkende medicijnen af te raden, b. v. het gebruik van de Djampi-oessoes of Se-reawan-soorten met allerhande kruiden gemengd, waarin zich fijn gemaakte Djamboe-Biedjie of Kloetoeck-bladeren bevinden. Deze buikziekte zal eerder bij het gebruik er van verergeren dan genezen.

Men onderzoekte echter zorgvuldig, hoe de buikriekte is ontstaan.

R. v. bij kleine kinderen bij al te zware voeding. De maagsappen zijn niet in staat het zware en in al te groote hoeveelheid genomen voedsel te verwerken. Zelfs bij zuigelingen, die nog niet anders dan de moederborst krijgen, komt het afgaan met bloed en slijm dikwijls voor.

Het moedernog is dan te zwaar. De moeder voedt zich dan te zwaar, hetzij door te zware melk of te veel melk te drinken, kort gezegd te zware voeding.

Dikwijls echter is het voor zwakke vrouwen noodig, zich goed te voeden, ten einde het zogen vol te kunnen houden. Een prachtig middel, dat meermalen met succès bij kinderen is toegediend geworden, is het gebruik van een klein theelepeltje fijn gemaakte Papaja na elken keer zuigen overdag.

Als het kindje nog heel jong is, 3 of 4 maanden, moet men de Papaja door een fijn doekje zeven, 3 theelepeltjes daags zal voldoende zijn. Dit middel is ook uitstekend, als het kind veel last van zuur heeft.

Nogmaals, vóór men er toe overgaat medicijnen te gebruiken, is het noodig eerst het lichaam te zuiveren.

Een probaat middel bij kinderen, bij het afgaan van bloed en slijm en dat vlog werkt, is de poepoes, dat is de gesloten topblaadjes van de Waroe-lengis. Dit recept kan men vinden onder: Ontlasting, (bloed en slijm) I.

Is het afgaan van dien aard, dat men zich ongerust maakt, zoo kan men dadelijk het middel toepassen, hoogstens 2 maal per dag. Maakt men de Waroe-lengis-bladeren, zooals het in dit recept beschreven staat, den avond van te voren klaar en zet men het in den dauw, dan is eenmaal 's morgens op de nuchtere maag voldoende, men herhale dit 3 dagen achtereen. Dikwijls is bij één keer gebruik de patiënt reeds geholpen. Bij groote menschen of groote kinderen is dikwijls voldoende het gebruik van ananassap na elken maaltijd, t. w.:

Van 8 tot 10 jaar 3 bitterglaasjes daags.

Van 10 tot 14 jaar 3 portglaasjes daags.

Van 16 jaar en volwassen menschen 3 wijnglazen per dag. Dit probeert men 2 dagen.

Helpt dit niet, dan verwijs ik mijn lezer naar 't recept, dat te vinden is onder Dysenterie III. Dit middel is bijna altijd afdoend.

Bij bloed- en slijm-ontlasting door endeldarmontsteking gepaard met zware persingen, helpt geen medicijn zoo goed als Randoe-bladeren, zie recept Dysenterie II. Zijn de persingen hevig, zoo kan men met een kleine ballonspuit 2 maal per dag een inspuiting geven van het sap der Randoe-bladeren, maar het extract mag niet zoo dik zijn, als voor inwendig gebruik, men doet er dus wat meer water bij.

Een portglaasje is voldoende voor elke inspuiting, voor kinderen een bitterglaasje.

Bij endeldarm-ontsteking, gebruikt men overdag als thee (zie het recept) Dempollelet-bladeren. Het aftreksel der Randoe-bladeren moet dan toch ook gedronken worden, 's morgens op de nuchtere maag.

Het dieet is nassi-tim, een zacht gekookt eitje bij wijze van spiegelei, maar in water gekookt, mag er bij genuttigd worden. Geen melk mag gedronken worden. Een slap kopje thee met een paar beschuitjes er bij is het ontbijt, een uur daarna arrowrootpap.

Geklutst eiwit dat verslagen is en met een bitterglaasje water aangelengd, kan overdag gebruikt worden, doch niet meer dan vier eiwitten.

Om vier uur mag men een slap kopje thee drinken met een paar Marie beschuitjes; 's avonds weer nassi-tim.

Als men zich streng houdt aan het voorgeschrevene is men spoedig hersteld.

Is men genezen, zoo moet men toch uiterst voorzichtig zijn; ziet men dat de stof hard begint te worden, voorkomt dit dan, door na elken maaltijd een stukje

Papaja te eten. Men moet zorgen dat de stof steeds zacht is gedurende een maand nadat men die ziekte gehad heeft, anders komt deze ziekte herhaaldelijk terug.

Bloed- en slijm-ontlasting door koorts in den buik.

Bij koorts in den buik heeft men dezelfde verschijnselen, n.l. bloed en veel slijm, tusschen de ontlasting soms puur bloed of dikke stukjes, die veel hebben van stukjes vleesch.

De afgang is dan donker gekleurd, en soms bevat de stof veel draderig slijm, niettegenstaande er reeds gezonde stofvorming plaats heeft. Hiervoor is in het begin der ziekte een streng diët noodzakelijk, vooral wanneer er stukjes bloed bij zijn en geeft men den patient zelfs geen nassi-tim, vleesch of beschuit, doch slechts arrow-rootpap en eiwit. Dit is slechts voor twee of drie dagen, want door het trouwe gebruik van onderstaand middel geneest men vlug. Gedurende den dag gebruikt men vier Boea Tempajang-pitten. Deze vrucht, ik geloof uit China afkomstig, staat bij Chineezzen en Inlanders in hoog aanzien. De latijnsche naam is *Sterculia schapigeri* (*Sterculiaceae*). Op de maag oefent het gebruik dezer vruchten een weldadigen invloed uit.

Het zijn kleine bruine langwerpige pitten vorm, en worden gebruikt met een stukje zoethout van een halve vingerlengte en een kwart theelepel Biedjie-Slasée,

Men zij voorzichtig bij 't gebruik van Biedjie-Slasée; men heeft twee soorten die heel veel op elkaar gelijken, groote pitjes zijn Biedjie-Slasée, de andere heel fijn zijn Kemangie, dit laatste laxeert en verergert de buikziekte.

Dit alles wordt goed gewasschen en vervolgens met bijvoeging van een klein klontje suiker met een splitglas kokend water opgezet. Na korten tijd zullen die gedroogde vruchten uitgezet zijn. Men moet dit middel koud gebruiken en overdag drinken. Voor den nacht, ingeval men

dorst heeft, maakt men dit ook klaar. Bij koorts in den buik mag men vooral geen sterken drank gebruiken. Bij het begin dezer ziekte eerst een groote lepel castorolie gebruiken.

Op den buik wordt een verband gelegd, dat men twee maal per dag moet vernieuwen, bestaande uit 2 takjes Dadap Serep en 7 bladeren van Sosorbebek en Daon Ketoembel. Alles wordt fijn gemaakt en op den buik met een goerita vastgelegd. Voor deze buikziekte als ze reeds van langen duur is, gebruikt men den bast van de Toeri-merah. Een stuk bast van een vingerlengte en twee vingers breed kookt men, na ze een weinig fijn gemaakt te hebben, op een splitglas water.

Het moet op zacht vuur langzaam koken, tot er slechts een half glas overschiet. Het moet koud gebruikt worden, en wel drie maal per dag.

Bloed- en slijm-ontlasting door wormen.

Bij kinderen gaat het bloed en slijm afgaan dikwijls gepaard met persingen, veelal zijn daar wormen de oorzaak van of maaïen. Gebruikt dan de vruchten van den Woedanie-boom, de vruchten worden Tjegoe of Tjekloek genoemd, zie verder onder: Wormen I.

Bloed- en slijm-ontlasting door kou-vatten.

Bloed en slijm afgaan, is ook weleens het gevolg van kou-vatten. Dan is een dessertlepel Sumarubah, gekookt met 2 splitglazen water, tot de helft verkookt, goed. Men gebruikt 3 bitterglasjes daags. Ziet men dat na 24 uren gebruik van de Sumarubah-drink, geen beterschap intreedt, zoo verandert men het drankje en volgt het recept op, (zie Kajoe-Timor).

Indien men het erg in den buik heeft, kan men van bovengenoemd middel in plaats zooals het aangegeven is een theelepel, een dessertlepel der kruiden gebruiken en koken met een splitglas water en slechts een kwart

van het vocht verkoken; gebruik om de 2 uur een bitter-glaasje er van. De voeding is dan een arrowroot-diët.

De obaat Sereawan van Mevr, STOLL is ook uitstekend hiervoor.

De tappel voor deze soort buikziekte is:

- 3 gram Kaneel
- 2 gram Kajoe-oeles
- 1½ gram Kajoe-angin
- 8 gram Kentjoor
- 2 gram Poelosarie
- 2 gram Ketoembar
- 2 gram Djienten-ietem
- 2 gram Moengsie
- 2 gram Adas
- 4 stuk Kedawoong
- 10 gram Lempoejang

Voor kinderen moet deze tappel 2 maal per dag aangewend worden, voor volwassen menschen 3 maal.

Bloed- en slijm-ontlasting door het gebruik van scherp of onverteerbaar voedsel.

Bloed en slijm afgaan kan ook wel het gevolg zijn van het gebruik van te scherpe zuren, of 't te veel gebruiken van tamarinde en citroen. Bij de kinderen kan 't het gevolg wezen van te veel eten van Ananas, waarvan de vezels niet uitgespuwd zijn geworden; van het overmatige gebruik van mangistans; van het eten van roedjak, waar veel Pisang Kloetoe of Batoe in is; van het eten van Lombok Rawit of Setan; dan wel het overdadig gebruik van vleesch.

De Magistan-schil (de halve schil van een vrucht) is het geneesmiddel als men buikziekte krijgt door te veel Mangistan eten. Alvorens men tot dit geneesmiddel overgaat is het geraden het sap van een halve Ananas te drinken om eerst al de vezels en draden van de Mangistan te doen verteren. Verder kookt men de halve

Mangistanschil met een splitglas water en verkookt het tot de helft, dit drinkt men 2 keer per dag.

Bloed- en slijm-ontlasting door maaien.

Nog zijn er andere oorzaken b.v. maaien, waardoor men bloed en slijm afgaat; dit is zeer dikwijls het geval bij kinderen, zelfs bij volwassen menschen. Maaien krijgt men door het te veel gebruik van melk, vleesch en het te veel eten van ouden klapper. Zie hier tegen onder Maaien III en IV. Voortdurende buikloop kan ook ontstaan door lintworm, zie Waloh-pitten onder: Lintworm.

Als er zich bij den afgang behalve bloed en slijm ook vellen bevinden, gebruike men de volgende inspuiting:

Een dessertlepel Sumarubah zet men met een splitglas water op, verkookt het tot de helft en giet het daarna door een fijnen doek. Daarna doet men er een theelepel arrowroot in en laat het gaar koken. Vervolgens een kwart theelepel jodoform er in en 't goed schudden, eer men het gebruikt.

Men mag deze inspuiting niet voor den volgenden dag bewaren, maar ze elken dag weer versch maken, omdat de arrowroot verzuurt. De hoeveelheid, die men van dit mengsel noodig heeft om kinderen van 4 tot 8 jaar er mede in te spuiten is: één dessertlepel 3 maal daags; voor kinderen van 8 tot 16 jaar, één papepel 3 maal daags en voor ouderen 3 bitterglaasjes 3 maal daags.

Na elke inspuiting, dient de patient ongeveer een kwartier in een liggende houding door te brengen.

Men houde dan 2 à 3 dagen een streng arrowroot-diët en volge dan 't diët zooals in dit hoofdstuk is aangegeven, totdat men geheel beter is.

Bij deze ziekte van bloed-, slijm- en vellen-afgang gebruikt men ook wel een halve theelepel geschraapt Tjendanie-hout, vermengd met Notemuscaat (niet de gewone Notemuscaat, maar de langwerpige).

Van deze notemuscaat wordt een weinig op een nieuw-

we dakpan of rooden steen fijn gewreven. Is dit mengsel gereed, dan voege men een bitterglasje water er bij, wat men twee maal per dag drinkt.

Gebruikt men dit middel, dan vervalt de inspuiting.

Bloed- en slijm-ontlasting door hemorrhoïden.

Bloed- en slijm-ontlasting is ook wel het gevolg van hemorrhoïden met persingen gepaard. Hiervoor wordt aangeraden, de wortels van de Kangkong; 4 bosjes wortelen, opgezet met 2 splitglazen water, worden verkookt tot één glas, en dit gedurende den dag gedronken. Zie ook gebruik van daon Gagan, onder: Hemorrhoïden I; zie verder de behandeling dezer ziekte onder het hoofdstuk over Hemorrhoïden.

Bij den overgang van den West- op den Oostmoesson komt plotselinge hevige diarrhee dikwijls voor. Met gewoon diët is dit gauw te genezen, doch eerst laxeerden.

Vóór men bij deze buikziekte tot stopmiddelen overgaat, is het geraten om bij een gewoon diët bij elken maaltijd één kwart Papaja te eten en 3 maal per dag een half splitglas ananassap te gebruiken. Vindt men na 3 dagen geen baat er bij, zoo gebruikt men een vingerlengte Colombo-bast met een halve vinger kinabast.

Dit kookt men met 2 kopjes water, en verkookt dit tot één kopje. Van deze hoeveelheid moet 3 maal daags een zelfde portie genomen worden.

Dikwijls komt het voor, dat men diarrhee heeft en tevens koorts, men moet hiervoor gebruiken de bast en bloemen van den Tandjong-boom en wel van de bloemen 2 ons en van den bast één ons, dit gekookt met een flesch water en verkookt tot een aijer-blanda flesch. De onrijpe vruchten werken stoppend.

Verder kan nog als stopmiddel bij buikziekte dienst doen, de bast van den bekenden Boea Nonna-boom.

De bast één vingerlengte en twee vingers breed, wordt gedroogd, (versch is beter), heel fijn gestampt en ver-

mengd met een bitterglaasje water, door een doekje gezeefd en in eens gedronken.

Dit herhalen tot de buikziekte over is.

Ook Poeloet-Poeloetan is een stopmiddel, een onkruid dat overal groeit met lieve rose bloemen.

De zaden plakken zich overal vast, daarvandaan den naam Poeloetan. De bladeren worden gekookt met dunne arrowroot of rijstwater.

Bij diëet kan men dit dan iets dikker gekookt gebruiken als voedsel. Men kookt eerst 2 ons bladeren doet ze daarna door een vergiet en kookt ze dan weer in nat arrowroot.

Bij 't begin van buikloop doet men goed, zich dadelijk in acht te nemen met 't eten, b.v.: Men eet rijst, eenigszins zacht gekookt, met wat kippenfrikadel of de borst van de ajam pangang met wat magere bouillon. Er zijn menschen, die aanhoudend met den buik sukelen, omdat de maagsappen niet voldoende werken. Hun zij de raad gegeven noch te zwaar voedsel noch rund- of varkensvleesch te gebruiken, doch slechts kippenvleesch. Ook kan niet iedereen melk verdragen. Als men merkt, dat bij 't gebruik van melk de buik rommelt of winderig is, moet men er mede uitscheiden; in dit geval is melk moeilijk te verteren en zou buikloop er het gevolg van kunnen zijn.

De schil van de gedroogde vruchten van de zwarte Delima is goed als bij den buikloop bloed en slijm is. Men neemt dan een halve vrucht met een splitglas water, verkookt dit tot de helft. Deze hoeveelheid gebruikt men twee maal daags.

Ook de schil van de vrucht en van de witte Delima, ja zelfs de jonge bloem of liever de knop en jonge vruchten, is een mooi middel tegen buikloop.

Met kinabast vermengd, is het goed voor verouderde malaria in den buik. Een halve Delima-vrucht wordt met een stukje kinabast, ter lengte van een halve vinger,

gekookt met een splitglas water en verkookt tot op de helft, daarna drie keer per dag ingenomen.

De bast van den wortel van de Delima is ook een stopmiddel, maar werkt niet zoo vlug als bloem en vrucht. Er zijn drie soorten Delima; de sier-delima of Delima-wanta wordt niet voor medicijn gebruikt.

Een recept, dat men goed doet altijd in huis te hebben, vooral in tijden van cholera of buikziekte door kou-vatten veroorzaakt, is de Sopië Laos. 3 soeplepels heel fijn gesneden Laos, 2 papelepels fijn gesneden knoflook en 1 papepel grof passarzout, dat eerst goed gereinigd moet worden (neem geen Europeesch zout, waar salpeter-deelen in zijn), laat men gedurende 14 dagen op een halve flesch jenever in de zon trekken. Bij krampen in den buik moet onmiddellijk een bitterglaasje ingenomen worden. Gaat 't braken en afgaan na een kwartier nog door, zoo neemt men nog een bitterglaasje in. Bij volwassen personen mag men tot 3 bitterglazen gaan.

Dit middel is heel oud en de resultaten zijn prachtig, het braken en afgaan houdt spoedig op en de patient transpireert en urineert er overvloedig van.

Eenige kruiden die ook steeds in huis dienen bewaard te worden, zijn de volgende:

- 2 ons gedroogde Daon Saga
- 1 ons gedroogde Tamarinde-bladeren
- 2 stuks zoethout van een vingerlengte
- 1 soeplepel Sumarubah
- 1 soeplepel fijn geschraapte Kajoe Timor
- 1 dessertlepel Ketoembar
- $\frac{1}{4}$ theelepel Djinten poetih
- 10 stuks Daon trawas
- 7 stuks Kajoe-oeles
- 1 dessertlepel Ketoembar bolong
- 2 stuks hoofdwortel (empoe) Koenir, ter grootte van een vingerlengte, fijn geraspt
- 2 kleine bosjes Kajoe angin.

Alles moet heel fijn gestampt en gedroogd bewaard worden in een stopflesch. Voor eenmaal te gebruiken is een soeplepel op een halve wijnflesch water voldoende, wat 10 minuten koken moet. Dit drinkt men dan gedurende den dag als men dorst heeft. Als men de kruiden kookt, doet men er 2 fijn gemaakte Kedawoongpitten bij.

Dit middel is een zacht stopmiddel en neemt de hitte uit 't lichaam weg. 't Wekt de eetlust op en lescht de dorst. In huishoudens, waar kinderen zijn, behoort dit middel altijd in huis te zijn. Voor kinderen neemt men dan een dessertlepel.

Als een middel voor menschen die nog niet aan 't Indische klimaat gewend zijn en ook gedurig aan de ingewanden sukkelen, is het gebruik van den geraspten arrowroot-wortel heel goed. Dit wordt door een doek geperst en gebruikt men er 3 wijnglazen per dag van. Men voege er geen water bij, de wortels zelf bevatten reeds voldoende sap.

Men heeft arrowroot-planten met witte bladeren en deze zijn de beste voor medicijn.

Als het met de buik wat beter wordt, mindert men de dosis van 3 tot 2 glazen en de daarop volgende dagen slechts één glas.

Bij volwassen menschen en ook bij kinderen is dikwijls een buikziekte heel spoedig te genezen, als deze nog niet verwaarloosd is. Men geeft dan den eersten dag om te laxeerden wat Papaja of Katès en voor een volwassen mensch gedurende den dag een glas Ananas-water. Dit maakt men als volgt klaar: men raspt de Ananas en wringt het door een fijn doekje. Van een rijpe gewone ananas krijgt men één splitglas vol sap. Ananas Bogor is minder sappig, doch is even goed en men gebruikt dan twee Ananassen.

De dosis moet voor volwassen menschen één glas zijn, voor kinderen iets minder.

De oorzaak van verschillende buikziekten is dikwijls,

het niet geheel verteren der spijsen. Ananassap heeft het vermogen die vertering te bevorderen. Ananassap toch overtreft de uitwerking van het zoutzuur, aangezien de nadeelige bestanddeelen van het zoutzuur, in het ananassap niet aanwezig zijn. Ook heeft het sap dit nog voor, dat het evenals alle natuurlijke vruchtensappen het lichaam zuivert. Met een klein diëet daarbij, als b. v. zich onthouden van scherpe zuren of heete kruiden en moeilijk te verteren groenten, alsook garnalen, kreeften, krabben, visch en melk, wordt de buikloop genezen.

Men moet het ananassap drinken elken keer als men voedsel gebruikt heeft.

Een slap stopmiddel is het gebruik van verkoolde rijst of verkoold brood met wat kokend water overgoten, dat men dan eenige uren laat trekken.

Men moet het koud drinken.

Buikloop I.

Een stopmiddel tegen buikloop is: een weinig Patean Tjina, een theelepel Kajoe Timor, een halve vingerlengte van den hoofdwortel (empoe) van Koenir en een beetje Poeloesarichout. Dit zet men met een splitglas water op en verkookt het tot de helft.

Als men het sap van den rauwen Djarak-iri neemt, vermengd met Sirih-kalk en dit op den buik doet bij kleine kinderen, werkt het ook stoppend.

Buikloop II.

Salam of het Indische Laurierblad, dat men bij de rijsttafel gebruikt, wordt als medicijn aangewend tegen buikloop. Men kookt dan ongeveer tien jonge blaadjes als thee, vermengd met stukjes bast.

Buikloop III.

De Ganjong-wortel rauw geraspt, werkt stoppend voor buikloop waarin zich ook bloed bevindt en toch werkt dit verkoelend op het lichaam.

Ganjong is de wilde Cana met donker bruin met een weinig groen doorloopen blad, de bloemen zijn rood. Het dessa-volk plant het veel op de erven.

Deze wortels worden geraspt, uitgeperst en een wijnglas twee maal per dag gedronken.

Buikloop IV.

Buikloop veroorzaakt door het niet voldoende werken der maagsappen, geneest men door de Temoe Koentjeknol prachtig. Twee ronde knolletjes neemt men, waarvan men één gaar poft en de andere rauw laat. Beide knolletjes worden fijn gesneden en samen opgegeten. Beter is het slechts het sap te drinken.

Buikloop V.

De pitten van de Djattie-Blanda gepoft en als koffie gebrand, 6 voor kinderen en 12 voor volwassen menschen, worden gebruikt als stopmiddel. Deze pitten worden een weinig gestampt en met twee kopjes water gekookt en tot één verkookt, twee maal daags moet men er van drinken.

Buikloop VI.

Van de Mondo Kakie, meer bekend onder den naam van Kembang mertega of Soesoe heeft men twee soorten n. l. met een dubbele en een enkele bloem. De enkele groeit in het wild; beide soorten zijn goed als stopmiddel voor buikloop, men hakt twee wortels van een vingerlengte fijn, zet ze met 2 splitglazen water op en verkookt ze tot één; 3 maal daags moet men er van drinken.

Buikloop VII.

Gewone buikloop geneest men ook gauw met het eten van 3 heele jonge takjes van de Djamboe-biedjie merah met een weinig zout; men kan ze ook fijn stampen met een toevoeging van wat zout en een bitter-

glaasje water, wat dan door een fijnen doek gezeefd wordt en daarna gedronken en wel 2 maal daags.

Men kan de Djamboe-bladeren ook koken, doch neemt dan meer bladeren.

Buikloop VIII.

Nog een middel voor buikloop is, een stukje Gambir en een stukje van den hoofdwortel van de Koenir ter lengte van een halve vinger, gekookt met twee kopjes water en verkookt tot één kopje.

Buikloop IX

De bast van den Patjé-boom of Mekoedoe (*Morinda citrifolia*) twee ons fijn gehakt, koken met een flesch water, verkoken tot de helft, om de twee uur een bitterglaasje.

Buikloop X.

Nog is voor buikloop of voortdurende diarrhee goed,
 2 groote lepels Sumarubah,
 1 lepel Poeloësari-hout,
 1 lepel Timor-hout,
 een halve vingerlengte, koenir, de hoofdwortel,
 koken met 1 flesch water en verkoken tot een aijer-
 blanda flesch, om de 2 uur een bitterglas.

Buikloop XI.

Bij plotselinge diarrhee en men heeft, niettegenstaande eerst gelaxeerd is, nog buikloop: een stukje stam van de Pisang-kapok-taen dat in den grond is, de bonggol genoemd, ter zwaarte van een ons, Temoe Koentjie 2 knollen één gepoft en de andere rauw, een halve vinger Lempoejang emprit, 1 Kajoe-oeles, een halve theelepels Ketoembar koken met 2 splitglazen water, verkoken tot één. Dit twee maal per dag drinken.

Buikloop XII.

Ook is voor buikloop goed Temoe Koentjie waarvan men de ronde knolletjes gebruikt. Één wordt gepoft en de andere rauw gelaten. Men eet ze allebei tegelijk en herhale dit 2 à 3 malen per dag.

Buikloop XIII.

Nog een stopmiddel is de wortel van de Djeroek Nipis. Hiervan moet men ongeveer één ons fijn maken, opzetten met een splitglas water, verkoken tot de helft, en dit 2 maal per dag drinken.

Buikloop XIV.

Ook Lempoejang wordt tegen buikloop gebruikt. Dit is een snelwerkend stopmiddel, daarom zij men dus voorzichtig, omdat door al te snel stoppen koortsen kunnen ontstaan. Dit middel wordt dan ook aangewend bij langdurigen buikloop, als de patient reeds zeer verzwakt is. Men poft een stukje Lempoejangwortel, raspt en stampt het met een dito stukje *rauwe* Lempoejang fijn en voegt er een bitterglaasje gekookt water bij. Dit wordt dan door een fijn doekje gezeefd en vervolgens opgedronken. Als de buikloop nog niet geheel gestild is, kan men na 3 à 4 uur er nog een bitterglaasje van nemen. Ook kan men dit middel gedurende eenige dagen gebruiken, maar verdeelt dan de dosis in 2 keeren, b. v. 's morgens en 's avonds en lengt het dan in plaats van met één bitterglaasje, met 2 bitterglaasjes aan.

Buikloop XV.

Als stopmiddel kan nog worden gebruikt de wilde Rhododendron of Senganie. Overal groeit deze plant in het wild met zijn rose-paarsche bloemen, de vruchtenzaden worden door kinderen als lekkernij gegeten. De jonge loten van dezen heester worden met een klein stukje Mangistanschil gekookt en vermengd met 3 Sem-

bong-bladeren. Dit laatste wordt er aan toegevoegd om de krampen weg te krijgen.

Buikloop XVI.

De bast van de Sono Kling, een eetlepel fijn gehakt met een lepel Sumarubah is ook een stopmiddel. Dit kookt men met een wijnflesch water en laat 't tot de helft verkoken. Eén bitterglas om de twee uur.

Buikloop XVII.

De bast van de Kembang-merak wordt ook gebruikt als stopmiddel; men heeft 2 soorten dezer plant, de gele en rood-oranje kleurige. Ik weet niet of de planten met gele bloemen goed zijn.

Bij ondervinding heb ik slechts de roode gebruikt. De bast wordt rauw gestampt, daaraan wat water toegevoegd en daarvan een bitterglaasje gedronken, misschien is gekookt ook goed; dit middel is dikwijls aangewend bij acute diarrhee.

Buikloop XVIII.

Ook de wortel van de Gendola is een stopmiddel. Een gram wordt hiervan gebruikt, gekookt op een halve wijnflesch water, verkookt tot de helft en om de 2 uur een bitterglaasje gebruikt.

Ik weet niet of er nog andere namen voor deze plant zijn; de stengels van deze klimplant zijn rose-paarsch met groene blaadjes, soms witte kleine bloemen, soms geel.

Buikloop XIX.

Nog een goed recept voor buikloop en dat tevens de hevige dorst van den patient lescht, is 't volgende:

Voor volwassen personen:

- 3 stuks Kajoe-oeles,
- 1 stuk Koenir van één vingerlengte;
- 7 stuks Ketoembar
- 7 stuks Ketoembar bollong.

Dit alles wordt heel fijn gestampt of fijn gewreven en in een pisangblad even opgestoomd of gekoekoest. Dit mengsel wordt met twee soeplepels gekookt water gebruikt. Dit middel moet men slechts om de drie dagen innemen en gedurende negen dagen volhouden.

Calmans I.

Een uitstekende calmans is de Sanket, die overal op de tegalans en sawahs groeit. Stuipachtige of zenuwachtige kinderen geeft men met dit kruid wasschingen.

Ook is het goed een paar takjes gekneusd in water als thee gekookt, te drinken.

Calmans II.

Men heeft verscheiden exemplaren van de Pandan plant. Die ik bedoel is de geurige, welke de Javanen voor ramping gebruiken om tusschen de kleeren te leggen. De lucht van deze plant heeft veel van muskus. Een of twee Pandan bladeren worden aan grove stukken gesneden, daarna met warm water overgoten. Dit gebruikt men om onrustige zieken kalm te houden. Men moet het koud te drinken geven en den zieke er mede waschen. Men herhale dit eenige keeren.

Leng-lengan blaadjes kalmeeren; ongeveer twee handen vol worden in water gekneusd, dit geeft men om het hoofd nat te maken, voor zenuwhoofdpijnen. Bij onrustige zieken, tengevolge van overspanning, kan men dit gebruiken voor wasschingen. De gedroogde bladeren kunnen bij zenuwlijders als hoofdkussen dienst doen. Ook het drinken van een handvol dezer blaadjes met twee kopjes water vermengd met kandijnsuiker en tot de helft verkookt, is een kalmeerend middel voor zenuwlijders. Voor zoogende vrouwen, wier gemoed door onaangename gewaarwordingen, nerveus is geworden is dit een prachtig middel. Aan onrustige kraamvrouwen geeft men deze blaadjes gekneusd met water, als compressen op het hoofd. Op tegalans, dijkjes van sawahs, zijn deze

plantjes volop te krijgen, kleine witte bloempjes aan trosjes; min of meer hebben deze bloempjes den vorm van kleine leeuwbekjes.

De blaadjes zijn groen, smal en lang.

Al de zaadkelkjes vormen zich tot een rond wollig bolletje.

Cholera.

Bij cholera is 't uitstekend een thee te maken van een handvol daon Semboong. Op een splitglas water opzetten en tot de helft verkoken met toevoeging van van 4 of 5 druppels pepermunt olie. (Zie ook blz. 28.)

Darmontsteking.

Pontjo Soedo wordt gebruikt voor darmontsteking, t. w. een handvol dezer bladeren, als thee gekookt met drie splitglazen water en verkookt tot één. Deze hoeveelheid is voor twee dagen gebruik. Den tweeden dag opwarmen. Bij beterschap langzaam de dosis verminderen en een maand lang gebruiken.

Darmzweer.

Tegen darmzweren gebruikt men Patean Kerbo vermengd met Koenir. Wil men het snel laten werken, zoo wordt dat alles rauw gestampt en met een weinig water en zout aangelengd. Vóór men het gebruikt moet alles door een doek geperst en het sap den patient één keer per dag gegeven worden. Drie of vier plantjes (met wortel) van de Patean Kerbo en drie of vier schijfjes hoofdwortel Koenir zijn voldoende. Voor een kind natuurlijk wat minder.

Voor buikziekte neme men de Patean Kerbo, die laag bij den grond kruipt en niet die een voet hoog wordt. Het dieet is zeer streng, slechts arrowroot-pap en van 6 tot 8 eieren het verslagen eiwit per dag.

De tappel om op den buik te doen is de moes van Dadap Serep bladeren en Sosorbebek. Dit moet per dag drie à vier maal vernieuwd worden.

Diphteritis.

Voor keelziekte, diphteritis, drinkt men van het vocht van den knol der Widara Oepas een portglaasje, terwijl voor kinderen een bitterglaasje voldoende is. Men raspt dan den knol en wringt de massa uit. Indien deze oud en droog is, voegt men er wat warm water bij en zeeft deze massa. Hiermede gorgelt men dan eerst, als zulks mogelijk is, en slikt het vervolgens in. De ampas ('t raspsel) bindt men met een zakdoek om de keel.

Heeft men bij diphteritis hevige koorts dan zal bij geregeld gebruik van Ananassap de koorts en de keel doorgaans heel vlug genezen. Volwassenen gebruiken dan per dag twee glazen Ananassap, waarmede men eerst moet gorgelen als dit mogelijk is en 't daarna inslikken. Kinderen geve men, als 't erg is om de tien minuten één bitterglaasje Ananassap; ook eerst gorgelen en dan inslikken.

Dysenterie I.

Een stukje Blëndok Gebang (d. i. een harsachtig uitvloeisel van de Gebang-palm) ter lengte van 2 à 3 cM. kookt men met 3 kopjes niet te dik rijstwater (tadjin) tot de blëndok zich mengt met de tadjin. Deze hoeveelheid neemt men drie keeren daags in.

Dysenterie II.

Voor langdurige dysenterie wordt de getah genomen van de Gondang vruchten, die men aan stukken snijdt en kookt. Tien vruchten zet men met één aijer-blanda flesch water op en verkookt dit tot de helft. Dit moet men in den loop van den dag drinken. De Javanen doen dit gemakkelijker en het helpt vlugger; zij nemen eenige vruchten, stampen die met zout en drinken het sap er van.

Dysenterie III.

De jonge bladeren van den Randoe of Kapokboom, die overal in de warmte groeit, (hoe kouder het klimaat is, hoe

schraler de kapok). De jonge bladeren bezigt men om de hevigste dysenterie te stoppen; men neemt er een goede handvol van vermengd met wat zout en een weinig water, de bladeren worden heel fijn gekneusd en uitgewrongen en met bijvoeging van een portglas water door een fijnen doek gedaan. Men perst het sap uit en geeft het den lijder 2 maal daags te drinken 's morgens op de nuchtere maag en 's middags om 4 uur; als men het 's morgens drinkt, dan 's avonds te voren klaarmaken en in den dauw zetten. Bij gebruik van Randoe of Kapokbladeren mag men geen Katès en geen Ananas gebruiken.

Dysenterie IV.

Temoe-Poetih diende meer bekend te zijn, omdat de geneeskracht zoo groot is, namelijk voor moeilijk te genezen buikziekte. De wortel bestaande uit knolletjes, wordt geraspt, uitgewrongen, gezeefd en het sap opgedronken; soms worden de knolletjes ook wel zoo gegeten.

Menschen met een zwakken buik, zullen dezen met de Koenir-poetih spoedig versterken. De hoofdwortel is de medicijn. De wortel is verkoelend.

Doorns in den voet.

Kajoe-oerip-getah haalt doorns en scherven uit het lichaam; men smeert de getah slechts op de pijnlijke plek. Bedenk echter dat deze getah vergiftig is en draag zorg, dat het niet in de oogen komt.

Eczema.

Het zaad van den Bankoean-knol is een mooi middel tegen eczema, een huiduitslag, die hier in Indië in den West-moesson heel veel voorkomt. Men stampt het zaad met zwavel, in gelijke hoeveelheden. Eczema die ik hier bedoel is de jeukerige uitslag, roode puntjes op de huid en op elk puistje is een kleine waterblaas.

Het vocht verspreidt zich door het krabben en de puistjes vermenigvuldigen zich snel.

Voor inwendig gebruik maakt men thee van Temoe-lawa, Tamarinde en Arënsuiker; een knolletje Temoe-lawa met Tamarinde zoo groot als een kippenei, koken met twee splitglazen water en verkoken tot één.

Eczema uit zich ook wel op een andere manier; vrouwen die aan wittevloed lijden, hebben dikwijls tusschen de liezen roode plekken en puistjes, die een ondra-gelijke jeuk veroorzaken; wasschingen met Sirih-bladeren zijn er goed voor (zie verder inspuiting voor wittevloed).

Gebruik Koentjie Koenig thee, zie het recept er voor. Ook strooit men op de jeukerige plekken arrowroot-meel,

Zwaarlijvige mannen die veel last van hitte hebben, vooral zij die aan hémorrhoiden sukkelen, zullen deze huidziekte voornamelijk tusschen de liezen hebben, was-schingen met Ligoendi-bladeren helpen uitstekend en daarna arrowroot-meel er op doen.

Weinig drank gebruiken en veel Temoelawa-thee met daon Meniran drinken, helpt afdoend.

Eeltwonden I.

Voor eeltwonden onder aan den voet kookt men 6 Lenglengan plantjes. Voornamelijk de wortel hiervan is goed. In dit afstreksel weekt men dan den voet. Doe in dit afstreksel, asch van den gebranden Pisangbast.

Eeltwonden II.

De Kajoe-oerip, waaraan geen blad komt, wordt veel voor paggers gebruikt; de getah is vergiftig, een wei-nig van dit vocht is voldoende om blind te worden.

Afgunstige en booze Madureezen doen de getah van deze plant in de oogen van het vee, zoodat de beesten blind worden.

Het vocht veroorzaakt ook leelijke uitslag; als men het op het hoofd krijgt, valt het haar uit en krijgt men overal zweren; als tegengift gebruikt men dan de Ke-mirie-olie, waardoor het haar weer gaat groeien.

Toch is deze plant gekookt weer een prachtige me-

dicijn, namelijk om eeltwonden onder aan aan den voet te genezen, de Javanen noemen dit boeboelen. Heel veel Javanen hebben deze ziekte, bij Europeanen komt ze ook wel eens voor.

Hoe komt men aan deze ziekte? Mijn ervaring is deze. De Javanen lijden veel aan spaansche pokken, patèh of andere wonden en zweren, doch hoofdzakelijk is het de patèh die deze wonden geeft. De ziekte zit in het bloed, zij genezen deze wonden uiterlijk maar zuiveren het bloed niet. Een afdoend middel is het volgende: neem een flinke hoeveelheid versche Kajoe-oerip, een pond is niet te veel, kook het met vier liters water en laat ze tot de helft verkoken.

Men moet de zieke voeten er gedurende ruim een half uur in weken, als het aftreksel lauw is; vervolgens droogt men de voeten goed af en doet er vervolgens Troesie op, heel fijn gestampt en vermengd met eiwit. Smeer den geheelen voet er mede in, vooral tusschen het gebarsten eelt; men laat dan het smeersel op den voet goed drogen en doet er een windsel om heen. Slechts ééns behoeft men dit te doen en men zal onder vinden, dat de voeten voor goed genezen zijn.

Men moet echter nog wel drie maanden thee drinken van Keteppeng-Tjina; 2 takjes hiervan en 7 schijven Temoelawak met een splitglas water opzetten en tot de helft verkoken. Dit moet men op de nuchtere maag drinken: Eelt aan voeten en handen krijgt men weg, door gedurig getah-Kangkoong er op te doen. Fijne handen krijgt men van deze getah. Het wasschen met Ananasschillen en ook de Ananas zelf geeft fijne zachte handen.

Eetlust. I.

Om bij kinderen de eetlust op te wekken geve men hun een thee van daon Gagan te drinken. 't Werkt bovendien zuiverend en men krijgt er een frissche gelaatskleur van; daon Gagan heeft gedroogd, geen kracht meer.

Eetlust II.

Daon Kemaroegan, een klimop met witte bloemen die tusschen het gras en op de dijkjes der sawahs groeit, heeft de eigenschap om den eetlust op te wekken.

Men neemt voor volwassen personen een takje van een kwart el op 2 kopjes water, verkookt tot de helft. Dit aftreksel is volkomen reukloos en smaakloos, zoodat men het met thee, koffie, chocolade enz., kan gebruiken. Door 't gebruik van dit blad sterkt men erg aan vooral na een zware ziekte. Men neme het steeds op de nuchtere maag in. Ook moet men zorg dragen om de takjes van de daon Kemaroegan van de vezels, die eraan zitten, te ontdoen door ze weg te schrappen, vóór men ze kookt.

Een goede raad, die ik hierbij geef, vooral aan moeders, is: om de eetlust van kinderen niet te vlug op te wekken, voor men nauwkeurig heeft onderzocht of aan hun gezondheid niet iets hapert, want dikwijls is of een slechte stoelgang, of de maag, door het eten van een en ander van streek gebracht, of wormen, of maaïen er de oorzaak van. Een portie castorolie, bij oud en jong heeft dikwijls reeds goede resultaten.

Anders is het bij volwassenen; het zenuwachtige gejaagde werken kan dikwijls oorzaak zijn dat er totaal geen eetlust is; een middel dat eetlust opwekt en tevens kalm maakt en gal en koortsigheid uit het lichaam doet verdwijnen, is het volgende recept dat overdag bij wijze van drinkwater gebruikt moet worden.

Een ons Temoelawa wortel,

2 handenvol daon Gagan,

7 stuks daon Trawas,

dit koken met anderhalve wijnflesch water en verkoken tot een flesch.

Eetlust III.

Voor kinderen, die geen eetlust hebben of er bleek en mager uitzien, zijn rauw gestampte Papaja-bladeren met een beetje zout en wat water aan te bevelen.

Spoedig zal men zien wat een goed middel dat is, 't Is jammer, dat het zoo bitter is, maar de bittere smaak is spoedig weg als men een pisaug of een stukje Javaansche suiker naet.

Dit middel helpt om de eetlust op te wekken als men last van wormen, koorts of gal heeft.

Eetlust IV.

Voor kleine kinderen is de Temoe Iring goed als ze geen eetlust hebben, omdat maaien er dan de oorzaak van zijn. Men moet dan een stuk wortel raspen ter lengte van een pink, doet er een half kopje water op en zeeft het. Verwijder het zetmeel doe er een weinig zout en een stukje Javaansche suiker in en laat dit drinken.

Fondement (uitschieten van het).

Tegen het uitschieten van het fundament, wat bij kinderen nogal eens voorkomt, kookt men eenige plantjes (met wortel) van den Patean Tjina en wat Javaansche suiker en geeft dit den patient in. Het voedsel van zulke patienten moet licht verteerbaar zijn. De patient moet veel papaja eten.

Fijt I.

De blaadjes van de Patjar Djawa gebruikt men tegen fijt, Ze worden dan fijngestampt, vermengd met een stukje Gambir en op de zieke plaats gedaan, gedurende 12 uren er op gelaten en dan vernieuwd.

Fijt II.

Tegen fijt moet men den knol van Kolladium nemen, een mooie sierplant met groote glimmende bladeren, die eruit zien als goudleer. Deze knol moet men poffen, er een gaatje in maken en de zieke vinger er in steken, zoo heet als men 't verdragen kan.

Als de knol is afgekoeld herhaalt men dit en men moet hiermede den ganschen dag door blijven gaan. Reeds na 2 à 3 dagen zal men dan beterschap zien.

Fijt III.

De schillen van oude tuinboonen, die er donker paarsch van binnen moeten uitzien, worden gedroogd tot asch gebrand, met een weinig warm water overgoten en zoo warm als te verdragen is, moet de zieke vinger er in worden gestoken.

Gal I.

Om de gal spoedig af te drijven, drinke men wanneer men dorst heeft, een thee van daon Gagan of Kakkie koeda, ook Pegagan genoemd. Men neemt dan twee handenvol daon Gaganplantjes (met wortel), zet dit met twee flesschen water op en verkookt ze tot één. Dit drankje is ook verkoelend voor 't lichaam. Daon Gagan verliest gedroogd, zijn kracht.

Gal II.

De vrucht van den Trengoelie-boom drijft verbazend vlug de gal af en is tevens laxeerend. Men neme er echter niet te veel van, daar het anders de ingewanden te veel aantast. Is er veel gal in het lichaam aanwezig dan wekt dit purgeermiddel krampen op. Bij hevige hoofdpijnen, veroorzaakt door overvoer van gal, zal men slechts 3 à 4 pitjes noodig hebben om de gal door middel van braken uit het lichaam te verdrijven. De hoofdpijn is men dan kwijt na even rustig gelegen te hebben. Bij veel menschen zijn de verschijnselen, als ze door gal hoofdpijn krijgen; pijn in het achterhoofd en een vreeselijk zwaar gevoel en slaperigheid. Veel menschen weten de reden niet, waarom ze dikwijls aan hoofdpijnen sukkelen; men kan niet een weinig tocht vatten of zich wat druk maken, of men heeft weer hoofdpijn.

Bij velen is het zwakte, dan dient het lichaam beter gevoed te worden, bij sommigen komt het omdat ze overvoerd zijn met gal, bij anderen omdat ze spijsen eten die moeilijk te verteren zijn of spijsen die veel gal veroorzaken. De jonge bladeren van de beide Papaja

soorten, n. l. de gewone en de Papaja Gantong, als groenten gekookt, zuiveren het lichaam van gal en is daarom een goed eten. Sawie of Chineesche andijvie als groente gestoofd, is eveneens gal afdrijvend.

Gal III.

Bij voortdurend dunnen afgang, wanneer de stof altijd donker is, soms met slijm en bloed gemengd, veroorzaakt door gal, gebruikt men het volgend middeltje, ook als men krampen heeft:

- 1 stukje Lempoejang Emprit, van een vingerlengte,
- 1 stukje Koenir, de hoofdwortel, van een halve vingerlengte,
- 11 korreltjes Ketoembar,
- 1 Kajoe oeles,
- 1 Koentjie-knolletje,
- 1 Trawas-blaadje,
- een klein beetje Kajoe-angin,

dit moet gestampt worden en met een splitgas water gekookt en verkookt tot de helft, 's morgens op de nuchtere maag gedronken worden. Voor kinderen deze hoeveelheid in twee keer verdeelen als de buikloop erg is, anders kan men dit voor twee dagen gebruiken, mits men dit drankje met de kruiden goed opkookt.

Deze kruiden, in de zon gedroogd, kan men lang bewaren; kunstmatig gedroogd, dan verliezen zij hun kracht.

Als de afgang door gal kleiachtig grauw gekleurd is met slijm doorweven, moet men dit tegengaan door het gebruik van de rauwe Lempoejang Kerbo of Gadjah. Men raspt den wortel, doet er een bitterglas water bij, zeeft het door een doekje en laat het een nacht staan, 's morgens als men het gebruikt moet men voorzichtig het bovenste gedeelte er af schenken, opdat er geen zetmeel meevloeit, want dit stopt.

Lempoejang van een vingerlengte is voldoende, men moet dit eenigen tijd drinken, totdat de ontlasting goed is.

Men heeft 2 soorten Lempoejang: Lempoejang Gadjah of Kerbo, deze soort wordt ook wel Lempoejang Pait genoemd en de Lempoejang Emprit of Wangie, beiden werken op de gal. Ook het rauw eten van de Temoe-lalap verwijdert gal.

Galkoortsen I.

De nog heel jonge Patjé vruchten, waar nauwelijks de bloem van afgevallen is, stampst men fijn, voegt hier een bitterglaasje water en een klein stukje Lempoejang bij, om het braken te bevorderen, als men galkoortsen heeft. Één keer gebruik van dit middel, is voldoende om er goede resultaten van te hebben.

Galkoortsen II.

Gebruikt het middel, zie beschrijving daon Gagan-thee, Temoclawe en Trawas-bladeren om eetlust op te wekken bij zenuwlijders. Men voegt bij dit recept nog een stuk Klemba van een halve vingerlengte, men snijdt dit hout aan kleine stukjes. Klemba, een soort van Rhabarber, is op de passar verkrijgbaar.

Galsteen I.

Een probaat middel tegen galsteen is het volgende recept:

- 1 handvol daon Remoedjoek of Koemis Koetjing
- 7 bladeren Woengoe
- 2 berguitjes (Brambang goenoeng)
- 1 stukje zoethout van een vingerlengte
- 1 stuk hoofdwortel (empoe) Koenir van een vingerlengte.

Dit koken op twee wijnflesschen water en verkoken tot de helft. Men gebruikt van deze hoeveelheid drie maal daags één kopje en warmt de rest voor den volgende dag op.

Galsteen II.

Een ander middel tegen galsteen is: 4 of 5 plantjes

(met wortel) daon Oerat of weegbreeblad en 7 blaadjes Kedjie Beling (afbl. No. 26.), opgezet met 2 splitglazen water en verkookt tot de helft.

Galsteen III.

Door 't gebruik van Lempoejang kan men dikwijls galsteen voorkomen. Als men reeds galsteen heeft, is het gebruik van de Lempoejang Gadjah, liefst rauw, minstens één keer per week noodzakelijk. Men neemt dan een Lempoejang-wortel van een vingerlengte en raspt deze. Vervolgens doet men er een bitterglasje water bij, zeeft het door een doek en laat het een nacht staan. 's Morgens als men het gebruikt moet men heel voorzichtig het bovenste gedeelte afgieten, opdat er geen zetmeel, dat onderin ligt, meevloeit, want dit stopt.

Galsteen IV.

Gempor watoe, afbeelding 82.

Menigeen heeft baat gevonden bij dit onkruid. Het groeit heel laag bij den grond, de bloemen zijn heel klein en wit, de blaadjes klein en ruw, de steeljes een weinig rood als het in de zon groeit. Twee handenvol van dit kruid, dat gekookt wordt met wortel, steelen en bladeren op een aer-blanda flesch water en tot de helft, verkookt, is voor twee maal drinken gedurende den dag. Men drinkt hiervan zóó lang, tot dat men geen gruis of zand in den afgang ziet.

Gassen.

Tegen opzetting en benauwdheden van de maag, die veelal door gassen worden veroorzaakt, neemt men voor kinderen 6 en voor volwassenen 12 pitten van de Djattie Blanda. Men brandt de pitten tot ze verkoold zijn, zoodat men ze tot poeder kan stampen. Deze poeder wordt in een half splitglas water vermengd met één druppel venkel-olie en flink geroerd, eer men het gebruikt. Dit

éénmaal per dag drinken. Men moet dit door blijven gebruiken tot men beter is. Bij enkelen helpt het bij de eerste keer, bij anderen pas na twee of drie maal.

Geelzucht I.

Voor geelzucht gepaard met zware koorts, en als de urine troebel is, ja, er soms uitziet als modder, gebruikt men de getah van de Ingoe of Duivelsdrek. Een stukje ter grootte van drie chinine pillen is voldoende.

Dit laat men in een bitterglaasje kokend water smelten, en geeft dit onmiddellijk te drinken. De beterschap zal spoedig merkbaar zijn. Laat de patient dan gedurende een maand een aftreksel drinken van

- 7 plantjes (met wortel) daon Meniran ter lengte
van ruim een vinger,
- 4 à 5 schijven Temoelawa,
- 3 Kruidnagels (Tjenkeh)
- 1 stukje Zoethout van een halve vingerlengte.

Dit alles opzetten met een splitglas water en tot de helft verkoken.

Zoodra de toestand van den patient dit toelaat, moet hij naar het gebergte. Laat mij er nog eens met nadruk op wijzen, omdat dit van groot belang is; al gaat de patient naar de koude, laat hem niet vergeten elken dag trouw het genoemde aftreksel van Meniran, Temoelawa, Kruidnagels en Zoethout te drinken.

Een goed eten voor geelzuchtigen zijn de bloemen van de Papaja Gantong, omdat ze zoo bloedzuiverend zijn. Ze zijn echter erg bitter, dit bittere kan men eenigszins wegstrijken door de jonge bladeren van de Koeda koedaan er bij te koken. Men kan ze eten b. v. als petjil bij de rijsttafel of met een weinig azijn en ketjap klaar gemaakt, bij wijze van sla. Deze bloemen zijn goed voor geelzucht, om de maag weer in orde te krijgen. Men kookt de bloemen niet af, want dan gaat de kracht er van weg.

Geelzucht II.

Lijders aan deze ziekte moeten veel Tomaten eten. Tomaten zijn rijk aan potasch dus bijzonder goed voor het bloed, zij oefenen merkbaar invloed uit op de spijsvertering. Zij bezorgen alkalinezelfstandigheden aan de gal, zij doen de geelzucht en hoofdpijnen verdrijven.

Geelzucht III.

Het volgende middel is voornamelijk tegen koorts met geelzucht gepaard: een half ons daon Trawas met 15 schijfjes Temoelawa worden 10 minuten gekookt op een aer-blanda flesch water. Dit is om de hooge koortstemperatuur te doen dalen en de patient in den kortst mogelijken tijd van gal te zuiveren.

Gewrichten (pijn in de).

Als men door groote moeheid of pijn in de gewrichten niet slapen kan, zal men heerlijk insluimeren door het gebruik van het volgende smeersel. Men neemt de Lempoejang Emprit, vermengd met Djabé d. i. de vrucht van de wilde Sirih Ragi en arak en stampt alles goed fijn.

Gewrichts-aandoening. I.

Voor ontsteking in de gewrichten kneust men Tjikal Toelang bladeren met een weinig Sirih-kalk en smeert ze op de pijnlijke deelen, voordat men gaat slapen.

Is men met reumatiek of gewrichtsaandoening geplagd, zoo is het van belang te weten, dat men niet te veel vleesch mag eten, geen Reboong, dat is 't uitspruitsel van de Bamboe, geen klentang, dat is de vrucht van de Kellor, en geen water van jonge klappers mag drinken.

Gewrichts-aandoening. II.

Dit is dikwijls ten gevolge van koorts of malaria. Gebruik Temoelawa-thee met Daon Meniran.

Voor het naar bed gaan inwrijven met aftreksel van den wortel van de Papaja-gantong, keukenzout en arak

een halve wijflesch vullen met fijn gestampten wortel van de Papaja-gantong, een eetlepel keukenzout, de rest met arak aanvullen en twee eetlepels Kajoeпоetih-olie. Dit smeersel is goed als het tien dagen in de zon dicht gekurkt gestaan heeft.

Gezwellen I.

Om gezwellen te laten slinken neemt men daon Lampes, kneust de bladeren en legt ze op de gezwollen deelen. Vooral bij oude menschen is dit goed. Deze bladeren werken ook erg kalmeerend.

Gezwellen II.

Voor verscheiden soorten gezwellen doen Ketjoebong-bladeren goede diensten. Zij verlichten de pijn, dikwijls verdwijnt het gezwel ermede, mits men de bladeren even met wat olie warm maakt en kneust, ze daarna op de gezwellen legt. Vergeet echter niet, dat Ketjoebong een giftige en bedwelmende plant is, die den dood kan veroorzaken, als men iets ervan in den mond krijgt.

Gezwellen III.

De Javanen gebruiken om gezwellen te verdrijven de daon Tembelèan, na deze eerst tot moes gestampt te hebben. Dit moes wordt op de gezwollen deelen gelegd.

Gezwellen IV.

Gezwellen bij de lies (voor mannen). Djamoор Iempes wordt fijn gewreven en met azijn aangelengd, deze zelf wordt op de pijnlijke plaats twee maal per dag gesmeerd. De patient moet dan veel daon Meniran-thee drinken en daon Gagan in rauwen toestand gebruiken, hetzij als groenten, hetzij fijn gestampt en met water aangelengd om het te drinken. Ook het gebruik van Temoelawa is aan te bevelen. Geen drank en geen prikkelende spijzen gebruiken. Djamoор Iempes kan men op de passar koopen.

Gezwellen V.

Uitwendige gezwellen aan den hals door group of keelziekte ontstaan, verdwijnen door het uitwendig gebruik van de bollen der Chineesche Vuurlelie. Deze geraspt of gekneusd er op doen en twee maal per dag vernieuwen.

Verzorging van het haar.

Over het algemeen klaagt de Europeesche vrouw over het dunne haar, dat ze heeft; meestal is het haar bedorven door het wasschen met groene zeep of wel soda, beiden zijn te scherp. Dan worden ook veel haarmiddelen in den handel gebracht, een middel tegen roos, een middel om dik lang haar te krijgen, enz. In den regel deugen deze middelen niet, daar bij ondervinding gebleken is, dat spiritus, brandy of petroleum het haar tijdelijk opfleurt, de roos gaat wel weg, doch men wordt vroeg grijs. Het uitvallen van het haar kan verschillende oorzaken hebben, door zware ziekte, veel hoofdpijnen, door veel bij het vuur te staan, als ook door roos.

Wij zullen daarom eerst melding maken, hoe men hier in Indië het hoofd wascht. Voor één persoon is het gewicht van een halve kattie Merang, dat is stroo van de paddie, voldoende. Dit moet men den avond vóór het gebruik branden, is ze geheel verkoold, dan giet men er koud water op, ongeveer iets minder dan een liter. Vóór men tot het hoofdwasschen overgaat, neemt men een weinig klapperolie, wrijft er de poriën van het hoofd flink mede in, totdat zich al de roos loslaat, neemt een stofkammetje en kamt het vuil er uit. Vervolgens neemt men bovenstaande Merang-water, dat men door een doek giet en gaat daarmee het hoofd wasschen, totdat het vel wit en het haar niet meer fettig is.

Daarna neemt men het sap van eenige Djeroek-Poe-roet en begiet er het haar meê, en eindelijk gebruikt men water, waarin eenige Kananga's, Melaties of rozen geweekt zijn, om het Djeroekwater af te spoelen. Droog nu het haar goed af, evenwel niet wringen, kam het

met een zeer grove kam uit en laat het los drogen. Men zal ondervinden, dat door deze bewerking het haar soepel en zacht blijft. Bij hard, weerbarstig haar kan men na gebruik van de Djeroek een weinig Klappermelk gebruiken, die men met het geurige water afspoelt. Het haar wordt daardoor heel los en zacht. In den regel is het goed het hoofd om de veertien dagen te wasschen, bij geval het haar dun is, dan maar ééns in de maand. Het uitvallen kan ook komen door het friseeren van het haar met het warme ijzer; daarvan wordt het haar borstelig en hard.

Kam het haar twee keer per dag flink uit, liefst met een grove kam, gebruik zoo min mogelijk een fijne. Men kan kammen krijgen die geheel grof zijn, deze zijn het beste voor het haar. Let vooral op, dat de kam goed gaaf is, dat er geen barsten in zijn of eenige tanden ontbreken, aan zulke kammen blijft het haar haken. Borstel het haar niet elken dag, want het zal er onder lijden; volgens ondervinding wordt het lange haar, dat geregeld geborsteld wordt, kort, het knakt veel en wordt vóór men oud is, spichtig. Als men slaapt moet het haar zeer los gevlochten worden of nog beter, geheel los laten hangen; is het haar lang lig er dan niet op, maar spreidt het op het kussen uit. Voor het haar is het goed en men krijgt er geen onaangename lucht aan. Het haar is den geheelen dag in een wrong, dus frisscher is het als het 's nachts los is. Ook is het goed, als het eenigszins kan, het haar in den ochtend eenigen tijd los te laten hangen. Gebruikt altijd uw eigen haarkam, want hoofdziekten zooals roos enz., erft men gemakkelijk van een ander over.

Wat voor den haargroei en tegen roos gedaan moet worden vindt men in de ondervolgende recepten vermeld.

Haar (uitvallen van het).

Bij sterk uitvallen van het haar of kaalhoofdigheid

is het gebruik van Kemirie-olie zeer aan te bevelen. De Kemirie-noot wordt stuk geslagen, de inhoud er uitgehaald en fijn gewreven; van honderd Kemirie's krijgt men slechts een kwart Eau-de-Cologne-fleschje olie (het welbekende lange, groene model).

De fijn gewreven Kemirie's worden met een splitglas water in een ijzeren pan op het vuur gezet en gekookt totdat men de olie er uit kan scheppen, en vervolgens door een fijnen doek gedaan. De poriën van het hoofd moeten er twee à drie keer per week mede in gewreven worden. Klapperolie is ook goed, doch eerstgenoemde olie werkt krachtiger.

Verliest men het haar door hoofdpijnen, zenuwen of andere oorzaken, dan is aan te bevelen het hoofd koel te houden met een dezer middelen: Lidah Boeaja, (zie Haargroei I), Waroe-bladeren, (zie Haargroei II.) Bongol-Pisang, (zie Haargroei III). Deze planten zijn allen afgebeeld, behalve de Bongol-Pisang, waarover ik eene beschrijving zal geven.

Verliest men het haar door typhus, dan zijn jonge Waroe-bladeren aan te bevelen.

Haargroei I.

Om dik en lang haar te krijgen gebruikt men het binnenste deel van 't blad van Lida Boeaja, dat veel overkomst heeft met dik gekookte agar agar. Dit smeert men op den schedel 's morgens vroeg vóór het bad en kan dit naar verkiezing den geheelen dag op het hoofd laten. Men moet dit middel wel 3 maanden gebruiken, maar het resultaat is dan ook prachtig.

Haargroei II.

Waroe Lengis bladeren, die men fijnstampt en kneust totdat er een geleachtige massa gevormd wordt, is goed om den haargroei te bevorderen, vooral na typhus. Men giet de massa dan door een doek, koelt ze in den dauw af en gebruikt dit vocht den volgende dag op het

hoofd. Ook gekneusde Waroe Laut, waarvan men het vocht opvangt is bevordelijk voor den haargroei.

Haargroei III.

Bongol-Pisang is de stam van de Pisang, die in den grond zit; van allerlei soorten Pisang kan men de bongol gebruiken, alleen van de Pisang Soesoeh niet.

De bongol wordt heel fijn gehakt of geraspt, zoodat bij het uitpersen reeds van zelf zóó veel water uitkomt, dat men er geen water meer bij behoeft te doen. Dit vocht wordt in den dauw gezet en door een doek gedaan voor dat men er het hoofd in den loop van den dag, of als het te lastig is, slechts 's morgens nat mede maakt. Men moet echter oppassen, dat het vocht niet in aanraking komt met het linnengoed, omdat het vlekken geeft die er niet weer uitgaan. Dit middel is uitstekend voor menschen, die voortdurend aan zenuwhoofdpijnen lijden en voor vrouwen die een zuigeling hebben, omdat het haar dan veel uitvalt. Het is wonderlijk, zooals het haar hiervan gaat groeien en bijkomt.

Als de Pisang rijp en de stam tot den grond afgehaakt is, holt men het gedeelte, dat in den grond gebleven is, uit. Op zoo'n manier is er dus een kuiltje gevormd, waarin zich langzaam vocht verzamelt. Dit vocht werkt zeer verkoelend. Het eerste recept heb ik geschreven voor menschen, die geen Pisangboomen op het erf hebben en dus genoodzaakt zijn den bongol te koopen, welken zij altijd zullen kunnen krijgen. Het vocht van den bongol is dan niet zoo helder, als wanneer het direct uit den grond getapt wordt.

Haargroei IV.

De olie, die men van de Djarak Iri-pitten kan trekken is prachtig om den haargroei te bevorderen. Men parfumeert deze olie dan met een stukje vanille. Gebruikt men deze olie, dan moet men zorgen er slechts de huid mede in te wrijven, omdat de olie het haar plakkerig maakt.

Haargroei V.

Er is een onkruid genaamd Kremie dat ook een goed middel is om het haar zwaar en mooi te krijgen. Men trekt het met wortel en al uit den grond, kneust het met de bladeren goed fijn en doet er een half splitglas water bij. Dit alles wordt in den dauw gezet, door een doek gezeefd en het hoofd er mede bevochtigd.

Haargroei VI.

Ik heb van Javanen wel eens gezien, dat zij gedroogde Daon Manko in olie deden om het haar er mede in te smeren ter bevordering van den haargroei, maar het haar krijgt daardoor een onaangename lucht.

Haargroei VII.

Makasser-olie is ook een uitstekend middel voor het haar, doch geeft het eveneens een onaangename lucht.

Haargroei VIII.

Bij de Inlandsche schoonen van hooge geboorte wordt ook de Katel-olie gebruikt voor het haar, dat is olie gewonnen van het vet der aardspin.

Hartkloppingen.

Elken dag drie bitterglasjes Sanket-water is goed tegen hartkloppingen. Men neemt dan twee takjes van een vingerlengte, stampst ze fijn, voegt daar een bitterglasje water aan toe en laat het een half uur staan, doe 't dan door een fijn doekje, voeg er wat zout bij en drinkt 't op de nuchtere maag op.

Deze plant groeit veel op sawahs en open velden en heeft kleine witte bloemen.

Heeschheid I.

Men heeft eenige soorten Sirih, maar van allen is de werking zuiverend. De Javanen passen daarom deze bladeren toe voor verschillende doeleinden. Als men heesch is of men hoest, dan worden deze bladeren gebruikt om er stroop van te koken: een kwart pond Sirih-

bladeren kookt men een half uurtje op een wijnflesch water, doet dan alles door een doek en voegt er een half pond klontjes-suiker bij. Laat dit dik koken tot stroop. Maak de flesch, waar ge deze stroop in doet niet dicht als de inhoud nog warm is, anders gaat het spoedig gisten.

Een handvol Kapokbladeren fijngestampt en door een doek geperst, vermengd met goela Arèn en in den dauw gezet, wordt ook tegen hoest gebruikt.

Heeschheid II.

Met succes wordt de Widara-oepas aangewend tegen heeschheid. Een knol ter grootte ongeveer van een eenei wordt aan kleine stukjes gesneden en gedurende den dag opgeeten.

Hemorrhoiden.

Hemorrhoiden komen in Indië verbazend veel voor; ze worden veroorzaakt door al te groote hitte, die zich in het lichaam ophoopt. Het begin dezer ziekte is altijd moeilijke afgang, veroorzaakt door te veel vleesch eten of het gebruik van te zwaar voedsel, dat de maagsappen niet kunnen verwerken; door het gebruik van te veel drank, te veel koffie, te veel heete spijzen, vooral Lombok rawit en pikante saus, te weinig beweging, te weinig baden, het altijd zitten op bekleede stoelen of banken, te warme kleeding, door het veel eten van vleeschwaren, waarin veel salpeter komt, zooals ham; het in de jeugd niet genoeg afdrijven van wormen en maaien, vooral deze laatste; bij Inlanders het gebruik van opium. De meeste Indische middelen tegen hemorrhoiden zijn verkoelend; de meeste last van deze ziekte zal men hebben in den warmsten tijd van 't jaar. De meeste middelen zijn niet afdoende en waarom niet? Omdat men in de veronderstelling verkeert, dat het koelhouden van het lichaam slechts noodig is, als men last van deze kwaal heeft. Neen, men moet altijd het lichaam met bloedzuiverende groenten en vruchten voeden. Bij vrouwen ontstaan hemorrhoiden dikwijls na de bevalling.

De stoelgang waarop dikwijls niet gelet wordt, is ongeregeld of de stof te hard, vooral als de vrouw bij de bevalling is ingescheurd. Lavementen met sla-olie en water, zijn dan zeer aan te bevelen. Het voortdurend forceeren der maandelijksche stonden met verhitte scherpe middelen, kan ook bij vrouwen een oorzaak zijn dezer ziekte.

Zorgt voor een geregelden stoelgang. Merkt ge, dat bij het doen uwer dagelijksche behoeften branderigheid ontstaat, gaat dan bij U zelf na of het soms aan het voedsel of iets anders kan liggen. Zuivert en verkoelt uw lichaam met de talrijke middelen, die in dit boek beschreven staan. Ontstaan er bloedingen, drinkt dan onmiddellijk het water van den bongol Pisang Batoe of Kapok, een theekopje is voldoende; is het 's avonds nog niet over dan nog een kopje; merkt ge den volgenden dag nog iets, zoo kunt ge gerust nog een theekopje drinken. Bij gebruik van dit drankje moet men nog het volgende doen: Schaf U een ballonspuitje aan en spuit U gedurende drie of vier dagen, drie maal daags in met:

25 daon Ilèr

2 $\frac{1}{2}$ gram Sumarubah

2 $\frac{1}{2}$ gram Colombo-hout

2 $\frac{1}{2}$ gram Kajoe Timor.

dit alles met een liter water gekookt en verkookt tot een wijnflesch water.

Dit is het oude recept. Een ander recept, dat vlugger helpt, is: ongeveer een zelfde inspuiting maar inplaats van Colombo-hout en Sumarubah, 2 soeplepels fijn gehakte Poelé-bast.

Verder verwijs ik den lezer om afdoend van deze ziekte te genezen, naar het recept van den Kankoong-wortel onder Hemorrhoiden V.

Veel agar-agar gebruiken, niet te hard gekookt en andere verkoelende bladeren, die ik vroeger al genoemd heb.

Hemorrhoiden-lijdens moeten veel jonge Papaja-bladeren eten, niet afkoken, maar stoomen, ook thee drinken van Papaja-bladeren en veel Papaja-vruchten eten. Om de twee maanden castorolie drinken, geen andere laksans.

Velen hebben bij het volgende voor Hemorrhoiden baatgevonden. Daon Oeret, ongeveer twee ons in verschen toestand, een ons daon Woengoe, koken met

een wijnflesch water en tot de helft verkoken. Dit moet men gedurende den dag drinken en ongeveer een jaar volhouden. In den heeten tijd moeten de lijders, al hebben zij geen last van deze ziekte, als voorzorgsmaatregel dit drankje gebruiken.

Bloeloe Loepoh is een vrucht of liever een noot; men maakt het harde omhulsel stuk en verkoolt de pit die er in zit, maakt dit heel fijn en lengt er wat klapperolie bij. Dit zelfje helpt prachtig om de knobbeltjes of puntjes aan het fundament bij hemorrhoidenlijders aanwezig, te verwijderen of het pijnlijke er van te verzachten.

Tomaten-zalf is ook uitstekend om droge hemorrhoiden te genezen. Men neemt eenige goede rijpe Tomaten, kookt deze op met zoete olie, dus olijf- of klapperolie, een tiental minuten is voldoende, doe dit door een doekje en smeert twee maal daags de pijnlijke plekken er mede in. Lijders aan hemorrhoiden moeten veel Tomaten eten, liefst rauw.

Er is een palmsoort uit Afrika hier in Indië overgebracht, de eigenlijke naam is mij onbekend, de Javanen noemen deze palm Klappa-Sewoe. Ik wil trachten een duidelijke beschrijving er van te geven, opdat deze kostbare palm meer gekweekt zal worden.

De bladeren hebben veel weg van het klapperblad. De plant laat zich voortteelen met de rijpe vrucht. Bij goede verzorging begint de plant reeds in het vierde jaar te bloeien, doch dan komen er slechts mannelijke bloesems aan, deze bloemen hebben heel veel weg van de karang of koraal. De bloem heeft een sterke anjsslucht. Tegen het zesde jaar vertoont zich ook de vrouwelijke bloesem, die niets gelijkt op de mannelijke bloesems; na een maand ziet men heel duidelijk de vorming der vruchten, er komen honderden vruchten aan, daarvan daan dat de Javanen deze palm Klappa-Sewoe noemen; eerst zijn de vruchten zwart en als ze rijp zijn oranje

en donker-bruin gekleurd. De geheele vrucht alsmede de bast en zelfs de noot, die veel overeenkomst heeft met den klapper, is erg olie-houdend.

De olie die uit den bast komt, werkt zeer verkoelend en wordt aangewend om hemorrhoïden te genezen, men smeert deze olie op de ziekelijke plekken. De bast van de rijpe vruchten kneust men met de vingers, en met het aldus verkregen vocht smeert men het fondement in. Deze behandeling moet men een geruimen tijd volhouden, wil men er voor goed van genezen worden. Natuurlijk moet men zich in acht nemen met spijs en drank, zooals voorgeschreven is.

De noot die zich in de vrucht bevindt moet geraspt worden of fijn gestampt, vervolgens is de bereiding ervan als die van klapperolie. Ook deze olie is goed voor hemorrhoïden en spruw. Kan men de versche vrucht krijgen, zoo is dit te prefereeren.

Ook de vrucht rauw gegeten en de vezels uitgespuwd is goed om de hemorrhoïden te verdrijven; dit middel is ook goed voor spruwlijders.

Hemorrhoïden I.

Tegen hemorrhoïden gebruikt men een thee van doan Gagan. Men kookt vier à vijf plantjes (met wortel) op een paar theekoppen water gedurende vijf minuten en drinkt dit in den loop van den dag.

Hemorrhoïden II.

Tegen hemorrhoïden kan men een tappel gebruiken van Simbar-Mendjangan-bladeren en een thee drinken van zeven daon Woengoe op twee glazen water gekookt en verkookt tot één.

Hemorrhoïden III,

Daon Iler is prachtig tegen hemorrhoïden: er wordt van twaalf blaadjes thee getrokken op twee splitglazen water en verkoekt tot de helft. Menschen, die aan hemorrhoïden

sukkelen moeten veel eten van de bloemen van de witte Toeri. Deze bloemen kan men klaarmaken als groenten bij de rijsttafel en bij wijze van petjil eten. Ze werken verkoelend mits ze niet worden afgekookt.

Hemorrhoiden IV.

Daon Doedoek is een plant van ongeveer eenige voeten hoog, die veel gevonden wordt in de bosschen bij Blora en Tjepoe, Bodja enz., en kan overal groeien. Zij wordt aangewend voor droge hemorrhoiden; men kookt ongeveer een ons dezer bladeren op vier splitglazen water en verkookt die tot twee, dat is voor twee dagen gebruik. Men kan de bladeren eerst drogen. Wil men afdoende genezen, dan moet men dit middel lang gebruiken.

Een ander recept voor hemorrhoiden, ook van Doedoek-bladeren, als men plotselinge bloedingen heeft is:

7 blaadjes daon Doedoek

een stukje Menjan, een kwart theelepeltje

2 theelepeltjes honig

een stukje Djatie houtskool, een kwart theelepeltje.

Dit alles fijnstampen en opdrinken, één keer per dag. Eenigen tijd moet dit volgehouden worden.

Hemorrhoiden V.

Kankong is een plant die bij het water groeit, de bladeren en wortels worden beiden gebezigd als zijnde kalmeerend en zuiverend. Menschen die het aanhoudend in den buik hebben tengevolge van hemorrhoiden, zullen beterschap vinden bij het gebruik van het aftreksel van de wortels dezer plant. Men moet dan vijf wortels koken op een paar splitglazen water en tot één verkoken en dat gedurende den dag drinken. Dit middel moet men lang gebruiken, al voelt men reeds schijnbaar beterschap, want buikziekte, door hemorrhoiden veroorzaakt, geneest niet spoedig, ze komt dikwijls terug. Eerst gedurende een maand elken dag, daarna om

de twee dagen, na een poos twee maal in de week, en daarna ééns per week moet men dit aftreksel gebruiken. Men heeft twee soorten Kangkong, de beste is die met de groote bladeren.

Hitte in het lichaam I.

Een verkoelend middel om de hitte uit het lichaam te halen is Patean Tjina. Men kookt eenige plantjes (met wortel) met wat water op, totdat de helft is verdampt.

Hitte in het lichaam II.

De daon Kerma is een uitstekend middel om de hitte uit het lichaam te halen. De Javanen gebruiken 't vooral als tappel en ook voor thee met een paar korrels anijs (adas) en Poeloesarie gekookt. Dit plantje groeit overal in het wild.

Hoest I.

Voor hoest is het binnenste van 't blad van de Lidah Boeaja uitstekend. Men neemt daarvan voor 't naar bed gaan en 's morgens ook, een dessertlepel vermengd met stroop. Voor kleine kinderen is een theelepel voldoende.

Tegen hevige hoestbuien zijn jonge bladeren (de poepoes) van de Waroc-Lengis, gekookt met klontjes, verzachtend en lossen de slijm op. Men zegt dat deze bladeren erg verkoelend werken.

Hoest II.

De vrucht van de Paré-Weloet wordt gebruikt als middel tegen hoest. Het binnenste deel van de vrucht en een paar korreltjes anijs (adas) worden met klontjes gekookt bij wijze van stroop, echter zonder toevoeging van water en den patient ingegeven.

Hoest III.

Voor hoest levert de knol van de Widara-oepas, gekookt met klontjes Kandij-suiker, een uitstekend geneesmiddel; eerst wordt de knol geraspt en gezeefd of aan dunne

reepjes gesneden, en verder met klontjes dik gekookt. Van dezen knol is honderd gram met één ons klontjes gekookt, voldoende voor twee dagen.

Sneller werkt het echter als de knol geraspt is en er wordt dan wat klontjes-stroop bij gevoegd en uitgewrongen door een fijn doekje. Als het gekookt is, kan men het evenwel bewaren, maar rauw gebruikt, helpt het spoediger.

Hoest IV.

De bladeren van de Djinten of Koetjing, gekookt met een stukje Zoethout, eenige korrels Ketoembar en klontjes-suiker is een hoestdrankje.

Een ander middel tegen den hoest is de Patjé. Men wringt dan per dag drie rijpe vruchten uit en vermengt deze naar smaak met gesmolten Arèn-suiker of kaudij-klontjes.

Let wel op, dat men om hoestdrankjes te maken, altijd Arèn-suiker gebruikt en geen Goela-teboe of Klapper-suiker neemt, alle drie soorten zien er bruin uit, de smaak is evenwel verschillend. Slechts de Arèn-suiker kan men voor geneesmiddel tegen den hoest gebruiken, de andere soorten verergeren de hoest door dat ze kriebeling in de keel bezorgen.

Hoest V.

De Saga-plant is een klimop. De bladeren werken verkoelend en zuiverend, hebben veel weg van Tamarinde bladeren, zijn echter slapper en smaken zoetig net als Zoethout. Het zaad gelijkt veel op peulen. Als de zaadpeul droog is, bevinden zich in de peul roode zaadjes met zwarte kopjes. De bladeren van de Saga worden veel tegen hoest gebruikt, daar deze dikwijls ontstaat door hitte in het lichaam.

Men neemt dan een handvol daon Saga, één rood berguitje (brambang goenoeng) drie korrels anijs (adas) en een klein stukje Poelosarie-hout, dit alles wordt met een

stukje klontjes-suiker in een Pisang-blad gepakt en gestoomd, een kwartier lang, daarna wordt alles door een fijn doekje gedaan en vóór het kind gaat slapen ingegeven.

Hoest VI.

Nog een middel voor hoest bij kleine kinderen is het gebruik van de bloemen van de Blimbing Woeloeh gemengd met eenige korrels anijs (adas) en klontjes-suiker. Doe een handvol bloemen, een paar anijskorrels en klontjes naar smaak met bijvoeging van een half bitterglaasje water, in een puddingvorm die goed gesloten kan worden. Men moet dat een uur stoomen, dan door een doek gieten en het 's morgens op de nuchtere maag en 's avonds vóór het naar bed gaan te drinken geven.

Hoest VII.

Voor hoest bij oud en jong is het volgende uitstekend. Neem het sap van de Djeroek-nipis, Sirih-kalk en een weinig Kajoe-poetih-olie, hiermede wordt de borst en rug goed ingewreven. Om den hals doet men een natte, goed uitgewrongen doek en daar overheen een wollen doek of imitatieleer. Dit doet men vóór men naar bed gaat en met dien omslag gaat men slapen. Voor volwassen menschen is flink hard wrijven op borst en rug met Kajoe-poetih-olie dikwijls voldoende.

Ook de Poko-blaadjes worden gebruikt tegen kou-vatten; als thee getrokken met klontjes of gekookt met tankwee, dat is gekonfijte chineesche Meloen, is dit een middel tegen hoest, door kou-vatten opgedaan.

Hoest VIII.

Menschen en kinderen, die een droge hoest hebben, kunnen twee ons Assem-bladeren en twee ons daon Saga en een stukje Zoethout van een halve vingerlengte gekookt met drie splitglazen water en tot twee verkookt, drinken als men dorst heeft. Echter dan geen ander water.

Hoest IX (droge.)

Lobak maakt de hoest los. Als zij flink groot zijn, is vier stuks voor een kind van vijf jaren voldoende, voor volwassenen acht stuks.

De lobak wordt den avond te voren geraspt en met gestampte klontjes in den dauw gelegd. Den volgenden morgen doet men dit door een fijnen doek en laat het den patiënt op de nuchtere maag drinken. Deze medicijn helpt prachtig en vlug, maar heeft geen aangename geur, hoewel de smaak niet onaangenaam is.

Ook zijn de daon Pegagan Oetan of Emboen met wat zoethout en klontjes gekookt, goed tegen een drogen hoest. Men gebruikt dit op de nuchtere maag.

Hoest X.

De Klappa Idjoe bereidt men op de volgende wijze tegen hoest. Het bovenste deel van den klapper, waar hij aan den tak of steel vast zit, wordt afgesneden, doch zóó dat men den klapperdop niet schaadt. Boor een gat in den klapper en doe daarin eenige klontjes, maak het gat dicht en pof den klapper gaar. Vervolgens drinkt men dit water op de nuchtere maag. Men zet den klapper 's nachts in den dauw.

Hoest XI (droge).

De Kentjoor-wortel wordt gebruikt om de hoest los te maken. Men stampt den wortel fijn, perst hem uit en geeft een theelepel daags aan kinderen.

Heel spoedig geneest men hoest met deze wortelsoort, in twee dagen kan men reeds beterschap bemerken. Dikwijls voorkomt men kinkhoest met dit middeltje.

Om de kriebeling in de keel bij hoest weg te krijgen kan men op eenige korrels Kapulasa of Kapulaga-zaad kauwen, dit geeft bovendien een welriekenden adem.

Hoest XII (droge).

Voor drogen hoest is uitstekend daon Gagan, ongeveer een handvol opkoken met wat klontjes en dit innemen.

Hoofdpijn I.

Bij hevige hoofdpijn is het goed om de blaadjes van de Gondo Roso op het hoofd te binden. Men kan ook de blaadjes fijnstampen en ze met witte Peper en azijn vermengd, op het hoofd leggen. Dit middel is goed als men hoofdpijn heeft door kou-vatten.

Hoofdpijn II.

Veel menschen weten de reden niet, waarom ze dikwijls aan hoofdpijnen sukkelen; men kan niet een weinig tocht vatten of zich wat druk maken, of men heeft weer hoofdpijn. Veelal is het zwakte, dan dient het lichaam beter gevoed te worden, maar vaak ook is het omdat ze overvoerd zijn met gal, of omdat ze spijsen eten die moeilijk te verteren zijn of spijsen die veel gal veroorzaken. Bij dames komt hoofdpijn dikwijls voor, doordat zij een verzakking hebben, of kanteling van de baarmoeder. In dit geval is het zaak dit spoedig in orde te brengen en lang een benkoong te dragen. Zie onder Verzakking van de baarmoeder I en II wat hiertegen te doen. Als men gedurig last heeft van hoofdpijnen, vooral aan het achterhoofd, dan is dikwijls de oorzaak te zoeken in zieke nieren. Laat een kundig geneesheer dan uw urine onderzoeken. Verder zie recepten er voor.

Galsteen kan ook al een der oorzaken zijn van gedurige hoofdpijnen. Gebruikt dan hiervoor eens in de week een dessertlepel Carlsbadzout aangengd met aerblanda, tevens het gebruik van galsteen-middelen.

Er zijn gestellen, die in het geheel geen lombok of heete gekruide spijsen kunnen verdragen, weer anderen geen garnalen, kreeften of zoutwatervis, geen vet, zooals varkensvleesch. Er zijn menschen, die hoofdpijn krijgen door het eten van komkommersla, hoe is dit te verklaren? Omdat men van de komkommer of ketimon, wanneer ze als sla gebruikt wordt, het vocht weggooit. Komkommer is zonder dit sap moeilijk te verteren, dus men

gooit het beste deel er van weg. De pitten van deze vrucht moet men verwijderen, ze zijn schadelijk en geven kramp en koliek. Zoo is het ook met het eten van Kraai, ook een komkommersoort, waarop de Javanen verzot zijn. Het drinken van te sterke Java-thee veroorzaakt ook hoofdpijnen. Vooral als deze thee gekookt wordt, zooals veelal gebeurt om de thee warm te houden.

Java-thee mag zelfs niet lang trekken. Op de theepakjes wordt het nauwkeurig vermeld. Men lette dus op al deze dingen.

Daon Djinten of Koetjing fijngestampt en op het hoofd gelegd is goed tegen zware hoofdpijn.

Hoofdpijn III (door kou-vatten).

Als men hoofdpijn heeft door kou-vatten, dan moet men twee blaadjes daon Intjok nemen, ze even met de vingers kneuzen, nadat ze met een beetje klapperolie besmeerd en boven het vuur geflenst zijn. Plaats elk blaadje achter het oor, juist, waar de groote spier zich bevindt. Men zij echter voorzichtig, dat men deze blaadjes niet langer dan twee à drie minuten achter het oor plaatst, daar ze na te lang gebruik blaren veroorzaken.

Hoofdpijn IV (door kou-vatten).

Tegen hoofdpijn, veroorzaakt door kou-vatten, gebruikt men de Djahé of Gember-wortel. Men stampt eventjes op de punt van den wortel, totdat hij eenigszins borstelig wordt, doopt dit gedeelte in Eau de Cologne en wrijft er nekspieren en hals goed mede in.

Hoofdpijn V (door kou-vatten).

De Benglé-wortel stampt of raspt men fijn, zoodat het een papje wordt, om dit op het hoofd te smeeren. De Benglé is verwarmend.

Hoofdpijn VI.

Een probaat middel tegen hoofdpijn gepaard met stijven nek, is massage met een grooten citroen (spaansche

of Djeroek Katés). Men prikt de schil van den citroen met een vork, doch zóó dat het niet het sap raakt, slechts de gele schil. Men rolt nu met den citroen heen en weer over de nekspieren, vijf minuten elken kant.

Huiduitslag I.

Sido Goerih, een plant met oranje bloemen, die overal in het wild op open velden en zoowel in de warmte als in de kou groeit, stampt men met wat klapperolie fijn en gebruikt dit tegen uitslag en schurft. De jeuk gaat daarmee weg. Ook moet men de zieke plekken goed met het aftreksel van deze plant weeken. Sido Goerih wordt hoogstens een kwart meter hoog.

Huiduitslag II.

Vele menschen kunnen niet tegen ruwe terpentijnolie, ja, zelfs gezuiverde terpentijn kunnen zij op de huid niet verdragen; boenwas wordt met terpentijn aangengelend en meubels worden er mede ingewreven, de handen komen in aanraking met de gecireerde meubels en er ontstaan heele kleine puistjes die vreeselijk jeuken. De puistjes worden een waterblaasje, men krabt ze open en waar het vocht zich verspreidt, daar komen nog meer blaasjes en puistjes. De hand wordt dik en gloeierig, hoe meer men krabt hoe erger het wordt; men kan niet slapen door de jeuk, en men wordt er zelfs koortsig van.

Hiertegen helpt Ketepeng-Tjina; men stampt de blaadjes fijn, vermengd met Sirih-kalk en smeert het op de zieke plekken; dit vernieuwt men vier of meermalen daags, hetgeen spoedig beterschap zal brengen.

Men vervalscht de Poko-olie wel eens met terpentijn- en kaneel-olie, zoodat dan hoofd en nek, alles wat er mede in aanraking komt, verbrandt en een ondragelijke jeuk achterlaat. Ook daarvoor zijn deze blaadjes op de zelfde manier aangewend zoo goed. Deze plant groeit zoo vlug en weelderig en heeft zulke mooie gele bloemen, dat ze,

behalve als medicijn, ook als sierplant in den tuin dienst kan doen.

Inslapen (moeilijk).

Wasschingen met Lenglengan bladeren voldoen uitstekend voor zenuwachtige kinderen eer zij slapen gaan. De slaap zal rustig zijn en het middel is totaal onschadelijk, deze plant bevat niets bedwelmends.

Jeuk (door gal en bij vaccinatie).

Tamarinde bladeren en de hoofdwortel (empoe) van Koenir helpen tegen wondjes en jeuk, als zulks veroorzaakt is door gal of zenuwen. Men stampst dan alles fijn en legt 't op de zieke plekken. De hoeveelheden komen er niet zoozeer op aan. Dit middel is eveneens uitstekend voor jeuk na het vaccineeren van kinderen.

Keelabces.

Voor keelabcessen moet men gedurig met Djeroek Nipis-sap en een beetje zout gorgelen en het daarna inslikken.

Keelpijn (als men verkouden moet worden).

Bij kouvatten in de keel gebruikt men Kapoor-Sirih met Djeroek Nipis, d. w. z. eerst houdt men een schijfje Djeroek Nipis boven een vlammetje, smeert er een beetje Sirih-kalk op en druppelt dit in de keel. Voor uitwendig gebruik bij kou-vatten kan men het genoemde op borst en keel smeerden. Om de slijm op te lossen wordt een half bitterglaasje sap met zout vermengd en op de nuchtere maag gedronken.

Kiespijn I.

De getah van de Djarak-iri of Djarak-paggar gebruiken de Javanen tegen kiespijn. Men zij echter uiterst voorzichtig daarmee, want als men per ongeluk een gezonde kies aanraakt, dan brokkelt ze af.

Kiespijn II.

De getah van de Wiedoeri wenden de Javanen even

eens aan om rotte kiezen te laten afbrokkelen of uitvallen, doch ook hiermede heeft men kans de gezonde tanden te verliezen, als men de getah niet voorzichtig er in doet.

Kiespijn III.

Holle kiezen laten Javanen met Getah Sambodja er uitvallen. Men moet evenwel voorzichtig zijn, dat geen gezonde tanden daarmee in aanraking komen, daar ze dan kunnen afbrokkelen.

Kiespijn IV.

De vruchtjes van de Legetan zijn goed voor kiespijn. Men heeft dan slechts op de vruchten te kauwen en dat een tijdje in den mond houden. Deze vruchtjes zijn onschadelijk voor de tanden.

Knobbelgezwellen.

De Djamoer Bromo, opgelost in warme olie, gebruikt men bij massage tegen knobbelgezwellen.

Knokkelkoorts.

Bij knokkelkoorts moet men veel sap drinken van de echte Djeroek-Nipis, bij wijze van limonade, en zoo min mogelijk ijs gebruiken. De gewrichten moet men dan insmeeren met het volgende zalfje: Djeroek-Nipis-sap, Kapoor Sirih en een weinig Kajoepoetih-olie. Roer dit flink dooreen en maak het iederen dag opnieuw. Eet bij knokkelkoorts geen Reboong, dat zijn de jonge spruiten van de Bamboe, sajoor Klentang, d. i. de vruchten van den Kellorboom en ook niet de bladeren van dezen boom. Gebruik daarentegen veel Selderij bij wijze van groenten of als thee getrokken. Zijn de gewrichten al te pijnlijk dan kan men deze met Ketjoebong-olie in wrijven. Zorg bij deze pijnlijke ziekte vooral uit tocht en wind te blijven. Zorg voor veelvuldige urineloozing. Men drinkt ook Temoelawa-thee met daon Meniran en voegt een flinke handvol daon Pegagan er bij om de pijn te kalmeeren.

KOORTS.

Hoe dikwijls hebben er niet vergissingen plaats, dat zelfs de geneesheer denkt met een buiklijder te doen te hebben en dat het koorts in den buik is. Noodeloos worden de patienten op een zwaar diët gesteld en verzwakken bij den dag. Zoo'n toestand duurt soms eenige jaren en eindelijk volgt de dood door verzwakking en uitputting. Hoe komt men aan koorts in den buik of aan koortsen in het algemeen? Wat is de hoofdoorzaak, dat men hier in Indië zooveel aan koortsen en andere ziekten lijdt?

In de eerste plaats, slechte afvoer van gal; koortsen zullen juist voorkomen op strandplaatsen en in moerassige streken, omdat men aanhoudend de schadelijke miasmen moet inademen, die zich in het lichaam omzetten in vuile stoffen en gal.

Ook op hoog gelegen plaatsen heeft men met koortsen te kampen: maar is dat niet juist in den tijd, dat de sawahs bewerkt worden, dus met het openleggen van den grond? Op plaatsen, die zoo hoog gelegen zijn, dat er geen sawahs meer gevonden worden, kan men ook wel koorts krijgen, doch dat is meestal door kou-vatten of doordat de maag van streek is; zulke koortsen zullen bij gebruik van een transpireer- of laxermiddel spoedig genezen. Niet alzoo met koortsen, die veroorzaakt worden door het inademen van schadelijke miasmen.

Boschkoortsen, die men krijgt bij het uitkappen der bosschen, dus alweer inademen van schadelijke lucht, zijn niet te genezen voordat men het lichaam geheel gezuiverd heeft van die schadelijke stoffen. Hiervoor moet men Temoelawa drinken. Eigenaardig is het dat deze plant overvloedig in de bosschen gevonden wordt,

hoofdzakelijk in Djatie-bosschen of andere bosschen met wildhout, doch zelden of nooit in bosschen op 3000 tot 4000 voet.

Ook andere Temoe-soorten zal men er vinden, allen geschikt om het lichaam te zuiveren.

De vuile stoffen worden niet alleen in het lichaam gebracht door het inademen van schadelijke miasmen, maar ook door het eten van verschillende dingen, b. v. in den Oostmoesson het eten van veel spaansche peper, garnalen en kreeften en verschillende vischsoorten, b. v. de Kemboong en visch die in modder leeft, dit alles wekt gal op. Ook het gebruik van te veel en te zware melk; vooral bij kinderen is zware voeding in den Oostmoesson slecht. Het eten van te veel vleesch, vooral varkensvleesch, het gebruik van te veel eieren, vooral rauwe of harde eieren, het drinken van veel bier en andere spiritualiën, het gebruik van te veel reuzel bij de bereiding der spijsen, het dikwijls eten van roedjak of zuur (atjar) wekt gal op.

Wil men in den heeten Oostmoesson steeds gezond blijven en niet veel last van de hitte hebben, ik beoel het onaangename prikkelige gevoel dat de hitte veroorzaakt, welnu, zuivert uw bloed een maand vóór dat de kentering aanbreekt, het best is in de maand Februari of Maart. Als de kentering komt van den Oost- naar den Westmoesson dan moet men weer eens het bloed zuiveren, liefst in September. Men zuivert het bloed met het volgende middel. Voor één maal drinken:

7 plantjes met wortel daon Meniran van ongeveer een vingerlengte,

7 groote schijven Temoelawa,

2 Kruidnagels,

een stukje Zoethout van een halve vingerlengte.

Dit koken met een splitglas water en verkoken tot de helft. Dit is een bloedzuiverend middel als men zich steeds loom en koortsig gevoelt. Voor personen

die er geel uitzien en die hun lichaam willen zuiveren om in den Oostmoesson gezond te blijven, is 7 schijven Temoelawa met een stukje Tamarinde met Arèn-suiker voldoende. Een splitglas water er bij doen en verkoken tot de helft, 's morgens op de nuchtere maag drinken.

Het gebruik van vruchten en een matig gebruik van Djeroek-water is altijd goed. Eet men Djeroek-keprok of andere Djeroek-soorten, eet dan het vliesje niet mee, maar zuig het uit.

De Pompelmoes veel gegeten, veroorzaakt ook koorts, vooral bij kinderen. Neemt men alleen het sap en spuwt men het vliesje waarin zich het sap bevindt, uit, dan is het eten van deze vrucht niet alleen onschadelijk, maar zelfs gezond.

Djeroek-Patjitan en Mangistan moet men niet aan koortslidgers geven. Bij hooge koorts is het niet geraten vruchten te eten, zelfs Papaja niet, de temperatuur zal daardoor stijgen. Van groot belang is het, dat men bij het eten van Mangga slechts het sap uitzuigt; 't is wel niet netjes op zoo'n manier de Mangga te eten, maar mijn opinie is, dat de gezondheid in de eerste plaats in acht dient genomen te worden. Dringt bij kinderen, vooral in den Oostmoesson, niet aan op te veel vleesch eten, laat ze liever veel vruchten eten, deze voeden ook, vooral Papaja en Pisang; geeft ze bij de rijst veel Pisang-goreng en veel verkoelende groenten te eten, Bajem, Laboe-poetih, Kangkoong enz.

In den Oostmoesson veel Boeah-tempajan laten drinken, vooral kinderen; dit zoo eenvoudig en onschuldig middel verkoelt het lichaam.

Agar-agar eten is ook goed, maar geeft deze nooit aan iemand die koorts heeft; voor kinderen moet men de agar-agar altijd goed fijn maken en zacht koken.

Voor galachtige gestellen, vooral menschen die last van hun lever hebben of hemorroïden, is 't goed in de warmste maanden van het jaar, Juli en Augustus, elken

dag Temoelawa te drinken. Laat de maag van leverlijders, het toe, dan is rauwe Temoelawa een onovertroffen middel.

Een knol ter grootte van een eendenei wordt geraspt, uitgeperst, door een doekje gezeefd en in den dauw gezet. 's Morgens vroeg drinkt men dit, doch men giet het bovenste gedeelte voorzichtig af zoodat het zetmeel niet medegaat, want dit werkt schadelijk op de maag.

Het zitten in den tocht verwekt op den duur ook koorts en pijn in de gewrichten. Op strandplaatsen komt op zekeren tijd van 't jaar tegen half tien of tien uur een doordringende wind op, men neme zich daarvoor in acht, want deze wind, die van de zee komt en over de moerassen strijkt, is heel ongezond. Het zitten in de avondlucht is ook heel nadeelig, dat geeft ook koorts, het loopen of wandelen zal niet zoo schadelijk zijn als het stil zitten. In tijden van koorts, of in maanden dat de nachten koud zijn en overdag snik heet, moet men niet in de avondlucht komen. De kinderen vooral niet na zessen buiten laten zitten. Het baden na zonsondergang is af te keuren. In tijden van koorts moet men zich niet baden als men zich rillerig gevoelt. In tijden van koorts zijn schepbaden, vlug genomen, beter dan volle baden.

Het slapen op den tocht of vlak voor een open venster, geeft ook koorts, eenige nachten kan dat goed gaan, op den duur veroorzaakt het kwaadaardige koorts.

Ik wil aan mijn lezers en lezeressen de behandeling beschrijven van hooge koorts, die ik uit eigen ervaring heb geleerd en met groot succes dikwijls heb toegepast.

Deze behandeling geldt bij koorts die voortdurend aanhouden; bij typhouse koorts en typhus, ook bij Malaria waar de temperatuur aanhoudend hoog is. In de eerste plaats laksans. Bij kinderen en ook bij volwassen personen als de maag zóó van streek is, dat castorolie niet kan worden ingenomen, moet men zonder dat het kind

er iets van bemerkt, aerblanda met Carlsbadzout en ijs klaar maken, telkens bij kleine hoeveelheden b. v. een half theelepeltje. Als de patient dorst heeft na een uur weer een theelepeltje. Dit voor kinderen b. v. negen tot twaalf jaar. Als drinkwater voor den geheelen dag maakt men het drankje klaar, daon Gagan een flinke handvol met bladeren, steelen en wortel, een knol Temoelawa aan schijfjes gesneden en daon Trawas vijf blaadjes, koken met anderhalve flesch water en verkoken tot er een flesch overschiet. Dit drankje is voor den geheelen dag en voor den nacht te drinken; van groot belang is het dat de patient dit drinkt, want men kan daardoor flink urineeren, de temperatuur zal steeds gaan dalen, de patient is rustig en heeft een geregelden stoelgang, de maag raakt niet van streek, de patient braakt niet en heeft een rustige slaap. 's Morgens bij het opstaan moet de patient in eens een half glaasje daon Meniranthee drinken, dit recept is den patient bekend. Bij dit middel behoort de tappel of bladermoes gebruikt te worden bestaande uit daon Dadap Serep en Sosorbebek-bladeren, half om half, de hoeveelheid doet er niet toe, men zorg slechts dat men met dit verband de milt, lever, buik, onderbuik en lendenen belegt, doe een goerita om. 's Morgens vroeg en om vier uur 's middags vernieuwt men de moes. Voortdurend maakt men het hoofd nat met koud water en azijn. Als de temperatuur boven 38.5° gaat, moet men zonder het moesverband open te maken een wassching geven van koude azijn en water, beenen armen en borst ook de nek, moeten met een niet al te natte spons worden afgewasschen. Men droogt dit niet af en dekt den patient met een dunne molton deken toe.

Bij zware zieken moet de kleeding zóó zijn, dat men zonder den patient te vermoeien, de wasschingen kan aanwenden. Op het bed legt men een mat; dat is koel. Zorg dat de patient de luchtigste kamer van het huis

heeft, is die niet in huis aanwezig, offert een stuk van uw binnengallerij er voor op, zorg echter dat de patient buiten den tocht blijft. Neemt geregeld de temperatuur om de twee uur op, noteert dit nauwkeurig, laat den patient bij hooge temperatuur niet merken hoe hoog de koorts is, weert alles wat hem kan opwinden. Laat zoo min mogelijk bezoek toe, en laat den patient geen oogeblik alleen. Met het voedsel moet men heel voorzichtig zijn, dringt de eerste dagen op geen voedsel aan, geef den patient melk te drinken, maar zie toe dat de melk niet te vet is, lengt dit dan met water aan en vooral mag de melk niet in eens worden opgedronken, b. v. een glas melk in vier tempo's drinken. Den eersten dag bij hevige koorts, mag de patient den geheelen dag door, met het drankje van daon Gagan, Ananassap drinken, men mag gerust tot twee glazen gaan. Kan de patient dan geen glas melk drinken, dat hindert niet, reeds den volgenden dag bij daling der koorts zal hij meer behoefte aan voedsel hebben, geef hem dan melk en laat dan het Ananassap vervallen of brengt het tot één glas. Bij hooge koortsen mag men den patient vooral geen vast voedsel geven. Daalt de temperatuur, dan kan men langzamerhand bij dit voedsel vloeibare nassi-tim geven, op de volgende wijze klaar gemaakt:

Een paplepel rauwe rijst wordt goed gewasschen, een jonge kip wordt aan stukjes gesneden, het vet vooral weg doen, een splitglas water er bij. Dit alles doet men in een goed gesloten brood-pudding-vorm en laat het twee uur goed doorkoken. Men moet de pudding-vorm in een pan met water plaatsen, doch zóó, dat het water er niet in kan komen. Als de patient dit gebruiken wil, moet men dit eerst zeven; een kopje s'middags er van genuttigd en tegen den avond weer een kopje is voldoende.

Is de temperatuur steeds dalende, zoo dat die dan eenige dagen constant ongeveer 36° , of iets hooger zoo dat er geen koorts meer is, dan begint men wat

dunne nassi-tim te geven, zonder de kip echter; wel het aftreksel er van. Is men weer wat verder gevorderd met den patient, dan geeft men bij de nassi-tim een zacht gebraden jong duifje, s' morgens kan een half gaar eitje gegeven worden, s' middags om vier uur een glas melk met een eitje er door, men kan den patient een luchtig beschuitje er bij geven. Met nadruk wijs ik den lezers op dit dieet voor koortslidders, want van het voedsel hangt zooveel af, hoe dikwijls gebeurt het, dat de patient aan de beterhand was en door onvoorzichtig gebruik van voedsel weer instortte? Kijk goed toe, dat de patient geregeld afgaat; met de daon Gagan doorgaan, al was het een halve maand lang. Langzaam aan mag de patient het bed verlaten en als de temperatuur reeds normaal begint te worden, een keer per dag, voor dat men 's avonds naar bed gaat de tappel gebruiken.

Heel voorzichtig zij men echter nog met het voedsel geven, al is de patient genezen, heel langzaam gaat men tot het gewone voedsel over. De eetlust komt spoedig terug, de daon Gagan wekt de eetlust op. Is de patient reeds op de been, zoodat hij de kamer kan verlaten, dan is het gebruik van Kina la Roche-wijn aan te bevelen; bij kinderen van tien jaar en wat ouder elken keer drie maal daags een half maatglaasje dat men bij de flesch krijgt.

Lezers ik heb opzettelijk de behandeling van de koorts heel duidelijk en uitgebreid beschreven, omdat men zoo dikwijls in Indië voor het feit komt te staan, dat ondanks alle zorgen en veel gebruik van chinine, phenacetine, antiperine, asperine en wat dies meer zij, de koorts steeds hoog blijft. Herhaaldelijk, ja ik durf met volle overtuiging te zeggen, is deze koorts-behandeling steeds met succes toegepast geworden.

Door het gebruik van mijn voorgeschreven middelen wordt het lichaam in den kortst mogelijken tijd van alle schadelijke stoffen die zich in het lichaam bevinden gezuiverd.

Het lichaam kan bij deze soort koortsen bijna of in het geheel niet transpireeren, maar door de heilzame drankjes die ik voorgeschreven heb, werken de nieren des te meer, zoodat ook langs dezen weg de hitte wordt afgeleid. De tappel of bladerenmoes belet het plotse-linge bloedafgaan of ook buikloop, wat zoo dikwijls bij deze ziekte voorkomt. Ook zullen deze koortsen niet overslaan tot zwart-water-koortsen. Zeker werken de kruiden, de temperatuur daalt geleidelijk; dit is immers te verkiezen, boven het gebruik van phenacetine enz., waarbij de daling snel gaat, maar even snel verhooging van temperatuur komt.

Den lezer wil ik kennis laten maken met de daon Gagan. Deze plant heeft verschillende namen, namelijk, daon Gagan of Pegagan omdat er zooveel steelen aan zijn, Kakie-koeda, omdat het hoefvormig is, Godong Patjol-gowang omdat het ook den vorm heeft van een schop waar een stuk uit is; daon Doedoek omdat de bladeren op den grond zitten.

De bladeren zijn vioolvormig en groen, zij groeien net als wilde violen, de bloemknopjes hebben ook veel van violen, doch gaan nooit open. Zij verspreidt zich in den kortst mogelijken tijd, kruipt laag bij den grond. Overal in Indië is deze kostbare plant te krijgen, zij groeit in het wild op de bergen en in de vlakte. Na zooveel goeds van deze plant verhaald te hebben, hoop ik, dat de lezer profijt van haar zal trekken, want in mijne recepten zal de lezer den naam van deze kostbare plant heel dikwijls lezen.

Deze plant verliest haar kracht door drogen.

Malaria behandelt men met chinine, doch neem nooit chinine in als men reeds koorts heeft. Dikwijls gebeurt het echter dat chinine niets geeft, de patient moet dan geregeld Papaja-bladeren-thee drinken, liefst de jonge bladeren, twee of drie naar grootte met twee glazen water koken en verkoken tot één.

De daon-Meniran thee met Temoelawa geregeld ge-

bruikt, zal ook goed doen. Als men malaria heeft moet men spoedig naar de bergen gaan.

Bovenstaande middelen kunnen ook worden toegepast bij malaria lijders wien chinine wordt toegediend.

Koorts I.

Bij kleine kinderen is een heilzaam middel bij koorts het gebruik van sap van de Laboe-kenti als drinkwater, ook het wasschen met het sap dezer vrucht en een tappel of verband van geraspte komkommers op den buik. Is men in het binnenland, in het gebergte of nabij bosschen zoo zal men goed doen om Sereawan-water te drinken of het water van de wortels van den Randoe-alas, den wilden Kapokboom. De Javanen noemen dit derésau. Van de Sereawan-plant snijdt men de takken af en vangt dan het water op, dat bij iedere insnijding vloeit. Bij den Randoe-alas wordt het vocht opgevangen met insnijdingen te geven in den wortel van den boom, men moet dit echter doen vóór zonsopgang, anders komt er geen water uit. Door het drinken van beider vocht als de patient dorst heeft, zal de temperatuur dalen.

Koorts II.

Bij een hooge koorts-temperatuur gebruikt men de bladeren van den Papah-lima voor tappel op den buik. Men kneust ze dan eerst en legt ze daarna met een goerita op den buik vast. Ook kunnen tegen koorts wasschingen van deze bladeren dienst doen.

Koorts III.

Een ander recept voor daon Gagan-thee als de patient geen Temoelawa er bij kan verdragen:

een handvol daon Gagan

een berguitje,

drie korrels Adas,

een klein stukje Poeloesarie.

Dit alles moet men opzetten met drie thee-kopjes

water en tot één laten verkoken. De koorts zal vaak na drie keeren gebruik over zijn. Men make het drankje iederen dag opnieuw. De daon Gagan met wortels gekookt werkt krachtiger. Veertien dagen moet men dit drankje gebruiken.

Koorts IV.

Een verkoelend middel tegen koorts is Kremie; het wordt als tappel gebruikt om de hitte uit het lichaam te halen. Ook hiermede vergisse men zich niet, daar het veel van de wilde postelein heeft. Kremie groeit echter liefst op zeer vochtige plaatsen en de steelen zijn langer dan van postelein. Het kruid is heerlijk koel voor compressen op het hoofd en voldoet als zoodaunig prachtig.

Koorts V.

Om bij koortsen de hitte uit het lichaam te halen is eveneens goed de Waroe-Laut. Men kookt dan de wortels ter zwaarte van twee ons, en drie wortels Papahlima op twee splitglazen water en laat dit tot de helft verkoken. Een splitglas geeft men den patient bij tusschenpoozen als hij dorst heeft te drinken en met het andere glas geeft men wasschingen, maar hierbij moet men dan eerst eenige gekneusde Waroe-Laut-bladeren en fijngestampte Papahlima-plantjes (met wortel) voegen. Als men hiermede den patient eene wassching heeft gegeven, gebruikt men het moes dat dan overblijft, om den buik en het hoofd van den patient te verkoelen.

Koorts VI.

De bladeren van de daon Kendal, vermengd met eenige moerbeienblaadjes, zijn evenzeer goed tegen koortsen. Men neemt eenige jonge takjes van den Kendal-boom en vijf moerbeienblaadjes en kookt dit met twee splitglazen water en laat het tot de helft verdampen. Thee van jonge moerbeienbladeren reinigt het bloed, vandaar dat de Kendal-bladeren met moerbeienbladeren moeten vermengd worden.

Koorts VII.

Om het lichaam bij koortsen te verkoelen, worden compressen en wasschingen van het aftreksel van de rauwe Sambiloto-bladeren gebruikt. Voor volwassenen is het drinken van een bitterglas sap van fijngestampde Sambiloto-blaadjes voldoende. Men zij echter voorzichtig met het inwendig gebruik dezer bladeren. Javanen, die ik er veel van zag gebruiken, kregen gezwollen oogen.

Er zijn menschen die Sambiloto voor alle kwalen gebruiken, doch dit is geheel verkeerd.

Koorts VIII.

Als kleine kinderen koorts hebben is het nuttig de polsen en enkels met doekjes te zwachtelen die gedrenkt zijn in gekneusde Ingoe-bladeren, twee berg-uitjes, azijn en water. Elk oogenblik moet men de compressen vernieuwen, ook het hoofdje dient aanhoudend nat gemaakt te worden.

Koorts IX.

De bladeren van de Gambir-Oetan worden als middel tegen koorts gebruikt; sommigen gebruiken den bast ervan. Voor een volwassen persoon neemt men een handvol bladeren, kookt die met eenige kopjes water en laat ze tot de helft verkoken. De Gambir-Oetan aléén gebruikt, werkt stoppend. Neemt men het volgend recept, zoo levert het voor koortslidders de prachtigste resultaten:

- 1 handvol Gambir-Oetan-bladeren
- 5 plantjes (met wortel) daon Meniran,
- 7 schijfjes Temoelawak
- 9 blaadjes daon Franschman

Dit alles met een aer-blanda-flesch water opzetten en tot de helft verkoken; gedurende den dag drinken.

Koorts X.

Menschen en kinderen, die veel aan koortsen lijden

moeten veel Lobak bij wijze van groenten eten. Zulks drijft de hitte uit het lichaam. Kinderen die koorts hebben, geve men eene wassching met gekneusde Sroenie of witte Asters, deze bloemen en ook de bladeren kneust men met de hand in een kommetje met water en met dit vocht geeft men de wassching. Ook het hoofd er mede nat maken.

Koorts XI.

Kinderen die veel aan koortsen lijden en geen eetlust hebben, moet men het volgende papje dikwijls te eten geven. Het zetmeel van de Temoelawa dat men verkrijgt door den knol te raspen, hierbij wat water voegen en het dan laten bezinken; men moet dit met Javaansche suiker naar den smaak koken. Dit is werkelijk een smakelijk gerecht.

Koorts XII.

Als koortslidders dorst hebben is het goed hen bij wijze van drinkwater een aftreksel te geven van Tempajang pitten. Op vijf van deze pitten, een stukje zoethout van een halve vingerlengte en naar verkiezing een paar klontjes, giet men twee splitglazen kokend water, zoodat de Tempajang pitten uitdijen. Dit vocht geeft men den patient koud te drinken.

Om in Indië gezond te blijven moet men niet overdadig zijn bij gebruik van spijs en drank. Niet te veel vet en zwaren kost gebruiken, vooral in den Oostmoesson.

Een verkeerd denkbeeld heeft zich de Europeaan gevormd, dat de rijsttafel overdadig moet zijn; de meesten gaan af op een rijsttafel, zooals ze in hôtels gegeven wordt, waar men rekening moet houden met zooveel verschillende smaken; dat denkbeeld heeft zich gaandeweg verspreid, men weet niet beter of de rijsttafel in eigen huis moet ook overvloedig in gerechten zijn.

Hoe kan zoo'n levenswijze op den duur gezond zijn? Van al de gerechten laat men dikwijls geen een voor-

bijgaan, vier of vijf sambalans worden op het bord genomen.

Is het wonder, dat nieuwelingen zoo kers-versch uit Europa, dikwijls na slechts een verblijf van hoogstens een maand, hier beginnen te sukkelen met den buik en met koortsen? De maag, die eigenlijk gedurende de reis op de boot al van streek is geraakt door zoo veel eten en te weinig beweging, wordt er niet beter op door al die Indische gerechten. Over het algemeen wordt er in Indië te veel vleesch gegeten. Veel vleesch geeft gal, geeft ook te veel warmte in 't lichaam. Ik ben in 't geheel niet voor het vegetarisme, men moet alles met mate weten te gebruiken. De meeste kwalen, die men in Indië krijgt, schrijf ik toe aan overdaad.

In dit land, waar de hitte de gal zoo vreeselijk in werking brengt, wordt veel te veel varkensvleesch en vette kost gegeten; men kan dit wel doen, als men in de kou, in 't gebergte is.

Als de gal geen uitweg heeft, krijgt men steenpuisten, zweren, ja een onnoozele muskietenbeet, waaraan men even krabt, wordt gauw een kwaadaardige zweer en dat alleen omdat het bloed niet zuiver is. Wat moet men in Indië ook niet voorzichtig zijn met het gebruik van melk! Hoe is dikwijls het voedsel en het drinkwater van de kocien? Ik spreek niet van de dieren die men op het erf zelf verzorgt. Men kan deze beesten immers niet controleeren als ze in de wei zijn? Hoe goed de melk ook zij, zoo is het gebruik van veel melk in warme streken ongezond, vooral onverdunde melk. Men knapt er vlug van op, dat is waar, maar het genot van het dik en sterk worden, wordt een poos daarna vergald door het sukkelen met steenpuisten, puistjes in het gezicht, jeuk over het geheele lichaam, enz.

Heel goed is het de melk te geven aan herstellenden die heel lang gesukkeld hebben, die zullen, mits de melkkuur niet overdreven wordt, niet zoo'n last hebben

van steenpuisten, het lichaam neemt het beter op, omdat het door het uitzieken een zuiveringskuur heeft ondergaan.

De kruiden die bij de rijsttafel gebruikt worden, werken allen gunstig op het lichaam; veel lombok is schadelijk, de Inlander houdt van pittig, doch de meeste Europeanen eten alles veel heeter dan zij; de verkoelende kruiden die bij de gerechten van de rijsttafel gebruikt worden, doen het schadelijke van de Lombok verdwijnen; Ik zal de kruiden opnoemen, die bij al de gerechten gebruikt worden; Ketoembar of Coriander, 't is verkoelend, Djienten of Komijn wordt naar verhouding van Ketoembar heel weinig gebruikt, zij doet de slechte gassen verdwijnen omdat het een beetje warm is, maar door haar aangenamen smaak wekt het de eetlust op; Tamarinde is bloedzuiverend; Koenir is zuiverend en samentrekkend, dus om de inwendige organen, die door de hitte uitzetten, te laten krimpen; Laos behoedt de milt voor uitzetten; Kemirie zuivert en werkt laxeerend; Seré geeft een aangenamen smaak in den mond en neemt bij vischgerechten het weë dat tot misselijkheid leidt, weg; Gember komt ook voor, doch niet zooveel en werkt gunstig op de maag; Daon Salam d. i. de Indische Laurier, werkt kalmeerend en lucht de maag op; Temoe-koentjie werkt gunstig op de maagsappen; Kentjoor werkt verwarmend op de maag en den buik en is slijmwerend. Eindelijk de klappermelk en de klapperolie, die laxeerend werken.

Peper wordt bij Indische gerechten nooit gebruikt. Gunstig werkt de roode ui, knoflook gebruikt men weinig.

Ik zal mij bepalen tot slechts een paar menu's, die in echt Indische huishoudens als middagmaal voorkomen, om den lezer te doen zien hoe men eigenlijk in Indië dient te eten: Sajor-lodeh, dat is een soep bestaande uit verscheidene soorten groenten met klappermelk ge-

kookt; dendeng, (gedroogd gekruid vleesch) en kroepok.

Menu No. 2. Ayam petjil, soms ook gepofte kip. Natuurlijk eet men naar verkiezing een eierstruif of spiegel-ei er bij. Het spreekt van zelf dat er nog veel meer menu's zijn doch ik wilde slechts aantoonen, dat de eigenlijke rijsttafel niet overvloedig is, want die indruk heeft de Europeaan er van gekregen. Matigheid in spijs en drank is een van de eerste vereischten om in Indie gezond te blijven en hoe is het met den drank gesteld? Er worden in dit heete klimaat nog veel te veel spiritualiën gebruikt.

Als men door kou-vatten koorts heeft gekregen, zullen de zoovele transpireermiddelen, die ook hier in Indië aanwezig zijn, spoedig helpen.

Het wasschen met Citroen en Eau de Cologne, het inwrijven der ledematen met Citroen, Kajoepoetih-olie en Sirih-kalk; het inwrijven met gestampte Gember, met een weinig arak of Eau de Cologne vermengd; een warm voetbad, waarin veel Semboong-bladeren gekookt zijn, en wat zout en asch. Men zet er zijn voeten acht of tien minuten tot aan de knie in, men wikkelt zich in twee molton-dekens, één om het hoofd en de schouders en de andere gesloten om het lijf en den emmer, zoodat geen damp ontsnappen kan. Vóór men het voetbad gebruikt drinkt men Semboong-thee met Citroen. Als men het voetbad genomen heeft, gaat men zoo vlug mogelijk in bed en kruipt tot over de ooren onder de wol; na een half uur of een klein uur is men druipnat van transpiratie. Schuift niet te vlug de wollen deken weg; is men uitgetranspireerd, verwissel dan zoo vlug als 't kan in bed van kleeren, maar let vooral op, dat er geen tocht is, alles moet even dicht gemaakt worden, zelfs de glazen ramen. Gaat dan weer even onder de wol, maar niet het hoofd dicht dekken, anders heeft men kans weer kou te vatten. De temperatuur zal dan gedaald zijn en is vijf grein chinine voldoende; ik spreek

hier slechts van vijf grein omdat menschen, wier lichaam niet gewend is aan chinine, met zoo'n kleine dosis reeds geholpen zijn. Menschen evenwel die gewend zijn dikwijls chinine in te nemen, moeten na drie uur als de temperatuur goed gedaald is, nog vijf grein innemen.

Er kunnen natuurlijk andere oorzaken zijn voor koorts, maar ik bespreek hier slechts hoofdoorzaken die in het dagelijksch leven voorkomen. In veel gevallen van koorts is het gebruik van chinine geenszins af te raden; mijn bedoeling is alleen aan te toonen, dat het lichaam heel weinig medicijn noodig heeft, als het geheel zuiver is, daar de uitwerking van de medicijn dan veel beter is.

Koorts (binnen- en koude-).

Van de daon Franschman moet men flink transpireeren, daarom zijn ze tegen koude koorts en binnenkoorts goed. Men drinkt iederen dag vier gram bladeren op twee splitglazen water gekookt en verkookt tot de helft. Men moet daon Franschman lang gebruiken als men aan koortsen lijdt die met koude handen en voeten beginnen. Tjilatjapsche koortsen enz., geneest men radicaal er mede, heel langzaam vermindert men de hoeveelheid bladeren, op het laatst gebruikt men slechts een eetlepel met één glas water, tot de helft verkookt. Tegen binnenkoortsen kan men ook gekookte bladeren van de Tepong Wijong eten.

Koorts in den buik I.

De bladeren van de Ketoembel zijn zeer verkoelend en worden gebezigd als tappel voor koorts in den buik, vermengd met Simbar-Mendjangan en daon Lampis. Als de afgang veel slijm bevat en ook bloed, neemt men een takje Ketoembel met twee wortels Papah-lima en drie bladeren Dadap Serep, gekookt met twee kopjes water, verkookt tot één, om de hitte uit den buik te verwijderen.

Koorts in den buik II.

De Simbar-Mendjangan-bladeren worden als tappel tegen koorts in den buik gebruikt. Men stampt ze fijn en legt ze met een goerita op het lichaam vast.

Koorts in den buik III.

Bidara Laut werkt uitstekend op de maagsappen. Voor koorts in den buik is het volgende recept dikwijls met succes toegepast: een dessertlepel geschraapte Bidara-Laut (met een stukje glas schraapt men dit hout het best), drie korrels Ketoembar, een stukje Poeloesarie-hout van een vingerlengte, een stukje hoofdwortel van de Koenir, ongeveer ter lengte van een vingerlid, een stukje Kajoe-Oeles. Dit alles koken met twee kopjes water en verkoken tot één. Dit drinkt men in twee keeren, de eene helft op de nuchtere maag en de andere helft tegen den avond. Een prisnitz-verband voor het naar bed gaan op den buik aangelegd, werkt dikwijls goed.

Kou-vatten (ledematen).

Pijn in de ledematen door kou-vatten geneest men door eene massage met Ketjoeboeng-olie (zie bereiding onder Rheumathiek) vermengd met wat Kajoe poetih-olie. Denk er om, dat Ketjoeboeng giftig en bedwelmend is.

Kou-vatten (ingewanden).

Als men door kou-vatten ziek in de ingewanden is geworden, lost men de getah van de Kellor in wat warm water op en geeft twee keer daags tien druppels op een bit-terglasje warm water aan den patient te drinken. Helpt dit niet, dan drie keer daags. Men probeert het eerst drie dagen met twee maal daags en geeft dit niets, dan meer. Voor het naar bed gaan een prisnitz-verband aanleggen.

Kou-vatten (ingewanden).

Kou-vatten in den buik, d. w. z. geen buikloop, maar een opgezette buik, geneest men met een thee van Poko bladeren.

Krampen bij bloed- en slijm-ontlasting.

Een thee getrokken van drie plantjes (met wortel) daon Kerma met een paar korrels Anijs (Adas) en Poeloesariehout, op twee kopjes water gedurende vijf minuten gekookt neemt de krampen weg, als men bloed en slijm afgaat en genceest de ziekte. Men drinkt dit drankje gedurende den dag.

Kramphoest.

Tegen kramphoest neemt men een aftreksel van de Lenglengan. Deze plant werkt bijzonder kalmeerend. Men lette er echter op, dat men de juiste soort Lenglengan neemt. Er zijn twee soorten, met witte en met paars-rose bloemen. De witte gebruikt men voor medicijn. Voor kramphoest kookt men een plantje (met wortel) Lenglengan, met een klontje suiker en eenige korrels Anijs, op twee kopjes water en verkookt 't tot de helft.

Kraamkoortsen.

Als kraamvrouwen kraamkoortsen hebben, gebruikt men dikwijls met goed succès Sirih-gading. De bloemen en bladeren kunnen gedroogd worden zonder in eenig opzicht haar kracht te verliezen. De bloemen helpen beter.

De koortsen van kraamvrouwen worden veelal veroorzaakt doordat er schadelijke deelen in het lichaam zijn gebleven, die tot ontsteking aanleiding kunnen geven.

Een soeplepel gedroogde bloemen zet men met een splitglas water op en verkookt dit tot de helft. Bij gebruik der bladeren neemt men er zeven stuks van, vermengd met drie daon Ilir; eveneens opzetten met een splitglas water en verkoken tot de helft. Dikwijls komt het voor, dat bij Javaansche kraamvrouwen in eens de vloeiing totaal ophoudt. Dit is meestal te wijten aan het gebruik van opium; als de doekoen ziet, dat er naweën zijn en de vrouw vreeselijke pijnen heeft, doet ze, of

in de djamoe, die de kraamvrouw bij groote hoeveelheden drinkt, of in de koffie opium; ook als ze niet rustig of het kind lastig is, wordt opium toegediend, de gevolgen werken heel nadeelig op het geheele lichaam, de naweeën houden nagenoeg op, men krijgt slaap, maar wat van groot belang bij een kraamvrouw is, zij kan niet vloeien en geen groote behoefte doen of ook niet voldoende urineeren. Het gevolg is zware koorts en als zij niet bij tijds geholpen wordt sterft de kraamvrouw. Het bloed en andere vuile stoffen hebben zich dan reeds zoo vastgezet, dat het moeilijk is de boel los te krijgen. Men probeert dan met Sirih gading-thee, doch veelal is het voor dit middel te laat. Gebruik dan Asem-kawa, zoo groot als een duivenei, met water en een stuk Javaansche suiker.

Doordat het bloed weer loskomt en de Tamarinde laxeert, zullen de koorts en verdwijnen. Men moet kapoor-Sirih, Djeroek-Nipis-sap en Kajoe-Poetih-olie tot een zalf mengen en deze op den buik en de lendenen smeeren.

Kraamvrouwen.

Aan kraamvrouwen geeft men veelal Bloestroe vruchten vermengd met Bajem in de sajoor. De bladeren van de Bloestroe en ook de vruchten er van werken bloedzuiverend en werken zuiverend op de nieren, zijn tevens verkoelend. Sajoor koktoe geeft men ook aan kraamvrouwen, zij werken zuiverend en koel, ook zetten deze blaadjes zog aan.

Lever I.

Gebruikt den rauwen Temoelawa knol zooals ik reeds beschreven heb. Zie beschrijving koorts door de lever veroorzaakt.

Lever II.

Leverlijders moeten dagelijks Papaja eten en voor hen is het bijzonder goed om van jonge daon Gagan sla te

maken. Dit smaakt eenigszins bitter. Ook het drinken van papaja-bladeren-thee is aan te bevelen.

Lever III.

Voor leverziekte is het sap van de Patjé-vrucht uitstekend. Men perst dan drie rijpe vruchten per dag uit en drinkt het sap er van. Is de lever erg op gezet, dan vijf vruchten daags.

Tegen koorts ten gevolge van leverziekte, is een prachtig middel het Parré-blad, men heeft drie soorten van Parré; Parré-weloet, Parré-ajam en Parré-alas of Parie. De beste soort is de Parré-alas. Kan men die niet krijgen, zoo gebruikt men de Parré-ajam, maar dan wat meer. Een handvol Parré-alas bladeren stampt men met zout fijn, voegt hierbij een portglas water, zeefst dit door een doek en geeft het 's ochtends vroeg te drinken; 't is een akelig bitter middel, maar 't helpt prachtig. Als de Parré rauw niet verdragen wordt, kan die ook gekookt worden. Men neme dan een grootere hoeveelheid bladeren. Ook moet men het middel wel een maand gebruiken en daarbij ook rauwe Temoelawa drinken.

Lever IV.

Heeft men pijn aan de lever, dan gebruikt men den bast van den Patjé-boom. Hiervan wordt op de volgende manier een zalfje gemaakt. Een stuk bast wordt heel fijn gestampt en aangelengd met een weinig azijn, pak dit mengsel in een pisang-blad en zet het op het vuur of stoom het even op. Dit zalfje smeert men op de leverstreek. Drink geen koffie, bier of andere alcoholische dranken als men het aan de lever heeft, ook geen sambal of sterk gekruide spijzen met peper of mosterd.

Lintworm.

De pitten van den Waloh worden gebruikt om lintworm te verdrijven. Voor volwassen personen is de

dosis per dag 500 tot 1000 pitten. De pitten schilt men en eet het binnenste gedeelte rauw op. Gemakkelijker is het om de pitten fijn te stampen en ze met melk aan te lengen. Twee uur na gebruik van dit middel moet men castorolie gebruiken, geen andere laksans; de lintworm gaat er geheel uit.

Loomheid I.

Radjah Sor of ook Redjoso zijn bladeren, die veel gelijkenis hebben met Gondoroeso, het zijn echter boomen. De steelen zijn groen, die van de Gondoroeso zwart. Deze bladeren worden voor loomheid en pijn door het geheele lichaam gebruikt; men kookt 20 tot 30 gram daon Radjah Sor, dito Semboong, dito Meniranplantjes (met wortel) dito Temoelawa, met drie splitglazen water en laat ze tot twee verkoken. Men moet het niet afgieten, de bladeren moeten er in blijven totdat de medicijn opgebruikt is. Dit middel wordt koud gedronken en elken dag moet men het opnieuw maken en dit minstens veertien dagen lang gebruiken.

Loomheid II.

Voor loomheid, vermoeidheid in de ledematen in den Westmoesson moet men de Lempoejang Gadjah nemen, ongeveer de hoeveelheid van een vingerlengte, dit raspen en drinken na het met een portglas water vermengd en door een doekje gezeefd te hebben. Ook moet men 't laten staan totdat er een laagje zetmeel onderin het het glas bezonken is, want dit stopt en mag men dus niet meedrinken. Is het moeilijk om dit rauw in te nemen, zoo kan men de Lempoejang Emprit nemen en dit koken, maar dan meer wortels b. v. twee van een vingerlengte met twee kopjes water opgezet en tot één verkookt. Dit middel wekt de eetlust op.

Maagkrampen I.

Gebruik de vruchtjes van de Kapulaga; drie of vier

pitjes koken met twee kopjes water en verkoken tot één. Dit is een middel bij kou-vatten op de maag.

Maagkrampen II.

De Semboong Oetan, een plant die niet zoo hoog wordt als de andere en met eenigszins gekartelde bladeren, helpt tegen koliek of maagkrampen. Eenige planten (met wortel) worden met klontjes-suiker gekookt en vermengd met een kwart theelepel notemuskaat.

Maagkrampen III.

Neem wat Ananassap en drink dit bij kleine teugjes.

Maagkrampen IV.

Een Gember-wortel wordt geraspt; pers het sap uit en drink er een theelepeltje van, men kan er een beetje zout bij doen.

Maagkrampen V.

Men raspt notemuskaat, neemt een theelepel er van, doet er wat zout bij en gebruikt dit met een slokje water.

Maagkrampen VI.

Maagkrampen met misselijkheid bij het krijgen van de menstruatie;

zeven Coriander-korrels,
een stukje Koenir van een halve vingerlengte,
een heel klein stukje notemuskaat
een kruidnagel,

Dit opzetten met een wijnglas water en tot de helft, verkoken; lauw drinken.

Als men dikwijls of veel last van maagkrampen heeft moet men geen sterke thee drinken, vooral geen Java-thee. Veel theedrinken verslapt de maagsappen.

Maaien I.

De Tremboekoe-bladeren worden als tappel gebruikt tegen wormen en maaien. Men kookt dan zeven jonge takjes dezer plant met een lepel Moensie Arab of worm-

kruid genaamd, met twee kopjes water, verkookt ze tot één en gebruikt dit dus alléén uitwendig als tappel.

Maaïen II.

Tabaksbladeren worden met succès als uitwendig middel aangewend tegen maaïen, de bladeren worden een weinig gefleusd en met klapperolie besmeerd, des avonds voor het naar bed gaan met een goerita op den buik gebonden. Ook het uitgeperste sap wordt aan het fundament gesmeerd om de lastige diertjes te verwijderen.

Maaïen III.

Een snelwerkend middel voor maaïen bij kinderen is een bitterglaasje getah Papaja of Katés. Slechts een keer gebruiken en den volgenden dag castorolie toedienen. Men moet dit middel 's morgens toepassen, voordat de kinderen iets gebruikt hebben. Dit middel moet men echter niet in den Oostmoesson toepassen, omdat getah Papaja heet is, gebruikt lievér daon Gagan. Zie beschrijving, middel tegen maaïen.

Maaïen IV.

Voor maaïen gebruikt men ook den wortel van de Papaja-gantong. Een stuk wortel ongeveer een vingerlengte wordt met een heele knoflook gekookt met een glas water en tot de helft verkookt. Men laat dit twee maal daags drinken en doet er telkens een beetje melk bij als het toegediend wordt. Op den dag dat men dit ingeeft, mag het kind niet veel eten. 's Avonds als het naar bed gaat, moeten de bloemen van de Papaja-gantong fijn gestampt en met een goerita op den buik gebonden worden. Men zal den volgenden ochtend kunnen zien, welk een succès men heeft.

Maaïen V.

Ketepeng-tjina is goed om de maaïen bij oud en jong uit het lichaam te verdrijven; men maakt van vier of

vijf takjes thee, vermengd met Klemba, een houtsoort die men altijd op de passer bij vrouwen die in medicijnen handelen kan krijgen, een stuk ter lengte en breedte van een halven vinger. Men voegt er nog een beetje Tamarinde en Javaansche suiker bij, zet dit op met een splitglas water en laat het tot de helft verkoken, dit drinkt men op de nuchtere maag. Het werkt lakseerend.

Als men het voor kleine kinderen aanwendt, moet men natuurlijk van alles minder gebruiken.

Maaïen VI.

De Bertjita plant groeit op tegalans en de dijken van de sawahs, men kookt een half ons dezer bladeren, op een splitgas water en verkookt die tot de helft, dit drinkt men op de nuchtere maag; de bladeren van deze plant worden fijngestampt en als tappel bij het naar bed gaan op den buik gelegd.

Maaïen VII.

Voor kinderen die last hebben van maaïen is het goed om 's avonds, vóór zij naar bed gaan, het fondement in te smeeren met een aftreksel van eenige bladeren van de Djarak-pagar of Tjina en wat olie. Den volgenden morgen verwijdt men de maaïen met een weinig watten.

Maaïen VIII.

Men neemt de blaadjes van een stuk of drie daon Gagan plantjes en stampt ze met wat zout, doet er een bitterglaasje water bij en wringt dit door een fijnen doek. Dit drankje geeft men het kind 's morgens op de nuchtere maag in. Vijf dagen moet men dit volhouden.

Maaïen IX.

Voordat het kind, dat aan maaïen lijdt gaat slapen, smeert men het fondementje in met Ketjoeboeng-olie. (De bereiding van de Ketjoeboeng-olie staat beschreven onder het hoofdstuk Aanhangsel). Den volgenden

morgen maakt men het fondementje met een watje schoon. Men zal dan de maaïen met het bloote oog kunnen zien. Deze behandeling verricht men niet slechts ééns, maar men moet er wel een week mee doorgaan. Het is totaal onschadelijk als men Ketjoeboeng maar niet in den mond krijgt, daar deze plant giftig is en den dood ten gevolge kan hebben.

Maaïen X.

Sapoe Djakat, een plant, die in het wild groeit is geschikt om maaïen te verdrijven. Men kookt vijf à zes takjes waar de bloemen nog aan zijn, als thee met twee korrels Adas en Poelosarie. De bladeren rauw gekneusd gebruikt men dan voor tappel.

Maaïen XI.

Ook een middel voor kinderen, die aan maaïen sukkelen is het gebruik van een klein handjevol rauw-gestampte Parrée-bladeren met een beetje zout. Hierbij voegt men ongeveer een bitterglasje water, zeeft 't door een doekje en laat het op de nuchtere maag innemen. Niet alleen werkt dit middel op de maaïen, maar de gal wordt er door afgevoerd. Het kind krijgt flinke eetlust, en koorts, die het onder de leden mocht hebben, verdwijnen door dit middel. Men behoort dit drie dagen achtereen te gebruiken voor kinderen.

Malaria I.

Personen, die aan malaria sukkelen of aanhoudende koorts, zullen baat vinden bij een aftreksel van vijf daon Meniran plantjes (met wortel), vermengd met vier à vijf schijfjes Temoelawa, drie kruidnagels, en een stukje Zoethout van een halve vingerlengte. Alles wordt op het vuur gezet met één splitglas koud water en moet verkookt worden tot de helft. Door het gebruik van dit drankje zal men de gele, gore kleur verliezen, die plaats zal maken voor een gezonden blos.

Slechts eens per dag dient dit middel gebruikt te worden; men maakt het drankje een avond te voren klaar. Al is de koorts geweken, toch moet men het b. v. een maand nog door blijven gebruiken. Dit middel tegen koorts werkt niet zoo snel als chinine, maar is te prefereeren, vooral voor terugkomende koortsen. Het zuivert niet alleen het bloed, maar werkt ook op de maagsappen.

Chinine brengt de maag van streek. Dit middel is echter niet van kracht als koortsen zijn opgedaan door kou-vatten. Sukkelt de patient aan ongeregelden afgang, kookt dan in het drankje wat Klemba-hout er bij, ongeveer van een halve vingerlengte.

Malaria II.

Menschen met malaria of malaria in den buik genezen door een thee van den bast van den Poelee-boom. Men hakt dan den bast fijn, neemt hier een eetlepel of twee van en zet dit op met een glas water en verkookt dit tot de helft. Voor eens per dag is dit voldoende. Sukkelt men er reeds lang aan, dan moet men iets meer van den bast koken en het twee keer per dag drinken. 't Is wel bitter.

Jammer, dat zoo'n heilzaam en afdoend middel niet meer bekend is; deze plant zuivert het bloed.

Bij gebruik van dit middel is het eten van scherpe of zure spijzen verboden. Door gebruik van chinine vermindert de eetlust, maar de Poelee-bast wekt de eetlust op. De bast van deze plant vernietigt alle schadelijke stoffen die men in het lichaam heeft. Dit middel is helaas te lang geheim gehouden of door onbekendheid misschien niet toegepast. Er zijn twee soorten Poelee: de witte- en de zwarte Poelee of Poelee Woeloh. Is de malaria reeds zóó hevig, dat de beenen en 't lichaam opzetten, neem dan de Poelee-Woeloh. Dit is een radicaal middel. Het recept is als bovenstaand. Dit heeft op andere

koortsmiddelen voor, dat het zoowel koortswerend als lakseerend werkt.

Malaria III.

Een ander middel tegen malaria of koortsen die gedurig terugkomen, is:

- 3 stuks daon Kendal,
- 3 stuks daon Sembong,
- 3 stuks Djeroek-Nipies-blaadjes,
- 5 stuks daon Franschman of Radja Panam.

Dit met twee splitglazen water opgezet en tot één verkookt, moet men twee maal daags drinken en des avonds vóór men naar bed gaat, het lichaam een dampbad geven van het aftreksel van de volgende bladeren soorten;

- 5 daon djeroek Matjan,
- 7 daon Sirih met de steeltjes,
- 9 daon Sembong,
- 7 daon Kendal,
- 3 takjes jonge Assem-bladeren,
- 5 takjes Loentas.

Dit alles moet men met ongeveer drie kwart petroleum-blik water opzetten en tot een half blik verkoken. Men doet deze heete massa dan in een kom of pot, plaatst dit onder een rieten stoel en gaat er ontkleed boven zitten. Zorg dat de ramen in het vertrek gesloten zijn, anders vat men kou. Vervolgens neemt men een groote deken en sluit zich daarmee geheel af, zoodat de damp niet ontsnappen kan en het geheele lichaam gestoomd wordt. Dit duurt ongeveer twintig minuten. Na afloop neemt men snel een koude afwassching met water en men zij uiterst voorzichtig geen koude te vatten. Daarom kruipt men dadelijk in bed en onder een deken, echter niet al te warm toegestopt. Het bed heeft alleen ten doel, dat de kunstmatige warmte langzamerhand afkoelt en niet plotseling, waardoor men geleidelijk op de normale

lichaams temperatuur teruggebracht wordt. Is men echter uiterst zwak of oud, neem dan deze koude wassching niet. Dit dampbad neme men slechts ééns per week, daar het lichaam te veel afgemat zou worden bij te veelvuldige aanwending. Bedpatienten kunnen dit dampbad in bed nemen. Men plaatst dan de kom onder de dekens, waar ook de patient onder ligt. Een lauwe wassching met bovengenoemd aftreksel voor men naar bed gaat, is ook goed en dan dadelijk onder de wol.

Malaria IV.

Verscheidene menschen die veel aan malaria lijden, hebben genezing gevonden bij gebruik van daon Semboong, niet alleen als thee bereid, maar zelfs door de uitwaseming van de gekookte bladeren. Men kookt dan ongeveer een pond daon Semboong op drie kwart petroleum blik en verkookt die tot een half blik. Handelt vervolgens als recept No. III aangeeft, behalve dat men dit stoombad slechts acht à tien minuten nemen moet. Ook doet men goed de Semboong bladeren op te hangen in de vertrekken waar de malarialijder zich bevindt.

Malaria V.

Men kan het aftreksel der bladeren van beide Papaja-soorten (Gantoong en gewone soort) gebruiken voor lijders aan malaria. Twee of drie jonge bladeren en als ze groot zijn dan maar één, kookt men met twee splitglazen water en verkookt ze tot één. Men moet dat in den loop van den dag drinken en wel veertien dagen volhouden. Ook geneest men hardnekkige koortsen en malaria door de Papaja-bladeren met een beetje zout rauw te stampen en hieraan wat water toe te voegen. Men moet er dan twee bitterglaasjes daags van drinken.

Malaria in den buik.

Men zet zeven Semboong bladeren en zeven Meniran plantjes met één glas water op en verkookt ze tot de

helft. Dit recept mogen alleen volwassen personen gebruiken. Dit moet men s'morgens op de nuchtere maag koud drinken.

Mazelen.

Tegen mazelen (ook tegen waterpokken) vermengt men wat ampo (een soort gezuiverde pijpaarde, die de Javanen wel eens als lekkernij gebruiken) met water en laat dit bezinken, geeft het daarna het kind in. Komt er bij deze ziekte echter buikpijn, dan is er veel kans, dat de ziekte naar binnen is geslagen en dan moet men het kind Kemladean Kelor, Adas, Poeloesari, Temoe Giring en Brambang fijngestampt en gezeefd ééns per dag ingeven. Van elk dezer kruiden slechts een kleine hoeveelheid nemen.

Kemladean is het woekerkruid, dat in de boomen groeit, dit bederft de boomen; men moet echter voor deze ziekte het woekerkruid zoeken dat in den Kellorboom groeit. Men kan dit woekerkruid van een anderen boom op den Kellorboom plaatsen, het groeit in den kortst mogelijken tijd, men heeft het dan bij de hand als men het noodig heeft. De bladeren van deze woekerplant worden gebruikt.

Men kan het naar binnen slaan van mazelen echter voorkomen door een paar stukjes bast van een halve vingerlengte van den Kendal-boom fijn te snijden, op kokend water te trekken en dit te laten gebruiken als drinkwater. Als kinderen, mazelen hebben, zullen ze bij gebruik van dit laatste middel spoediger genezen. Komt er hoest bij, dan is het goed ook de bladeren van den Kendalboom te koken en te drinken. Om de jeuk bij mazelen te verzachten is een zalfje van fijngewreven Koenir met jonge Tamarinde-bladeren uitstekend. Men smeert de huid er mee in.

Menstruatie (niet goed doorkomen en pijnlijk).

Om de menstruatie te bevorderen gebruike men een thee van de bloemen van daon Woengoe. Men kookt er

een handjevol van op twee splitglazen water en verkookt ze tot de helft. Daon Iler is ook goed als de maandelijksche stonden niet goed doorkomen, vooral als dat gepaard gaat met pijnen. Men vermengt dan zeven blaadjes Ilèr met tien bloemen Sirih-Gading en kookt dit met één splitglas water en verkookt het tot de helft. De bladeren en vooral de bloemen van Sirih-Gading dienen om geregeld en zonder pijn de maandelijksche stonden te krijgen, daarom kan men ook alleen de Sirih-Gading bloemen gebruiken. Men neemt dan een soeplepel bloemen, zet die op met een splitglas water en verkookt dat tot de helft. Gebruikt men echter de bladeren van deze plant, neem er dan zeven stuks van en vermeng die met zeven daon Ilèr en kook dat op een splitglas water, tot de helft verkookt.

Menstruatie.

Als de maandelijksche stonden bijna opgehouden zijn moet men den laatsten dag, om zich te zuiveren, drie Daon Iler-blaadjes, met een halve vingerlengte hoofdwortel (empoe) Koenir, een weinig zout en een beetje citroensap gebruiken. Men stampt alles fijn en voegt hieraan een bitterglaasje water toe. Men zal er dan geen last van hebben dat de oogen wazig worden en evenmin van witte vloed. Als men zwaar en sterk is gebruikt men dit middel drie dagen, is men mager, dan is ééns voldoende.

Menstruatie (wegblijven van de).

Als de maandelijksche stonden wegblijven, alhoewel de vrouw niet in positie is en waarvan opzwellingen van voeten, handen en gezicht het gevolg zijn, dan worden zeven of negen bladeren van de Bloestroef gebruikt met een weinig Adas Poeloesarie vermengd. Dit alles wordt fijn gestampt met toevoeging van een portglas water, vervolgens wordt het mengsel door een doek gedaan en op de nuchtere maag gedronken. Men kan het ook

koken, maar dan helpt het niet zoo spoedig, men moet het eenige dagen door gebruiken, totdat het uitwerking heeft. Bij meisjes komt dit ook wel voor, het gezicht krijgt een paars-blauwachtige tint; zoo'n toestand kan jaren duren en dan ziet zoo iemand er uit of ze aan waterzucht lijdt; zoo iemand moet wel veertien dagen dit middel gebruiken.

Menstruatie (ongeregelde en pijnlijke).

De bladeren van de Remek-Geteh worden aangewend als de maandelijksche stonden ongeregeld en met pijnen gepaard komen; zeven takjes Remek-Geteh en drie jonge takjes Samban Tjolok worden met een splitglas water gekookt en tot de helft verkookt. Dit moet men drinken drie dagen vóórdát men de maandelijksche stonden krijgt.

Menstruatie (onvoldoende en pijnlijke).

Verjaarde Tamarinde of Assem-kawa, ongeveer de hoeveelheid van een duivenci, tien schijven Temoelawa en naar smaak wat Javaansche suiker, op een splitglas water gekookt en verkookt tot de helft bevordert de maandelijksche stonden. Men krijgt ze dan overvloedig en op tijd. Niet genoeg kan ik dit voor jonge meisjes die pijn hebben bij het krijgen der stonden, aanprijzen. Een week te voren moeten zij dit dagelijks gebruiken. In deze periode heeft men vaak last van puistjes in het gezicht; beter middel dan het drankje van Temoelawa, Assem-kawa en Javaansche suiker is er niet. Men krijgt een mooie frissche gelaatskleur en vervalt alzoo de bedak en alle soorten crèmes die eigenlijk het frissche gezicht al heel spoedig doen verleppe. Hoe menig mooi gezichtje is bedorven door al die zoo hoog aangeprezen toilet-artikelen!

Menstruatie met krampen.

Krijgt men hevige krampen bij het krijgen van de menstruatie, kook dan thee van vijf Semboong-blaadjes en

wat Kedawong-pitjes, die men eerst als koffieboonen brandt en dan bij de Semboong voegt, stampt de pitjes een weinig fijn opdat ze beter werken, dit kookt men met twee kopjes water en laat het verkoken tot de helft. Op den buik smeert men Djeroek-nipis, Sirih-kalk en Kajoepoetih-olie.

Milt pijnen.

Ligoendie bladeren dienen tegen miltpijnen. Men stampt ze fijn met wat azijn en legt dit vervolgens op de milt; is deze opgezet gebruikt dan elken morgen een theelepeltje geraspte jonge Laos-wortel met een beetje zout. Dit middel moet trouw op de nuchtere maag met een slokje water gedronken worden; na veertien dagen is de milt geslonken; als men opzetting van de milt heeft vermijdt dan het gebruik van drank en heet gekruide spijzen. Gebruikt hierbij ook de Temoelawa-thee met daon Meniran.

(Miskraam begin van).

Als men bij begin van miskraam de vrucht behouden wil, smeert men buik en lendenen met gestampte Dadap Serep in en vernieuwt dit drie maal daags. Men moet dan volkomen rust nemen en deze bladeren er nogal dik opleggen en met een goerita vastbinden. Dit herhaalt men eenige dagen en gebruikt gedurende dien tijd geen dranken of eet niets verhittends. Men vergisse zich niet met de Dadap, die in koffietuinen groeit. De goede soort heeft geen doorns.

Mondbloeding.

Voor moeilijk te stelpen mondbloeding bij het uittrekken van tanden en kiezen voldoet een sterk aftreksel van Sirih-bladeren uitstekend.

Mond (onaangename lucht in den).

Als men door rotte kiezen of om andere redenen een onaangename lucht in den mond heeft, moet men met het aftreksel van versche Sirih-bladeren spoelen en er

ook wat van drinken. Ook verwijdert men onaangename lucht in den mond door het gebruik van daon Loentas, hetzij rauw gestampt met wat zout en water, of het eten van een paar jonge takjes, hetzij gestoomd met Sambal-kemiri, bij wijze van gerecht.

Mondspoeling.

De bast van den Tandjong boom levert een prachtige mondspoeling. Als de tanden veel geleden hebben door 't gebruik van calomel en ze los staan, hetgeen ook door kou-vatten kan gebeuren, kan men ze weer vast krijgen met deze mondspoeling: een stuk bast ter lengte van een vinger en twee vingers breed, stampt men fijn zet 't op met twee splitglazen water en verkookt 't tot de helft. Dit laat men koud worden, voegt er eenige druppels Eau de Cologne bij en spoelt daarmee. Men moet dit recept iederen dag opnieuw klaarmaken. Voor het tandvleesch is 't uitstekend. Als de tanden los in den mond staan, na gebruik van kwik, van calomel-poeders of andere voor het gebit schadelijke medicijnen gebruikt dan een mossoort, genaamd Pietjiesan, dit noemen de Javanen zoo, omdat het zoo groot en rond is als een dubbeltje; dit groeit op de boomen, men kauwt er op houdt het een tijdje in den mond en spuwt het uit. Zie echter toe, dat ge dit mos niet afhaalt van vergiftige boomen. Men moet dit middel lang gebruiken, want het sterkt het tandvleesch aan.

Een mondspoeling voor ziekelijk tandvleesch is het volgende: bij ongeveer drie stukjes Gambir gekookt met een paar glazen water en tot de helft verkookt, doet men een stukje Koenir (de hoofdwortel) ter lengte van een halve vinger; hiermede zullen de ontstoken plekken vlug heelen. Deze mondspoeling wordt drie of vier maal per dag koud aangewend.

Navel.

Om den navel bij kleine kinderen spoedig te doen

drogen, worden wel eens Sidowajah bloemen gebrand en als poeder op den navel gestrooid. Daon Iler bladeren met sla-olie er op gedaan, helpt goed.

Naweeën.

Tegen naweeën na eene bevalling is geprepareerde succade (zie bereiding hiervan onder hoofdstuk: Aanhangel) een prachtig middel. Men eet direct na de bevalling eenige stukjes en zal dan ondervinden hoe goed het der kraamvrouw doet. Dat moet men drie dagen achtereen gebruiken. Doe op den buik Assem-kawa met water aangelengd.

Negenooq.

De bladeren van de Kembang Poekoel-ampat worden gebezigd om negenooq en steenpuisten te doen rijpen. Men flenst de bladeren even boven het vuur, smeert er klapperolie op, rolt ze een weinig tusschen de vingers en maakt er een klein gaatje in, zóó dat als men het blad op de puist legt, het gaatje op het midden komt. Men smeert rondom de puist nog wat Kemirio-olie. Met deze behandeling geneest de negenooq en rijpen de puisten spoedig.

Neusbloeding.

Sirih-bladeren zijn bloedstelpend. Voor neusbloedingen worden ze aldus toegepast: stamp eenige Sirih-bladeren fijn, voeg er heel weinig water aan toe, doe dit door een doek en snuif dit aftreksel een paar keer op. Neem een grof gekneusd Sirih-blad en stop het even in den neus, natuurlijk niet te diep. Kinderen die dat dikwijls hebben, moeten veel daon-Gagan-thee drinken. Het hoofd moet 's morgens steeds nat gemaakt worden met het volgende: rijst verkooft men een weinig, maakt een bal rijst ter grootte van een vuist en poft dien in het vuur, giet daarop kokend water, zet dit in den dauw. Den volgenden morgen filtreert men dit en maakt het hoofd er flink mede nat.

Niersteen I.

Twee kleine plantjes (met wortel) Pitjah- of Kedjie-beling (afb. No. 26) No. I, drie plantjes (met wortel) daon Meniran, en zeven blaadjes van een andere Kedjie-beling soort No. II (afb. No. 38) een heester met ivoor-kleurige bloemen, worden met één splitglas water opgezetz en tot de helft verkookt. Twee keer per dag drinkt men er van, 's morgens vroeg op de nuchtere maag en tegen vier of vijf uur 's namiddags nog een kopje.

Er zijn veel planten, die onder den naam van Kedjie-beling bekend staan. In mijn fotografische atlas zal de lezer een paar soorten zien afgebeeld: van deze twee soorten, die ik hier beschreven heb, weet ik bij onderzinking, dat zij probaat werken. De andere soorten zullen wellicht ook goed zijn, maar ik heb daar nog niet mede gewerkt. De Kedjie-beling No. II met mooie ivoor-kleurige bloemen, eigenlijk een plant die in de bosschen groeit en nu als sierplant in den tuin gekweekt wordt, schijnt van alle soorten Kedjie-beling het krachtigste te werken. Overdreven is het echter, dat dit blad na eenige uren glas zou kunnen versmelten.

Dit blad wordt wel eens alléén gebruikt om nier- of blaassteen te versmelten, maar juist omdat dit blad zoo krachtig werkt heb ik deze bladeren altijd vermengd met daon Meniran en de Kedjie-beling No. I, die ik reeds genoemd heb. De Kedjie-beling No. III (Afb. No. 39.) groeit heel laag bij den grond en heeft licht-lila bloemen. De groei dezer plant heeft veel weg van de andijvie. Haar zaden zijn heel fijn en als men deze plant eenmaal gekweekt heeft, vermenigvuldigt zij spoedig; overal zal men dan de plantjes in den tuin aantreffen.

Deze Kedjie-beling-soort No. III wordt zonder vermeniging met iets anders, gebruikt tegen niersteen. Men zet een half ons dezer bladeren met een aer-blanda flesch water op en verkookt die bijna tot de helft en neemt dit in den loop van den dag in.

Deze bladeren kunnen gedroogd worden, zonder de goede eigenschappen te verliezen. Men moet dezen drank een poosje door gebruiken b. v. een maand, al is de urine reeds helder.

Niersteen II.

Als niersteen verouderd is, neme men een kwart pond Remoedjong-bladeren, een half ons Ngo of Ngokilo bladeren, zet dit met een wijnflesch water op en verkookt die tot de helft. Deze hoeveelheid moet men in drieën verdeelen en gedurende den dag drinken.

Niersteen III.

Een ander middel tegen niersteen is de Gempoor-watoe. Dit plantje is een kruid, dat in den ouden tijd reeds bekend stond als een heilzaam middel tegen het vergruizen van steen, voordat andere middelen bekend waren, die men thans Kedjie-beling-soorten noemt. Men neemt vier of vijf takjes Gempoor-watoe vermengd met vier blaadjes Posor en, als men direct geen Posor krijgen kan, zeven plantjes (met wortel) daon Meniran. Dit moet men opzetten met een splitglas water en verkoken tot de helft. Hier moet men twee maal daags van drinken en dat wel een maand volhouden.

Als men niersteen heeft moet men veel Ketimon-pitten eten zooveel als men lust, maar slechts het binnenste van de pit.

Nierziekte I.

De Pontjo Soedo kan men tot de Jasmijn- en Melattie-soorten rekenen, het is een klimop met mooie trosjes witte bloemen, precies Enkele Melatie, met een zeer zachten reuk, de bloemblaadjes zijn spits gevormd; ze groeit in het wild in het gebergte en in de vlakte. De grond moet niet al te vet zijn, zij groeit in de felle zon. Deze heilzame plant dient meer gekweekt te worden, want ook heb ik deze bladeren voorgeschreven tegen ontsteking der ingewanden. Zoodra ontsteking der

nieren is geconstateerd, kan men een aftreksel dezer plant gebruiken; men moet niet dadelijk er mede ophouden zoodra men beterschap bemerkt, maar ruim een jaar er mede doorgaan; men mindert wel de hoeveelheid der bladeren, ook kan men na eenige dagen gebruik eenige weken uitscheiden met het middel, doch dit alles geleidelijk. Bij gebruik dezer bladeren mag geen zuur, pedis of alcoholische drank gebruikt worden. Sexueele gemeenschap evenmin, dit belet de vlugge beterschap. Verder zorg men voor een geregelde ontlasting.

Een goede raad nog, eet niet te veel vleesch en als men dit doet, eet dan slechts kippenvleesch. Drinkt veel melk. Thee van deze bladeren, gebruikt men als er in de urine bezinsel is; een half ons verse bladeren met één splitglas water acht minuten gekookt, is voldoende voor elken dag. Men gebruikt dit middel totdat de urine geheel normaal is. Men kan de bladeren ook drogen en bewaren.

Nierziekte II.

Koemis Koetjing of Remoedjoeng is eveneens voor de nieren. Lijders aan nierziekte zullen baat vinden bij het gebruik dezer bladeren, als thee gekookt. Voor niersteen is deze plant echter niet bij iedereen afdoende. Deze blaadjes, vermengd met daon Meniran helpen beter. Een paplepel Remoedjong-blaadjes en zeven Meniran plantjes (met wortel), opgezet met twee splitglazen water en tot één verkookt, drinkt men in drie keeren daags. Het geeft veel verlichting bij pijnlijk urineeren en bij lang en geregeld gebruik zal de kwaal genezen.

Remoedjoeng of Koemiskoetjing groeit overal gemakkelijk en door haar lieve bloemen kan zij tuin en bouquetten sieren; haar meeldraden hebben veel weg van kattensnorren, daaraan is de naam Koemiskoetjing ontleend. Er wordt veel te weinig van dit kostbaar

kruid geplant; als de menschen konden beseffen hoeveel pijn er mede gelenigd kan worden, zouden zij deze plant meer naar waarde schatten.

Nierziekte III.

Bij moeilijke urineloozing moet men een half pond heel jonge Djagoong of Mais met zeven plantjes Meniran nemen, kookt dit met een wijnflesch water op en verkookt dit tot de helft, drinkt dit gedurende den dag. Men houdt dit vol tot men genezen is.

Bij moeilijke bevallingen komt dit euvel dikwijls voor. Behalve dit middel moet men Posor-bladeren die een weinig met klapper-olie bestreken en op het vuur geflenst zijn, op den onder-buik doen.

Ontlasting.

Men moet zich wennen geregeld elken dag af te gaan en liefst zonder lavement. Men kan dat n. l. regelen door eenigen tijd, een maand of misschien voor anderen veertien dagen, drie of vier gestoomde of gekookte bladeren te gebruiken van den Djarak Pagar of Tjina, behalve galsteenlijders, die hiervan krampen zouden krijgen. Voor Europeanen die er niet van houden dit te gebruiken, is het genoeg als zij een theelepel geprepareerd Ananassap gebruiken na elk maal. Ananas is niet altijd te krijgen, maar men kan Ananassap prepareeren, zoo zelfs, dat het zonder gevaar van gisting naar Europa verzonden kan worden. De bereiding hiervan vindt men onder het hoofdstuk: Aanhangel beschreven. In ieder geval is het altijd goed, dagelijks op hetzelfde uur te probeeren af te gaan. Net zooals men het lichaam kan gewennen op vaste uren naar voedsel te verlangen, net zoo kan men het lichaam gewennen op vaste uren zich te ontlasten. Het gebruik van Tomaten is voor menschen die altijd aan een slechte stoelgang souffreeren, niet genoeg aan te bevelen. Niet altijd zijn Tomaten te krijgen, maar men kan dit bereiden door er saus

van te maken. Kookt Tomaten, zeef dit zoodat de pitjes er niet inkomen, bereidt het verder met wat sla-olie en zout; smakelijk is deze saus bij vleesch en visch-gerechten en dient tevens voor purgeermiddel. Tomaten-sla, neemt dan rauwe Tomaten met koud vleesch, is een heerlijk en gezond gerecht. Men kan deze vrucht op allerlei manieren bereiden, echter moet men bij blinde-darm-ontsteking oppassen niet de pitjes te eten, slechts het sap.

Ontlasting (bloed- en slijm-).

Kajoe Timor wordt gebezigd als zich bij den afgang bloederig slijm bevindt, of ook wel bloed alleen.

't Recept voor deze soort ziekte is:

- 1 stuk Kajoe Timor ter lengte van een vinger en twee vingers breed, fijn gemaakt,
- $\frac{1}{2}$ ons hoofdwortel (empoe) Koenir,
- 1 dessertlepel Ketoembar,
- 2 eetlepels Sumarubah,
- 9 stuks Kajoe-Oeles,
- 2 stuks Poeloesarie-hout van een vingerlengte.

Dit alles moet, behalve de Koenir, fijn gemaakt worden, de Koenir wordt geraspt. Alles wordt goed door elkaar geroerd en gedroogd. Een theelepel van deze poeder is voldoende, om met anderhalf kopje water vijf minuten gekookt en gezeefd één keer daags te gebruiken.

Ontlasting (bloed).

Voor bloedafgang is het hartje van den bongol van de Pisang-batoe een prachtig middel. Men hakt deze fijn en perst hem uit. De patient neemt er drie portglazen per dag van in; is het hevig dan drie wijnglazen. De afgevallen bloemen van deze Pisang met zout gekneusd helpen ook hiervoor.

Ontlasting (branderige).

Als men een branderige ontlasting heeft, moet men

de daon Pegagan-oetan of Emboen, die verkoelend werken, als thee koken en dit drinken, doch eerst laksans gebruiken.

Ontlasting (moeilijke) I.

De bladeren van de Djarak-iri of Pagger werken lakseerend. Voor een volwassen persoon zijn drie blaadjes voldoende, men lakseert zonder pijn, deze blaadjes worden gestoomd of zoo gekookt, dat de kracht er in blijft, dus met heel weinig water opgezet. Men eet deze blaadjes met ketjap of sambel-kemiric. Menschen, die altijd tot hulpmiddelen hun toevlucht moeten nemen om af te gaan, kunnen dagelijks van deze blaadjes eten; na eenige weken gebruik is de dagelijksche afgang geregeld. Personen die last van galsteen hebben, kunnen Djarak-bladeren niet verdragen, zij zullen last hebben van misselijkheid en krampen. Vertoonen zich deze verschijnselen, dan kan men er van op aan dat men galsteen heeft.

Bij kleine kinderen is het voldoende twee maal per dag een tappel van deze bladeren op den buik te leggen en ze met een goerita vast te binden, 's middags en 's avonds als ze naar bed gaan; de bladeren worden met klapperolie bestreken, even boven het vuur gehouden tot ze een weinig geflenst zijn. Vier bladeren zijn voldoende.

Men ete de pitten van de Djarak-iri nooit, de verschijnselen zijn gelijk als van cholera; men zegt, dat het vergift schuilt in het vlies van deze pitten.

Ontlasting (moeilijke) II.

De Trenggoelie-boom groeit veel in het wild. De vruchten ervan werken lakseerend, maar men moet met dit purgeermiddel voorzichtig zijn. Te veel er van innemen is niet goed, het tast dan de ingewanden aan. Voor een volwassen mensch is een kwart vrucht voldoende. Men eet dan slechts de zwarte geleachtige

massa van 't inwendige der vrucht. Deze vrucht drijft de gal verbazend vlug af. Als men die zwarte massa van het inwendige der vrucht kookt en het vocht drinkt, werkt het niet zoo vlug. Dit purgeermiddel wekt krampen op als er veel gal in het lichaam aanwezig is.

Trengoeli-gelei maakt men op de volgende manier. De Trengoelie-vruchten worden geschild, dan gekookt en door een zeef gegoten, doe er dan suiker bij; voor twintig Trengolie vruchten gebruikt men twee lepels rietsuiker, en kookt het heel dik op. 's Morgens op de nuchtere maag een theelepeltje hiervan gebruiken.

Dit middel is uitstekend voor personen die een blinde-darm-operatie hebben ondergaan en die dan last hebben van ongeregelde stoelgang. De smaak van Trengoeli-gelei gelijkt op dien van pruimen-gelei.

Deze boomen groeien in het wild, zij hebben prachtige gele bloemen, die veel weg hebben van gouden regen, de vruchten zijn als ze rijp zijn zwart en hangen aan de boomen, als lange stokken of kokers.

Menschen die niet geregeld kunnen afgaan, zullen verstandig doen veel Waloh te eten. Deze vrucht kan men als hutspot klaargemaakt, eten of gestoofd met Javaansche suiker en klappermelk. Dit werkt zuiverend. Men kan van Waloh heel veel gerechten maken. 't Is jammer, dat deze gezonde vrucht bij volbloed Europeanen zoo weinig bekend is.

Ontlasting (moeilijke) III.

Men kan ook het aftreksel van Papaja-bladeren gebruiken als lakseermiddel. Drie of vier jonge bladeren zijn dan voldoende. Men geneest dikwijls maagkrampen met thee van deze bladeren.

Ontlasting (moeilijke) IV.

Voor kinderen, die moeilijk en onregelmatig afgaan, zijn twee Ketjoeboeng-bladeren, een weinig laag op het buikje met een goerita vastgebonden, uitstekend. De

bladeren worden dan eerst met klapperolie besmeerd en boven het vuur even verfleust. Denk er om, dat de Ketjoeboeng een bedwelmende en giftige plant is, zoodat men voorzichtig moet zijn ze niet in den mond te krijgen.

Ontlasting (moeilijke- bij zwangere vrouwen) V.

Zwangere vrouwen, die geen geregelden stoelgang hebben, moeten dagelijks acht Ketapang pitten eten. De smaak hiervan komt veel overeen met dien van noten.

Ontlasting VI.

Bij ongeregelde of moeilijke ontlasting is dit eenvoudig middeltje dikwijls afdoend. Op de nuchtere maag eenige Pisang-idjoe eten, daarna een glas koud water drinken en een flinke wandeling maken.

Oorpijn I.

Voor oor-aandoeningen gebruikt men Ketjoeboeng-olie, waarvan men de bereiding kan vinden onder het hoofdstuk: Aanhangel. Eenige droppels hiervan in het oor, nemen de pijn weg en bij geregeld indruppelen, 's morgens en 's avonds gedurende eenige weken, zal niet alleen de pijn verminderen, maar deze olie zal ook propfen en velletjes oplossen, die men zachtjes met een watje uithaalt.

Oorpijn II.

Een middel, dat bij oorpijn oogenblikkelijk helpt, zelfs vlugger nog dan de Ketjoeboeng-olie is het volgende: een Ketjoeboeng-vrucht holt men een weinig uit en maakt den inhoud er van een beetje fijn, voegt hierbij klapper- of olijfolie en houdt de vrucht boven de lamp, tot de olie warm wordt. Na dit gezeefd te hebben, druppelt men den patient er mede in het oor en doet er vervolgens een watje in.

Panoe (bruine).

Bij bruine panoe wordt de Laos-wortel gebruikt. Men

klopt op de punt van den wortel, totdat deze op dat gedeelte borstelig wordt, doopt dit eindje in azijn en wrijft er de vlekken flink mede in. Dit doet men twee keer daags. Men moet hard wrijven anders helpt het niet. Deze panoe-vlekken zijn zeer besmettelijk. Zeer vele Javanen hebben het en geven er niets om, daarom doen de meesten er niets aan. Deze vlekken verspreiden zich, als men er niet spoedig bij is, over het geheele lichaam. Neemt ge een baboe ter verzorging van uwe kinderen, let dan goed op of ze geen vlekken heeft. Ook de waschmeid, die thuis het goed wast en er dus mee in aanraking komt, mag geen vlekken hebben.

Panoe (witte).

Tegen witte panoe helpen fijngestampte Keteppeng Tjina-bladeren, vermengd met een beetje Sirih-kalk. Dit smeert men twee maal daags op de aangetaste deelen.

Ook Terong Ngor wordt gebruikt om vlekken in het gezicht, zooals panoe, te verwijderen. Men snijdt de rauwe vrucht in tweeën en met deze helften wrijft men flink op de vlekken. Dit moet men dikwijls herhalen en het vocht er op laten drogen.

Persingen.

Personen die last hebben van persingen bij de ontlasting, geve men het aftreksel van eenige plantjes (met wortel) van de Patean Tjina en wat Javaansche suiker. Kinderen geve men een tappel van drie à vier bladeren van de Djarak-Iri. Men smeert dan een weinig klapperolie op de bladeren, houdt ze even boven het vuur tot ze verflenst zijn en rolt ze tusschen de vingers een beetje op om ze te kneuzen. Vervolgens legt men deze bladeren op buik en lendenen en maakt ze met een goerita vast.

Podagra.

Men neemt Lempoejang Emprit van een halve vingerlengte, drie stuks Tjabee, een theelepel beras merah,

wascht dit goed, ontdoet de Lempoejang van de schil en stampt dit alles met wat water fijn om het vervolgens op de pijnlijke deelen te wrijven. Deze pijnlijke ziekte geneest men door elken dag Koemis koetjing-thee te drinken; een goede handvol bladeren koken met een stukje bast van de Papaja Gantoong, van ongeveer een vinger breedte en lengte. Zet dit met twee glazen water op en verkookt het tot een.

Pokken (Spaansche- of Patèh).

De wortels van de Kankoong worden ook gebruikt tegen Patèh of Spaansche pokken; drie of vier stuks worden tien minuten gekookt met twee kopjes water; De Inlanders zeggen, dat vijf wortels van deze plant rauw gestampt met zout en een beetje water, daarna door een doek gezeefd, voor deze ziekte veel vlugger helpt dan het aftreksel. Bij gebruik er van zal men zich in het begin ongerust maken, omdat al de zweren in eens uitkomen, maar met deze kwaal is dat noodzakelijk omdat ze anders jaren, men spreekt van zeven jaren, kan duren, vóór ze heeft uitgewoed. De wondjes behandelt men één voor één op de volgende manier; men brandt een stukje Troesie, zorgt dat het branden met de grootste zindelijkheid gepaard gaat, stampt de Troesie heel fijn en lengt ze aan met een beetje castorolie, totdat het een zalfachtige massa wordt. Elke wond wordt eerst schoon gemaakt met het afkooksel van de wortels van den Trenggoelie-boom of trommelstok; men laat elk watje dat in het Trenggoelie-water gedrenkt is, een minuut op de wond om ze goed te reinigen en bestrijkt dan elke wond met bovengenoemde zalf. Met het reinigen moet men met de uiterste voorzichtigheid te werk gaan, want een weinig vocht op een andere plaats gemorst, maakt reeds den volgenden dag een nieuwe wond; elk wondje moet met een afzonderlijk watje behandeld worden en de watjes na gebruik verbrand worden, want deze huid-

ziekte is vreeselijk besmettelijk. Als men de wondjes met zelf heeft ingesmeerd zet men op elke wond de getah van den Poelé-boom; op deze manier behandeld, sluit men de lucht goed af en brengt op gezonde plekken geen besmetting. Kan men geen Poelé krijgen, dan Getah Gondang. Als men deze huiduitslag heeft, eet dan niets verhittends of iets wat gal veroorzaakt, geen garnalen, visch of trassie. Eet groenten om het bloed te zuiveren, b. v. postelein of Gelang. Men heeft wilde postelein, die kan men gerust eten mits men het zaad weggooit, omdat dit niet goed is voor de darmen. Ook het eten van Kankoong-bladeren werkt zuiverend; Tamarinde, Citroen, Papaja, Tomaten moeten geregeld gebruikt worden.

Pokken (apen).

Men noemt deze huiduitslag apen- of kinderpokken, eenigen noemen deze ziekte ook excema. Deze ziekte komt voor bij personen die onzuiver bloed of te groote hitte in het lichaam hebben. Het vocht dat uit de blaren komt is vreeselijk besmettelijk.

Men kan deze ziekte door besmetting krijgen van de waschlui, door het badwater, b. v. putten die overdekt zijn en waar geen zonnestraaltje inkomt, putten die heel dicht bij privaten zijn en vergaarbakken met regenwater die lang gestaan hebben.

Moet men zijn toevlucht nemen tot regenwater steek er nu en dan een stuk gloeiend ijzer in.

Personen die geregeld zorgen voor goede bloedzuivering, zooals door Temoelawa enz. zullen voor deze ziekte niet vatbaar zijn. Deze ziekte komt voort uit vreeselijke hitte in het lichaam; de huiduitslag, goed bekeken, ziet er uit of het brandwonden zijn, elke blaas is een waterbuil.

Bij kinderen komt deze ziekte heel veel voor door al te sterke voeding, met melk, bloed, rauw gehakt vleesch en

varkensvleesch. Bij zuigelingen die met moedermelk gevoed worden, komt ze ook voor; oorzaak er van is dat de moeder geen geregelde ontlasting heeft, of wel om het zogen vol te houden, veel bier drinkt of andere alcoholische drank, ook het eten van gepeperde spijzen, sambal enz.

Bij pas geborenen komt deze uitslag ook veel voor; oorzaak daarvan is, dat de moeder gedurende haar zwangerschap geen geregelde ontlasting heeft gehad, te veel gepeperde en heete spijzen gegeten heeft, zware voeding met vleesch, voornamelijk varkensvleesch, vleeschgerechten die salpeter bevatten, zooals rookvleesch, ham, worst enz., het te weinig gebruik van bloedzuiverende vruchten en groenten en te weinig nemen van beweging. Zwangere vrouwen lijdende aan witte vloed, hebben veel kans, dat haar babies met dezen huiduitslag behept zijn. Zoodra een vrouw in dezen toestand dit merkt moet zij zich dikwijls wasschen en zitbaden nemen van een aftreksel van Sirih-bladeren; deze bladeren kunnen zonder nadeelige gevolgen gebruikt worden, zij werken frisch en zuiverend. Het drinken van vijf knolletjes Koentjie-Koening en vijf worteltjes van Tapah of Papah-lima met twee kopjes water gekookt en tot een verkookt, zal haar goed doen. Dit drie maal in de week, is het heel erg dan kan de patient het elken dag drinken. Als de vrouw gedurende haar zwangerschap witte vloed heeft, verzwakt zij er door, ook heeft het verscheidene nadeelige gevolgen voor haar kind, b. v. slechte oogen, bleekzuchtige kinderen en nog heel wat narigheden.

De behandeling van apen-pokken is de volgende:

De patient mag niet in aanraking met water komen, niet baden, althans de kinderen niet; dan zijn ze eerder van deze ziekte af. Elk blaasje moet doorgestoken worden met een naald die ontsmet is. Bij het doorbreken moet men het vocht opvangen met een watje, dat gedrenkt

is in sublimaat-oplossing, zoodat het vocht zich niet verspreiden kan, want elk druppeltje vocht wordt een nieuw blaasje. Zet op de wondjes deze zalf: geraspte empoe Koenir, de olie van verjaarde Tamarinde en fijn gestampte zwavel. Wondje voor wondje moet men met deze zalf bestrijken. Laat een weinig Temoelawa-thee drinken, dit naar den leeftijd van het kind; heel kleine kinderen een paar theelepeltjes, iets grooteren een paar bitterglasjes enz.

De kleederen moeten allen ontsmet worden voor zij gewasschen worden.

Bij eene epidemie van pokken werden in den ouden tijd de vruchten van den Patjé veel gegeten als voorzorgsmaatregel tegen deze ziekte.

Pokken (water- en echte-).

Tamarinde-bladeren en Koenir of Koenjit genaamd, is een uitstekend zalfje om de jeuk weg te krijgen van echte- en waterpokken, men smeert ieder pokje er mee in, ook voor mazelen is het goed.

Als de pokken naar binnen willen slaan en ze in de keel zitten, is Koenir gekookt met Tamarinde-bladeren een goed gorgeldrankje.

Pokken.

Op de Delima groeit veel een parasiet. De Javanen noemen die Kemladéan, wat uitstekend werkt bij kinderen en volwassenen om het inslaan van pokken te verhinderen. Een takje wordt gestampt met twee Adas-korreltjes en een klein stukje Poeloesarie-hout, daarbij nog een heel klein rood uitje en dat vermengd met een bitterglasje water en een theelepel honig. Dit wordt door den patient eenmaal per dag in eens gedronken.

Puistjes I.

Voor menschen die veel aan puistjes, wondjes of uitslag sukkelen, is een thee van daon Oerat uitstekend.

Men neemt dan een stuk of drie plantjes (met wortel) op twee splitglazen water en verkookt ze tot één.

Puistjes II.

Eveneens is het uitstekend tegen puistjes om een af-treksel van daon Gagan te drinken als men dorst heeft, of aan tafel in plaats van water. Men kookt dan een paar handenvol daon Gagan (met wortel) op twee aer-blanda flesschen water en verkookt dit tot een.

Puistjes III.

Menschen die aan puistjes, steenpuisten of in 't algemeen aan scherpste in het bloed souffreeren, moet men een drankje geven van een stukje Asem-kawa ter grootte van een duivenei, naar smaak Javaansche suiker en vier à vijf schijven Temoelawa. Dit opzetten met anderhalf wijnglas water en verkoken tot de helft. Een goede bedak daarbij zijn de fijngestampde Tamarinde schillen, nadat ze eerst goed gewasschen en met sublimaat ontsmet zijn en in de zon gedroogd. 's Avonds vóór men naar bed gaat, moet het gezicht met Tamarinde-water gewasschen worden.

Rheumathiek I.

Tegen rheumathiek stampt men de bladeren van de Gondoroso fijn, vermengt ze met Sirih-kalk en smeert dit op de pijnlijke deelen. Als het heel erg is met fijngestampde peper.

Rheumathiek II.

Kellor wordt als middel tegen rheumathiek of pijn in de gewrichten gebruikt. Uiterst voorzichtig moet men daarmee omgaan, want het werkt als mosterdpap en is dus bijtend. Men maakt den wortel fijn en vermengt dit met arak. Deze massa legt men bij wijze van compres op de pijnlijke deelen.

Veel gebruik van sajoor Kellor, d. i. sajoor van de

jonge bladeren en ook van de Klentang (de vrucht van den Kellor-boom) is af te raden; men krijgt er gewrichts-aandoening van.

Rheumathiek III.

Voor rheumathiek neemt men één ons jonge Blimbing-waloh-blaadjes stampst ze fijn, doet er tien stuks kruidnagel bij, vijftien peperkorrels en azijn totdat de massa breiachtig wordt. Smeert hiermede de pijnlijke ledematen flink in.

Als men last van jicht heeft moet men zoo min mogelijk drank gebruiken. Natuurlijke vruchtensappen als Citroen enz. zijn goed. Men mag ook niet te veel vleesch eten.

Rheumathiek IV.

Eveneens goed tegen rheumathiek is een thee getrokken van twee knollen van de selderij-plant met de bladeren. Men moet dan twee à drie kopjes daags hiervan drinken gedurende twee maanden. Een zalfje, dat men voor rheumathiek maakt, wordt bereid van de bladeren van de paarsche Ketjoeboeng (Ketjoeboeng Kassian of Woelong). Men stampst deze bladeren fijn, lengt ze aan met Kapoor-Sirih en Djeroek-Nipis en wrijft daarmede twee maal daags de pijnlijke deelen in. Men neemt dan een Bankoeng Poetih-blad, flenst dit even boven het vuur, neemt er de middelste nerf uit en gebruikt het Bankoeng-blad als windsel.

Rheumathiek in de lendenen.

Voor rheumathiek in de lendenen is de daon Landep bijzonder goed. Men maakt de bladeren met Sirih-kalk fijn en smeert dit op het lichaam.

Men heeft verschillende soorten daon Landep. De Javanen noemen alle puntig gevormde bladeren landep. De hier bedoelde daon Landep is een heester met gele bloemen, die op Semarang ook voor paggers gebruikt

wordt. Deze bladeren doen de rheumathiek verdwijnen of verzachten de pijnen.

Rheumathiek door kou-vatten.

Heeft men rheumathiek door kou-vatten, dan neemt men een paar blaadjes daon Intjok, stampet ze fijn, vermengt ze met wat klapperolie en smeert het op de pijnlijke deelen. Men zij echter voorzichtig en gebruike deze blaadjes niet langer dan twee à drie minuten, daar ze bij langer gebruik blaren trekken.

Ringworm.

De Ketepeng-Tjina plant, die zoowel in het gebergte als in de vlakte groeit, is geschikt om ringworm in verschillende soorten te verdrijven. Ringworm is niet altijd hetzelfde. De Javanen noemen deze ziekte kadas of koerap. Ik ken drie soorten ringworm alle drie hebben dit met elkaar gemeen, dat ze zich in ronde of ringvormige figuren op de huid vertoonen en erg jeuken, maar het meeste jeukt de ringworm die zich heel dik boven de opperhuid vertoont en op zich zelf staande kleine puistjes vormt, het midden glad latende. Deze huidziekte verspreidt zich heel schielijk en is vreeselijk besmettelijk. Om deze huidziekte te krijgen is het voldoende gebruik gemaakt te hebben van een privaat waarop pas een ringwormlijder gezeten heeft, of van een divan waarop een lijder gelegen heeft, ook het gebruiken van een handdoek van zoo'n persoon brengt de besmetting over. Op reis vooral kan men het door besmetting krijgen. Besmetting komt heel veel voor door waschlui, want over het algemeen geneeren die lui zich niet om het goed dat hun toevertrouwd is, zelf te gebruiken of hunnen kinderen en den waschknechten in gebruik te geven.

Javanen kennen geen besmetting huidziekten waarloozen zij, want volgens hun opinie is het de moeite

niet waard zich er moe voor te maken; er zijn bijna geen Javanen, die niet met de een of andere huidziekte behebt zijn. Men kan niet voorzichtig genoeg zijn met het waschgoed, vooral voor kinderen die veel vatbaarder zijn door hun fijne zachte huid dan volwassenen. Men ga eens na in welk stinkend water het soms gewasschen wordt, wel wordt het nog even uitgekookt en uitgewasschen met water waarin men wat aluin doet, maar als ze het goed van de drooglijn halen, wordt het op de bloote schouders geladen van waschlui, wier handen over het algemeen niet vrij zijn van witte of bruine panoe, schurft, ringworm en nog andere vieze ziekten. De handdoeken worden, als ze aan het werk zijn, tegen de hitte op het hoofd gedragen. Na vermelding van dit alles, moet men zich er nog over verwonderen, dat er niet meer infectie voorkomt. Elke huisvrouw die de wasch behandelt, moet ook nauwkeurig het goed nazien en de sloopen omkeeren, want in de hoeken der kussensloopen schuilen onwelkome gasten, in den vorm van wandluizen; heeft men die in bed gebracht, zoo nestelen zij zich spoedig tusschen den bultzak, de mat en de naden van de klamboe; het vermenigvuldigingsvermogen dezer beesten is ontzettend groot en men heeft veel moeite om ze voor goed weer weg te krijgen. Een hardnekkige schoonmaak met sublimaat en terpentijn, zal ze op den duur verjagen.

Een goede raad aan huismoeders, vooral als ze in de kleine kinderen zitten: laat zooveel mogelijk het goed thuis zindelijk wasschen, ziet het er op den duur wat goor uit, stuurt het dan naar den waschman, maar als men het terugkrijgt, doopt het dan in een oplossing van sublimaat of carbol, laat het dan thuis overstrijken. Zoo doet men ook met de handdoeken, dit is toch van veel belang, omdat de handdoek in onmiddellijke aanraking komt met de huid. Gaat toch zeer sekuur te werk in de keuze uwer waschlui, laat nu en dan

onverwacht door een der bedienden kijken, welke lui wasschen en op welke plaats gewasschen wordt.

Ik heb over dit chapitre wat lang uitgeweid, maar de ondervinding heeft mij geleerd, dat men niet voorzichtig genoeg kan zijn. Het is goed, dat men weet, waar dikwijls het gevaar schuilt.

Ketepeng-Tjina is goed voor alle drie soorten ringworm.

De soort ringworm die veel weg heeft van netelroos, komt het meest op het hoofd voor. Tegen alle drie ringwormsoorten stampt men de Ketepeng-Tjina-bladeren fijn, vermengt ze met een beetje Sirih-kalk en wrijft dit twee keer per dag op de aangetaste plekken.

De Ketepeng-Tjina is heerlijk verkoelend op de huid, de meeste huidziekten geneest men er spoedig mee, het neemt ook de jeuk weg.

Kadas intok noemen de Javanen de ringwormsoort die allemaal kleine puistjes vormt, maar niet roodachtig zooals de eerstgenoemde ringwormsoort, ook geen vlakke plek in het midden latende, maar toch vormen de puistjes dichtbij elkaar altijd een ronden kring. Deze ringworm krijgt men dikwijls door verschillende getahsoorten. b. v. van de Mangga-kwennie, ook de pakel, men zegt ook door de getah van de Mangga-kopjor. Verder door kippen- en intok-drek en nog door andere oorzaken die ons niet bekend zijn, maar meestal toch door infectie. Als de ringworm halsstarrig voortwoerkt, moet men er in plaats van Sirih-kalk aluin bij doen.

Om kwaadaardige ringworm spoedig te verwijderen, doet men een beetje kruid op een Djatie-blad en wrijft daarmee de plekken in, die aangetast zijn.

Ook de wortels van de daon Landep of akar Treba, fijngestampt met Citroën, dienen tegen ringworm. Men smeert dit dan op de zieke plaats.

Roos op het hoofd.

Als men last van roos heeft, gebruikt men voor hoofdwassching een jonge Ananas, fijngestampt of geraspt,

vermengd met twaalf of veertien stuks bladeren van een klimop, daon Galing genaamd. Deze bladeren worden fijn gemaakt en vermengd met het Ananassap. Laat het een uur of twee staan en giet het door een fijnen doek. Dit is een probaat middel en men moet het herhalen, tot men er geen last meer van heeft. Als men dit gebruikt heeft, moet men het haar met Djeroekwater en klappermelk naspoelen en daarna met geurig bloemenwater. Men zij wat voorzichtig met het aanraken van de daon Galing, daar de bladeren jeuken. Door het Ananassap echter, verdwijnt de jeuk.

Roos (netel-).

Maak een zalf van het volgende: een ons kampfer, dit moet men stampen, een half ons chinine, lengt dit aan met castorolie tot het een brei wordt, bij gebruik zet men boven de zalf, daon Belang deze bladeren behooren tot de familie van het Woengoe-blad, dezelfde groei, dezelfde bloem en vorm van blad, doch gevlekt wit met groen. Dit blad wordt boven het vuur met een beetje olie geflenst en tusschen de vingers gerold. De patient moet veel Temoelawa drinken.

Scherven in den voet.

Kajoe Oerip-getah haalt scherven uit het lichaam. Men smeert de getah slechts op de pijnlijke plek.

Schurft (blauwe- of zwarte-).

Tegen blauwe- of zwarte schurft gebruiken de Javanen met succes de bast en bladeren van de daon Miendie (ook wel Tjikra-Tjikrie door de Javanen genoemd). De bast wordt dan eerst gebrand en het aftreksel hiervan doet dan dienst als wassching voor den uitslag en de bladeren worden er als zalf op gedaan.

Schurft I.

Ligoendie-bladeren worden fijn gestampt en ver-

mengd met klapperolie, gebruikt als geneesmiddel tegen schurft. De patient moet zich baden met het afkooksel dezer bladeren en dagelijks een bitterglasje drinken van een sterk aftreksel daarvan.

Schurft II.

De Temoe-Iring wordt gebruikt tegen schurft. Men maakt den wortel fijn, lengt dien met klapperolie aan en smeert dit papje op de huid. Elken dag moet de patient het aftreksel van een stuk Temoe Iring-wortel ter lengte van een vinger drinken.

Slapeloosheid I.

Kan men niet slapen door onrust of gejaagdheid, ik raad dezulken aan veel Kankoong-bladeren bij wijze van groenten te eten, maar zonder steeltjes, daar die heel moeilijk te verteren zijn.

Slapeloosheid II.

Een probaat middel is de daon Gagan-thee, den lezer bekend. Zie verder wasschingen met daon Sanket.

Spieren (slapte in de).

Men gebruikt het volgende middel bij massage om de spieren te versterken van menschen, die zwaar ziek zijn geweest, ook voor kraamvrouwen, in het algemeen menschen wien het loopen vermoeit. Men smeert er dan de beenen mede in. Voor ouden van dagen helpt het ook tegen pijn in de gewrichten.

Neem den wortel van de Katès Gantoong, stamp deze een weinig en snijdt hem fijn, doe den wortel vervolgens in een flesch, die men er voor de helft mede vult. De andere helft van de flesch vult men met arak of Barcelona brandewijn, met toevoeging van wat keukenzout. De flesch moet dan goed dicht gekurkt worden en gedurende veertien dagen den geheelen dag in de zon staan.

Spit I.

Ketjoeboeng-bladeren heb ik met veel succes zien gebruiken bij aanvallen van spit. Men moet de bladeren met klapperolie bestrijken en even boven het vuur houden en ze vier of vijf keer per dag verwisselen. Ketjoeboeng is giftig; laat ze dus niet met uw mond in aanraking komen.

Spit II.

Tegen spit worden de bladeren van de paarsche Ketjoeboeng of Ketjoeboeng Kassian, ook gebruikt doch fijn gewreven met Gandaroesa bladeren en zwarte peper. Vervolgens op de pijnlijke plekken gesmeerd en deze omwonden met Bakoeng-poetih-bladeren die men eerst fienst en van de middelste nerf ontdoet, om ze daarna als windsel te gebruiken.

Sproeten.

Als men veel sproeten heeft, moet men Terong Ngor aan schijfsjes snijden en daarmede het gelaat inwrijven.

Komkommersap is ook goed voor sproeten vermengd met de fijn gemaakte Komkommerpitten.

Indische Spruw.

Indische spruw, is eene ziekte die vele Europeanen en soms ook Indischen aantast.

De oorzaak ervan is al te groote hitte in het lichaam door te warme kleeding of te zware voeding, vooral van vleesch. De kiem van spruw wordt dikwijls na de geboorte gelegd, door de baby te veel in te bakeren en gaandeweg te sterk te voeden. Vuile zuigdotjes, vuile flesschen, in één woord onzindelijkheid ten opzichte van voorwerpen waarmede het kindervoedsel in aanraking komt en het niet goed schoonhouden van den mond, kan uitwendige spruw ten gevolge hebben.

Een slechte gewoonte die ook spruw in den mond kan veroorzaken, is de zuigeling zoet te houden met de zoogenaamde foppertjes. Het mondje kan door het aanhoudend zuigen niet frisch zijn, en dit veroorzaakt warmte in den mond.

Ik heb de uitwendige spruw hier ook genoemd omdat het speeksel een groote rol speelt om de maagsappen te helpen werken. Bij kinderen heb ik het zoo dikwijls waargenomen, dat als de mond ziek is door spruw of uitslag in den mond, de afgang niet normaal of te hard, met slijm doorweven is of breiig, vergezeld van een zure lucht die aan gisting doet denken. Gaat men dit niet bij tijds tegen, zoo heeft men kans op lateren leeftijd dat dit telkens terug komt en een zeer gevoeligen mond te krijgen. Door gedurige ondervinding heb ik opgemerkt, dat wanneer de tong en het speeksel van een spruwlijder ziek is, het speeksel te overvloedig of wel draderig slijmerig, de tong rood en pukkelig, het tandvleesch pijnlijk en ontstoken is. Nauw correspondeert dit met het inwendige gestel. Het gevoel in den mond is

heet, droog, en plakkerig; men kan wel eens uitslag in den mond hebben, zonder inwendige spruw te hebben b. v. met binnen-koortsen of door het eten van scherp voedsel b. v. waar veel salpeter in gemengd is, maar ik heb hier verschijnselen besproken die men altijd heeft als men echte Indische spruw heeft.

Het lichaam moet goed kunnen uitstralen en dat zal niet gaan, als men flanel enz. gebruikt. Alles wat de patient eet, moet spoedig kunnen verteerd worden, dus is hier het eten van veel goede rijpe sappige vruchten zeer aan te bevelen, alsook het gebruik van veel groenten die verkoelend op het lichaam werken. Boontjes en sla zijn echter niet aan te bevelen. Over 't algemeen zijn de boontjes die men op hoofdplaatsen koopt, niet aan te bevelen, daar zij niet jong genoeg zijn. De keukenmeiden hier zijn te lui om de boonen met een mes af te halen, want er mag geen vezeltje aanblijven. Voor haar gemak maken zij er dan snijboontjes van, doch niettegenstaande dat fijnsnijden blijft het schadelijk voor den buik. Sla gekookt, is zeer moeilijk te verteren. De nerven komen er weer altijd onverteerd uit. Spinazie, mits gekookt of liever gestoomd, is goed, doch ook de nerven der bladeren zijn voor spruwpatienten moeilijk te verteeren. Het is dan goed, om alles door een zeef fijn te maken. Middelen uitstekend om warmte uit het lichaam te halen, zijn het eten van Tepong-Wiejong en Laboe-bladeren als groenten, en het gebruik van geraspte Laboe-aer, waarvan een splitglas sap gedurende den dag gedronken wordt. Het smaakt naar Ketiemoen- of komkommersap. Laboe-aer of poetih is te prefereeren boven komkommers, omdat niet iedereen de getah van de komkommer kan verdragen, ja bij velen verwekt het spruw in den mond. Wil men komkommers gebruiken, wascht ze goed af. Menschen die spruw hebben, mogen nooit rund- of varkensvleesch eten, nooit iets eten waar salpeter in is,

ook geen groene of scherpe kaas, noch peper, Lombok of spaansche peper gebruiken. Peper verhit het lichaam evenwel meer dan lombok, dus is 't schadelijker.

Elken dag dient de spruwlijder boea Tempajang met Biedjie Slasee te gebruiken, 't welk een prachtig verkoelend middel is.

Vijf stuks boea Tempajang (dit zijn pitten) worden met bijvoeging van een halve theelepel Biedjie Slasee en zoethout van een halve vingerlengte, in een kom gedaan. Na alles eerst goed schoon gewasschen te hebben, giet men er een splitglas kokend water op en voegt er een klontje bij. Dit drinkt men dan in den loop van den dag. Er zijn twee soorten Slasee pitjes, de fijne soort werkt lakseerend. Na elken maaltijd moet de patient een portglas ananaswater drinken, van een rijpe ananas met wat zout waardoor het eten gauw verteert. De patient wachte zich er voor, zoutzuur te gebruiken. Papaja of Katès is ook goed. 's Morgens op de nuchtere maag, moet de patient het volgende drankje gebruiken: den avond te voren worden drie rijpe pisang-Batoe of Kloetoe, met vier onrijpe pisang-Batoe fijn gesneden, de onrijpe *met* de groene schil, de rijpe geschild. Alles wordt nu heel goed en krachtig met de vingers gekneet. Langzaam komt dan een heel helder vocht te voorschijn, men wringt en kneedt de massa tot ze bijna geheel in vloeistof veranderd is en mengt er een fijn gekneede Patjee-vrucht doorheen. Alles wordt dan door een doek gezeefd en in den dauw gezet, goed gesloten, zoodat er geen regenwater of ongedierte in kan komen. Dit middel geneest echte Indische spruw zeer schielijk. Reeds na het een week gebruikt te hebben gevoelt de patient zich weer goed; men dient dit middel echter wel zes of acht maanden te gebruiken om een voldoende genezing te verkrijgen. Na drie maanden kan men de Patjee er uit laten. Patjee heeft een zuiverend vermogen.

Als men spruw heeft is Mangga kopjor slecht, ook andere Mangga-soorten waarin veel getah is: ook Pisang Idjoe, Salak en andere vruchten, waarin zich veel scherpe getah bevindt, zijn nadeelig.

Een verkoelende drank is ook de deresan Randoe Allas. Men neemt het vocht van deze plant op de volgende wijze: vóór zonsopgang graaft men den wortel van dezen boom op, geeft er een snede in, vangt het er uitlopende sap op met een boemboeng die men een weinig schuin afgesneden heeft om het vocht er gemakkelijker in te laten loopen, geeft vervolgens weer een snede enz., totdat er een half splitglas van het vocht gewonnen is.

Dit is ook een prachtig middel, als men koortsen heeft met hooge temperatuur, ook als de koorts gepaard gaat met pijn in de keel.

Verder is een middel tegen spruw, de deresan of het vocht van de Sereawan-plant of Soesoe Kerbo. Ook dit vocht moet men vroeg in den ochtend winnen, omdat er anders geen vocht uitkomt. Men haalt dit vocht uit de takken door ze bij stukken af te snijden, begint het vocht te minderen zoo blaast men aan den bovenkant van den tak. Ook dient dit water om de koortsen met hooge temperatuur weg te nemen. Men geeft den patient dit vocht te drinken als hij dorst heeft. Dit vocht is totaal smakeloos en de patient vindt het heerlijk, omdat het zoo verkoelend werkt. Deze plant is een klimop.

Als men het vocht niet krijgen kan, zijn de bladeren en roode rijpe vruchten geweekt in water, ook te gebruiken; drie à vier bladeren een weinig gekneusd en dan in water, of zeven à acht vruchten daags om er op te zuigen. Gedroogd verliezen bladeren en vruchten haar kracht. De pitten en het vleesch niet inslikken. De echte daon Sereawan-plant is een snelwerkend middel tegen spruw, maar zeer moeilijk te verkrijgen.

Gewenscht zou het zijn, dat er meer werk werd gemaakt van deze kostbare plant. De pitten kunnen geplant worden; het best groeien ze tegen een boom aan.

In den Oosthoek komen deze planten ook voor, maar onder den naam van Soesoe Kerbo. Het vocht is niet helder, maar melkwit. De ondervinding of het wel hetzelfde is, heb ik niet. Ik raad den lijders aan Indische spruw daarom aan, om de echte soort te gebruiken, die in het gebergte en de bosschen van Midden-Java voorkomt op 600 à 800 voet, ook op iets hooger. Dit vocht is zoo heerlijk verkoelend voor het lichaam, dat lijders die aan hevige koortsen lijden en door al te groote hitte zweren in den mond hebben, door gebruik van dit vocht reeds na twee à drie dagen geheel genezen zijn. Zelfs koortsljiders, die bij gebruik van kinine geen baat gevonden hebben, worden er mee genezen. Ik bedoel hier koortsen, waar de temperatuur constant hoog blijft en de doktoren geen andere ziekte als oorzaak constateeren.

Jammer is het, dat zoo'n kostbare plant zoo weinig bekend is. Wie weet of het vocht van deze plant ook geen prachtig middel zou zijn tegen typhus, juist omdat deze plant de eigenschap heeft om de warmte uit het lichaam te halen. Proeven heb ik genomen of deze plant ook in warme streken, zooals Semarang, geplant kan worden, en werkelijk leverde het goede resultaten op, ingeval de plant goed verzorgd wordt. De Sereawan is niet anders dan een gewone boschplant.

Spruwlijders mogen ook geen spiritualiën gebruiken, in één woord niets wat de warmte in 't lichaam brengt. Niet genoeg kan ik volbloed Europeanen er op wijzen, dat men in Indië met spijs en drank voorzichtig moet wezen. Als men de echte Indische geneeswijze onderzoekt dan zal men tot het resultaat komen, dat de meeste medicijnen niets anders ten doel hebben dan verkoeling te brengen in het lichaam en het afvoeren van

schadelijke stoffen, ontstaan door inademing van schadelijke miasmen enz. Reeds heb ik hierover uitgewijd en vervolg derhalve mijn chapiter over de Indische spruw, deze zoo gevaarlijke ziekte, die reeds zoo menigeen grafwaarts sleepte.

De spruwlijder moet elken dag twee keer baden, liefst volle-baden, doch hoogstens drie minuten en daarna zich spoedig flink afdrogen en kleeden. Ik versta hier onder volle baden, dat de patient tot aan den hals in het water zit. Verder moet de spruwlijder nooit het voedsel warm nuttigen, ik ben er zelfs voor alles koud te eten. Al het eten moet langzaam gekauwd worden. Ter versterking van den buik der spruwlijders laat ik het volgende middel bereiden, dat elken dag dient gebruikt te worden :

1 dessertlepel versche daon Saga

1 stuk Kajoe-oeles

3 stuks Daon Trawas

1 vingerlengte Koenir of Koenjit

4 Ketoembar korrels

7 stuks Ketoembar bollong

1 stuk zoethout van een halve vingerlengte,

5 Tapah of lima wortels

dit alles moet met een splitglas water gekookt worden en verkookt tot op de helft. Elken dag moet dit middel opnieuw gemaakt worden en de hoeveelheid over drie keeren per dag verdeeld worden.

Het is den spruwpatient geraten, om op een mat te slapen, gevlochten, zooals de Javanen ze hebben. Deze mat kan men naar verkiezing boven of onder het laken leggen, men slaapt dan van veel koeler. Ook het hoofd moet zooveel mogelijk koel worden gehouden en wel met de gestampte of de geraspte bonggol van den Pisang-boom. Alleen van de Pisang Soesoeh is de bonggol niet goed. De bonggol noemt men dat deel van den boom, dat in den grond zit. Men raspt of hakt een stuk bonggol fijn en perst in een doek het sap er uit.

Den eersten dag zal men er wat hoofdpijn van krijgen, als men hiermede den schedel nat maakt, doch reeds den volgenden dag gevoelt men er het aangename van en daarbij is dit een mooi middel om dik en lang haar te krijgen. Laat het sap van den bonggol echter niet met uw linnengoed in aanraking komen, het maakt vlekken, die er niet weer uitgaan.

Ik heb hier verscheidene middelen aangegeven, omdat niet op alle plaatsen dezelfde planten te krijgen zijn. Op hoofdplaatsen of strandplaatsen kan men evenwel altijd pisang Batoe of Kloetoe krijgen, ook Patjee. Als men dit middel gebruikt, vervalt het gebruik van Déresan Randoe Allas of de Sereawan-plant. Men versta mij wel: of het een of het ander, doch het lichaam zooveel mogelijk koel te houden geldt bij ieder geval. Men ete liever geen groenten dan groenten, die moeilijk te verteren zijn; men kan 't geheel achterwege laten als men veel vruchten eet.

Het is zoo moeilijk te beschrijven, daar de maagsappen van den een beter werken dan van den ander.

Van zeer groot belang is de tappel, (buikverband van fijn gestampte bladeren) die spruwlijders werkelijk goed doet. Ze bestaat uit daon Dadap Serep, Sosor-Bebek, en eenige daon Lampis-takjes, die men fijn wrijft of stampet en 's middags en 's avonds bij het naar bed gaan om den buik bindt.

Komkommersap, mits de ketimoen na 't schillen even in het water heeft gestaan om de getah, die zoo schadelijk is, er uit te halen, wordt voor spruw ook aanbevolen. Het sap van de heel zoete Djerok, doch niet van den Citroen, is ook goed. Over 't algemeen zijn zoete vruchtensappen uitstekend voor spruwlijders. De jonge en half rijpe Papaja of Katès is ook voor spruw (zie onder Indische Spruw II).

Bij kinderen zij men bijzonder voorzichtig met het voedsel. Moeders moeten nauwkeurig het voedsel van

de kinderen zelf proeven. Hun rijst of nassi-tim moet altijd versch zijn.

Geen nassi-tim van het middagmaal bewaren voor 's avonds en dat van 's avonds niet voor het ontbijt. Niet genoeg kan hierop gewezen worden. Het eten mag ook niet in geëmailleerde pannen klaar gemaakt worden, waarvan het émail reeds schilfert, men zou daardoor ongeheelijke kwalen oploopen.

Ziet vooral goed toe, dat de tong, 't mondje en het tandvleesch van de baby goed rein gehouden worden, door na elken maaltijd alles direct te zuiveren. Ik heb altijd gereinigd met deze oplossing: een groote theelepel dubbel-koolzure-soda op een wijnflesch gekookt water. Geeft gerust een theelepel er van te drinken na gebruik van voedsel. Is men genoodzaakt de kinderen met de flesch groot te brengen, dan is het goed flesch, zuigdotjes enz., in bovengenoemde oplossing te weeken. Van groot belang is het nog bij kinderen, om hun hoofd goed zuiver te houden, dat er geen berg op komt. Men doet dit door het hoofd met klapper- of slaolie in te wrijven en dan met een fijn kammetje het vuil er af te kammen, want ook het hoofd moet kunnen uitwasemen.

Nog een wenk aan groot en klein; spoelt den mond na elken maaltijd met frisch, koud water en 's avonds voor het naar bed gaan de tanden poetsen met den tandenborstel. Niet alleen is het zindelijk, maar het is ook het behoud der tanden.

Spruw (Indische) I.

De Tepong Wijong bladeren zijn verkoelend en worden voor verschillende ziekten gebruikt, b. v. voor spruw. Het aftreksel van een ons bladeren drinkt men hiertegen. Een ander middel tegen spruw, waar deze bladeren in voorkomen, is het volgende:

- 5 kopjes daon Saga
- 5 „ daon Djinten
- 1 kopje daon Gagan of Kakie Koeda
- 5 kopjes Tempong Wijong
- 3 kopjes Legetan
- 6 stukjes Kajoe Legie van een d. M. lang
- 7 kopjes Adas en Poeloesarie (ieder de helft).
- 8 stukjes Kajoe Angin

De kajoe Legie, Adas, Poeloesarie en Kajoe Angin, goed drogen en dan fijn stampen, de bladeren slechts drogen. Doe alles goed gemengd in een stopflesch, zoodat het niet vochtig wordt.

Bij het gebruik is een eetlepel daarvan voldoende, dit met twee kopjes water koken en verkoken tot één.

Spruw (Indische) II.

Voor spruw in de ingewanden kan men ook jonge Katès eten, twee per dag; eerst schillen, aan stukjes snijden en ongewasschen eten, dit middel gebruiken tot de spruw verdwijnt. In de meeste gevallen zal men na veertien dagen beterschap bemerken, maar men moet dan nog eenigen tijd met het middel doorgaan.

Spruw (Indische) III.

Voor spruwlijders is het eten van de Waloh Japan bijzonder aan te bevelen, daar deze vrucht verkoelend werkt. Men kan van deze vrucht zeer smakelijke gerechten maken. Als de Waloh Japan goed klaar gemaakt is, zal iedereen er van houden.

Als ik er niet van doordrongen was, dat deze vrucht goed is voor de gezondheid, zou ik mij niet de moeite geven hier een recept uit de keuken neer te schrijven, maar het is om deze vrucht meer ingang in de huishoudens te doen krijgen, mijn lezers en lezeressen dienden mij dit dus niet euvel.

De Waloh Japan wordt aan stukjes gesneden van een halve vingerlengte en een vinger breed, maar dan moet

men dit nog in de lengte in tweeën snijden, onderwijl zet men wat water op, het moet goed koken met wat zout, zooveel water slechts als noodig is om de Waloh gaar te krijgen, dus heel weinig. Het water moet goed koken. In een paar minuten is de Waloh gaar; doet ze door een vergiet en stooft ze daarna met melk, een beetje maïzena-meel en een stukje boter. Men eet dit met ketting-saucijs. Op de gestoofde Waloh raspt men wat notemuscaat. Als ze al met melk gestoofd is, moet men proeven of er voldoende zout in is. Indischen eten deze vrucht eenvoudiger, als lalap, rauw bij de rijsttafel; of ook als djanganan of petjil, of gestoofd met Javaansche suiker.

Spruw (Indische) IV.

Minja Singkawang geneest ook deze ziekte. Dit boomvet wordt gesmolten, op den mond en tong gesmeerd en ingeslikt; men mag als de spruw erg is, tot een eetlepel per dag gaan. Men moet dit gebruiken als men voedsel gebruikt heeft.

Spruw in den mond I.

De getah van den Sono-boom is goed voor spruw in den mond. Kan men geen getah krijgen, dan is de bast als thee gekookt, goed om te drinken en te spoelen. De getah van dezen boom moet men in warm water oplossen. Men doet goed deze getah in voorraad te hebben, want Sono-boomen groeien niet overal.

De vruchten van de Reuzen-Legetan zijn eveneens goed voor spruw. Men kauwt dan slechts op de vruchten, hetgeen een eigenaardig en samentrekkend gevoel aan de tong geeft.

Spruw in den mond II.

De bladeren van den Djinten of Koetjing worden gebruikt om den mond van spruw te zuiveren. Men kauwt dan heel lang op de blaadjes en slikt het sap

in. De bladeren hebben een sterken geur en smaak en in den mond genomen, prikkelen ze een weinig.

Spruw in den mond III.

Alleen het afkooksel van daon Saga is reeds voldoende om spruw in den mond te genezen. Men moet dan van de versche bladeren ongeveer twee ons koken met twee aer-blanda-flesschen water en tot één verkoken. Dit moet men gedurende den dag drinken. Elken dag moet men weer een versch aftreksel maken, daar het spoedig verzuurt.

Spruw in den mond IV.

Kleine kinderen, die spruw in den mond hebben, veroorzaakt door het niet zindelijk houden van den mond, geeft men een stroop van de bloemen van de Blimbing-Woeloeh. Een handvol bloemen en klontjes naar den smaak, wordt met toevoeging van een beetje water gekookt tot het dik is en daarin een theelepels Barcelona-brandewijn gedaan. Doe een weinig van deze stroop op een lapje en maak daarmee den mond schoon, vooral na gebruik van voedsel.

Ook Assem-kawa-olie is goed voor spruw in den mond.

Spruw in den mond V.

Voor kleine kinderen, die spruw hebben, ten gevolge van het gebruik van vuile zuigdotjes of het niet zindelijk houden van den mond, is het water van de Sawie assin een prachtig geneesmiddel. Men doet op een lapje een weinig van het vocht en maakt het mondje er mede schoon.

Spijsvertering (slechte).

Menschen, die eene slechte spijsvertering hebben, moeten veel Papaja eten.

Steenpuisten. I.

De getah van de Wiedoerie, een wilde plant, die men

op tegalans aantreft, smeert men op steenpuisten om ze te laten rijpen.

Steenpuisten II.

De bladeren van de Loro Woedoel, een plant die veel voor paggers gebruikt wordt, zijn goed om steenpuisten te genezen. Het blad stampst men tot moes en doet die op de puist, welke dan spoedig tot rijpheid zal komen. Zie ook onder Puistjes III.

Als men veel aan steenpuisten lijdt, moet men veel Waloh eten. Deze vrucht werkt zuiverend en men kan er vele smakelijke gerechten van bereiden b. v. als groenten gestoofd; met Javaansche suiker en klappermelk, of als hutspot met vleesch en aardappelen klaar gemaakt. Ook Sawie als groenten, met melk gestoofd, doch de Sawie niet afgekookt, is een goed eten.

Steenpuisten III.

Om steenpuisten te laten rijpen gebruikt men de bladeren van de Kool Banda, vermengd met klappermelk. Dit wordt tot moes gekookt en als een krans om de puist gelegd, het middelste gedeelte open latende.

Ook is de daon Baijam Doerie als moes gestampt en om de puist gelegd, goed. Dit is een verkoelend blad.

Stuipachtige kinderen.

Stuipachtige kinderen geve men wasschingen met San- ket bladeren. Ook is het goed een paar takjes gekneusd in water of als thee gekookt, te drinken te geven, Lenglangan-bladeren zijn ook goed.

Stuipen.

Voor stuipachtige kinderen dient men altijd Ingoe blaadjes, bewaard in azijn, in huis te hebben; ook voor de koorts, vooral het hoofd moet men daarmede compressen. Bij kleine kinderen komt dikwijls een ziekte voor, met deze verschijnselen: braken, gloeiend heet

lichaampje, stuiptrekkingen in den slaap, onrustig, heel veel dunne waterige afgang, weinig urineeren. Het geringste voedsel wordt niet binnen gehouden. Dit zijn verschijnselen, welke ik zelf bij één mijner kinderen heb opgemerkt. De dokter, die het kind behandelde, noemde het kindercholera.

Verscheidene kinderen van ongeveer een jaar oud, iets jonger en eenigen wat ouder, hadden op Padang deze ziekte. Het eerste wat de dokter gaf, was castorolie, doch zonder eenig resultaat, toen koortspoeders, ook zonder succès, eenige kinderen stierven kort daarna.

Een Indische dame met veel ondervinding zeide mij, dat het binnenstuipen waren en gaf mij den goeden raad zoo spoedig mogelijk een takje Ingoe zonder bladeren, ter lengte van een halven vinger, te nemen, fijn te stampen met toevoeging van een beetje zout en een theelepel water, dit door een doekje te doen en in te geven. Braken enz., zullen spoedig ophouden en het kind zal eenig voedsel vragen. Geeft dan niets dan verdunde melk en als het erg dorstig is, kleine stukjes ijs bij heele kleine hoeveelheden. Langzamerhand geeft men het kind vloeibare nassi-tim, een weinig verslagen eiwit met water en suiker te drinken. Gaandeweg geeft men wat meer voedsel, totdat het kind geheel hersteld is.

Stijve nek.

De Poko-plant wordt gebruikt tegen kou-vatten. Als thee getrokken is het om te kunnen transpireeren. Eenige blaadjes op het vuur even geflensd met klapperolie, is tegen een stijven nek door kou-vatten opgedaan. Past een massage toe met een Citroen op de nekspieren.

Suikerziekte 1.

Voor suikerziekte gebruikt men 100 gram daags van den geraspten knol der Widara-Oepas. Men raspt den knol, wringt deze massa door een doek en drinkt dit vocht op de nuchtere maag. Als de knol verdroogd is, doet

men er wat warm water bij b. v. een portglas vol. De ampas (raspsel) gebruikt men als compressen op de aangetaste ledematen.

Suikerziekte II.

De vruchten van den Doewit-boom zijn eetbaar, maar men moet er niet te veel van eten, omdat men er koorts van krijgt. De oorzaak daarvan is, dat de Doewit het urineeren tegengaat.

Bij suikerziekte daarentegen, worden de vruchten en de pitten, de bast, de bloemen en de bladeren juist gebruikt ter voorkoming van het vele urineeren. Men heeft drie soorten van Doewit: ten eerste, die met zwarte vruchten of gecultiveerde, waarvan de vruchten grooter zijn dan de tweede soort n. l. de wilde Doewit, ook met zwarte vruchten, maar erg klein. Deze werkt sterker dan de gecultiveerde. Ten derde, de Doewit met witte vruchten, die het best is voor suikerziekte. Het recept voor suikerziekte is als volgt: negen stuks Doewit blaadjes (is het blad groot dan zeven) twee stukjes bast van een vingerlengte en twee vingers breed, als het te krijgen is een trosje knopjes of bloemen van deze plant en ook zes pitjes fijn gehakt; als er bloemen of knopjes zijn, dan een klein stukje bast minder; dit alles koken met drie splitglazen water en tot de helft verkoken, en gedurende den dag koud drinken. De pitten, de bast en de bladeren kunnen gedroogd worden.

Moeilijk is het voor mij te zeggen of Widara Oepas beter is, dit hangt geheel van de gesteldheid van den patient af en van het grootste gewicht is het: hoe lang heeft de patient met deze ziekte reeds rondgelopen? Voor en aler men er toe overgaat middelen tegen suikerziekte te gebuiken, is het geraten zich te laten onderzoeken door een kundig geneesheer, laat hij u zeggen, welk diët gij volgen moet.

Sommige menschen gebruiken de pitten van de

Doewit als koffie gebrand en laten ze verder met wat water koken, dit middel is niet aan te raden, het stopt en dikwijls krijgen de patienten daardoor koorts.

Men moet voor suikerziekte een bepaald diët volgen, anders helpen de meeste middelen niet.

Suikerziekte III.

Poelée-bast, fijn gestampt en een theelepel hiervan op een kopje water als thee gekookt en tot de helft verkookt, is goed voor suikerziekte. De kwaal zal niet onmiddellijk genezen, maar dikke beenen enz. raakt men spoedig kwijt en na twee maanden gebruik van den bast, is in de meeste gevallen het suikergehalte in de urine veel minder. Men neemt dit middel wel een jaar lang in. Zure of scherpe spijzen, alsmede het gebruik van suiker, zijn daarbij verboden. Men mag slechts Kedelé als hoofdvoedsel gebruiken, zoo min mogelijk rijst.

Suikerziekte IV.

Men neemt een en twintig blaadjes Sambiloto, een handvol Koemis-koetjing of Remoedjong bladeren; zet dit op met twee splitglazen water, laat het tot één glas verkoken, en gedurende den dag twee maal drinken.

Syphilis.

Deze ziekte, die zoo'n groot deel der bevolking aantast en ook veel Europeanen ten verderve voert en de oorsprong is van talloze kwalen, wordt door de Javanen op verschillende manieren behandeld. Een dankbare Javaansche patient, een specialiteit in het behandelen dezer ziekte, vertelde mij welke kruiden zij er voor gebruiken. Ik zal ze hier neerschrijven en verder aan heeren doctoren overlaten tot onderzoek, want het is mij slechts te doen, aan alles bekendheid te geven.

De Gadoeng Sabrang, niet te verwarren met de aardvrucht die de Javanen eten, een klimop die veel in het wild voorkomt, wordt veel voor syphilis gebruikt, altijd met bijvoeging van verschillende kruiden, die ik hieronder laat volgen.

Gadoeng Sabrang
Kajoe Angin
Kajoe Setjang
Karang bang of roode
koraal
Moermadaging (een hars-
soort)
Djangkang
Sprantoe
Kajoe oeles
Kaneel
Zoethout
Anijs
Poelosarie
Moengsie
Djinten item

Sinto
Mesoejie
Djabée
Kapoe-logo
Notemuscaat
Ketoembar
Kembang
Djoong Rahap
Meritja bolong
Witte peper
Kajoe gantie
Klemba
Soekmo deloewé
Kajoe Anjang
Kregen otot (een gras-
soort)

Zwarte peper	Sarie koeroeng
Kedawoong	Wolo
Staartpeper of Kemoekoes	

Al deze kruiden moeten gekookt worden.

Bij gebruik van Gadoeng moet de patient vegetariër zijn, ook drank is hem ontzegd en het eten van pedis of gepeperde spijzen. De patient wordt er op gewezen, dat, als hij zich niet aan bovenstaand voorschrift houdt, deze ziekte op de afschuwelijkste manier uitbreekt; het lichaam wordt onherkenbaar door de vreeselijkste zweren.

Als men maar de kiem van deze vreeselijke ziekte bij zich draagt en men gebruikt *alleen de Gadoeng*, dan is dat al voldoende om de ziekte in al zijn verschrikkelijkheid te doen uitbreken.

Door de Javanen wordt ook voor deze ziekte één van de navolgende middelen gebruikt: de bast van de Sambodja, de bast van de Papaja gantong, het aftreksel van de Ketepeng kerbo, het aftreksel van daon Gagan of Pegagan of Kaki-koeda, en bij bloed-urineeren het laatstgenoemd blad vermengd met aluin.

Verder nog de Pontjang pantjing, een plant met witte prachtige kelken, die in de bosschen groeit en ook wel als sierplant in de tuinen gekweekt wordt.

Men heeft twee soorten van deze plant, met witte en met licht rose bloemen; deze laatste soort wordt niet voor medicijn gebruikt. De wortels van deze plant worden het meest gebruikt.

Wonden en zweren tengevolge van deze ziekte, worden gewasschen met het aftreksel van de takken van de Brotowalie, van de fijn gestampte daon Gagan of van de Ketepeng-kerbo. Zelfs worden zitbaden van het aftreksel dezer Ketepeng-kerbo-bladeren gebruikt, als de ziekte reeds heel erg is. Ketepeng-kerbo ziet er uit als Ketepeng-Tjina, doch de stelen zijn zwart-paars gekleurd, ook onder het blad zijn de nerven eenigszins donker getint; het is een plant, die in het wild groeit. Menschen, die

de afschuwelijke gevolgen dezer ziekte ondervinden, moeten deze bladeren heel veel gebruiken.

Na het reinigen der wonden smeert men ze in met fijn geschraapte Bidara-laut, vermengd met het sap van den uitgepersten hoofdwortel van de Koenir. Voor de wonden bezigt men ook wel de getah van de Widoerie, een plant met lila bloemen, die in het wild groeit.

Verder wordt er ruim gebruik gemaakt van de daon Meniran als drank; zeven of acht stuks groote daon Meniran plantjes (met wortel) en een takje Ketepengkerbo worden dan met twee splitglazen water gekookt en tot één verkookt. Dit drankje moet men twee maal per dag drinken.

Tanden-krijgen I.

De honig, die uit de Arènbloem verkregen wordt, geeft men aan kinderen, die in de periode zijn van het tanden krijgen; men smeert deze honig eenige keeren daags op het tandvleesch.

Tanden-krijgen II.

Het zetmeel van de Temoelawa, dat men verkrijgt door den knol te raspen, hierbij water te voegen en dit te laten bezinken, is met Javaansche suiker tot pap verkookt een smakelijk gerecht. Het is goed om 't aan kleine kinderen te geven, die in de periode zijn van het tanden krijgen.

Tering I.

Als men begin van tering heeft, is het goed voor de longen om Waroe-Lengis-bladeren te kneuzen met een weinig water en het vocht te drinken, nadat men het eerst gezeefd heeft.

Tering II.

Tegen tering gebruikt men een ons daon Gagan, die men met een weinig water stampt, ook kan men de bladeren als thee drinken. Deze bladeren werken verbazend gunstig op teringlijders,

Tering III.

Ligoedie-bladeren gekookt met Kentjoor, een stukje Koenir en klontjes-suiker naar den smaak, drinkt men twee maal daags tegen tering.

Tering IV.

Bij oude Javanen is de getah Gebang een bekend middel tegen tering. Ze wordt dan in warm water opgelost. Kan men ze versch krijgen, dan werkt het sneller.

Tering V.

De Widara Oepas-knol, ongeveer ter grootte van een kippenei, wordt dikwijls met goed succès tegen tering aangewend, deze versche knol wordt slechts goed schoon gewasschen, aan kleine stukjes gesneden en gedurende den dag gegeten, men moet het goed kauwen. Het gebruik van chinine is bij tering sterk af te raden.

Bij de Widara Oepas mag gerust de daon Gagan-thee gebruikt worden als drinkwater, men krijgt daardoor geen verhoogde temperatuur, de patient is dan kalm.

De hoestbuien en de benauwdheid minderen merkbaar.

Transpireeren.

Als in de transpiratie zout aanwezig is, gebruikt men Ligoendie-bladeren. Men moet zich dan met een aftreksel hiervan wasschen, en drinkt daon Meniran-thee met Temoclawa.

Transpireeren (onaangename lucht bij het) I.

Onaangename lucht bij 't transpireeren, verwijderd men door het gebruik van daon Loentas, hetzij rauw gestampt, vermengd met een weinig zout en water, of zoo maar een paar rauwe jonge takjes; hetzij gestoomd om met sambal Kemiri te eten, bij wijze van gerecht.

Transpireeren (onaangename lucht bij het) II.

Een onaangename lucht bij het transpireeren, geneest men door overdag een paar maal het aftreksel van Sirih-bladeren te drinken.

Transpireeren (onaangename lucht bij het) III.

De bladeren van de Ketjombrang, die in den west-moesson bloeit, worden bij de rijsttafel gegeten met sambal petjil en werken verbazend bloedzuiverend. Als men ze eet, drinkt de lucht van deze bloem door het geheele lichaam. Dagen lang ruikt men er naar. Een mooi middel is dit dus voor menschen met een onaangename transpiratie-lucht.

De Ketjombrang is een boschplant. Evenzoo zijn de vruchtjes, of liever de pitjes van de Rasa-plant goed. Ze zijn frisch en geven een aangename smaak in den mond. Ook werken ze bloedzuiverend.

Transpireermiddel I.

Bakoong poetih is eene leliesoort. De bladeren er van fijn gestampt met een beetje zout gebruikt men uitwendig als transpireermiddel. Men wrijft zich daarmee in.

Transpireermiddel II.

Ook een middel om flink te kunnen transpireeren bij koorts tengevolge van kou-vatten, is het volgende; een groote lepel vol Indische Kamillen, vermengd met een half ons Sawie lemah of wilde mosterd.

Men kookt dit vijf minuten met twee theekommen water en moet dit warm drinken met bijvoeging van wat citroensap.

De wilde Kamille groeit in de warmte niet, op 2000 voet groeit zij overvloedig en altijd in de nabijheid van het wilde mosterdplantje. Den eigenlijken naam weten de Javanen niet. Ik heb op verschillende plaatsen in Midden-Java andere namen gehoord. De bloemknoppen kan men drogen. Door gebruik van dit drankje transpireert en urineert men overvloedig.

Transpireermiddel III.

Eene wassching met daon Ingoe of duivelsdrek, vermengd met azijn en water, doet transpireeren en werkt

kalmeerend. Als thee getrokken, doet de daon Poko uitstekende diensten om te kunnen transpireeren, als men b. v. koorts heeft door kou-vatten.

Transpireermiddel IV.

Als transpireermiddel bij koortsen, veroorzaakt door kou-vatten, gebruikt men de pitten van de Papaja, kneust of stampt ze fijn en lengt ze met azijn aan om er het heele lichaam mede in te wrijven. Dit middel werkt zeer vlug.

Transpireermiddel V.

Als men kou gevat heeft en men wil transpireeren, dan stampt men de Djahée of gemberwortel zóó fijn, dat het sap niet wegvloeit en lengt het met Eau de Cologne of arak aan. Hiermede moet men zich flink inwrijven. Ook kan men van Djahée op de volgende manier een drankje bereiden, wedang Djahée genaamd:

- 1 stukje gember of Djahée v. e. halve vingerlengte,
- 1 stukje Seréh van een vingerlengte,
- 4 kruidnagels,
- $\frac{1}{4}$ stukje notemuskaat,
- $\frac{1}{2}$ vingerlengte pijpkaneel,
- 2 stuks Tjabé (geen Lombok),
- 3 stuks Djeroek Poeroet-bladeren,
- 4 of vijf korrels staartpeper of Kemoekoes,
- 1 dubbele plak goela-Aren.

Dit alles kookt men met een wijnflesch water gedurende tien minuten. De Javanen noemen dit ook wel Serbat of sorbet.

Transpireermiddel VI.

Bij kou-vatten moet men, bij wijze van smeersel, den Kentjoor wortel op de volgende manier gebruiken. Den wortel raspt of stampt men fijn en vermengt deze met rauwe, fijn gestampte rijst. Dit is voor uitwendig gebruik. De Kentjoor is verwarmend.

Transpireermiddel VII.

In het wild groeien gele bloemen, de vorm heeft veel weg van kleine zonnebloemen, de Javanen bezigen deze bloemen om te transpireeren: men neemt een handvol dezer bloemen met drie Semboong-blaadjes, kookt dit met twee kommetjes water en verkookt dit tot een; zoo heet mogelijk drinken.

Een voet of stoombad hierbij gebruikt, bevordert het transpireeren. De Javanen noemen de gele bloempjes Sroeni-oetan, zij groeien overal.

Typhus I.

Voor typhus-lijders make men een bultzak van Bagor, (zakken en den achterkant van kerees om het inregelen te voorkomen, maakt de Javaan van Bagor, dat als ik mij niet vergis van Gebang wordt vervaardigd). Door een paar draden er uit te trekken, wordt het weefsel meer transparant. Deze matras vult men met Kremie plantjes. Overal op vochtige plaatsen zal men deze plantjes kunnen vinden. Men verwisseye ze echter niet met wilde postelein, waar 't veel van heeft. Het hoofdkussen maakt men net als de bultzak. De Kremie blaadjes zijn totaal reukloos, voldoen beter dan ijs-of watercompressen en zijn heel koud. Voor den zieke is het aangener, omdat hij niet in het nat en toch zoo heerlijk koel ligt. Deze bultzak kan men wel vijf dagen gebruiken, zonder de blaadjes te vernieuwen. De blaadjes verwelken niet spoedig. Beter is het om twee bultzakken te hebben, dan kan één 's nachts opengemaakt en de blaadjes in den dauw gezet worden. Kremie groeit als mos.

Typhus II.

Voor typhus wordt met veel succes Widara Oepas toegepast. Men raspt dan den knol, waaruit vocht vloeit.

Is de knol al oud, dan voegt men er wat warm water bij b. v. een portglasje. Volwassenen geeft men er een

portglas van in op de nuchtere maag; voor kinderen een bitterglasje en voor bayi 's of babies de helft van een bitterglasje.

Typhus III.

Het sap van de Ketimoen is uitstekend voor typhus, zooveel als de lijder er van gebruiken wil. De geraspte Ketimoen vermengd met de pitten, is uitstekend om als tappel te gebruiken op den buik en onderbuik en lendenen. Dit is niet alleen voor typhus, maar ook voor hooge koorts.

Typhus IV.

Typhus-lijders moeten, als ze dorst hebben den geheelen dag door Laboe-aër drinken. Deze vrucht raspt men en perst ze daarna door een doekje. Men kan Laboe-aër niet in eens voor den geheelen dag klaar maken, daar het snel verzuurt. Men moet het dus twee keer daags bereiden en dan nog eens voor de nacht. Wasschingen met Laboe-aër voldoen ook uitstekend, eveneens de geraspte vrucht als tappel aangewend. Laboe-kenti is ook goed.

Typhus V.

Sambiloto of het slangenblad is uitstekend tegen typhus: zeventien blaadjes stampen men met een bitterglasje water fijn en geeft dit, na het gezeefd te hebben een volwassen patient drie maal daags in; kinderen tot vijftien jaar twee maal daags. Kinderen beneden de tien jaar één keer. Ook wasschingen met de fijn gekneusde bladeren wendt men aan om de temperatuur te doen dalen. Zie verder de behandeling van koorts en typhouse koorts in het algemeen.

Uitslag I.

Wanneer men geplaagd wordt met zweren en uitslag, moet men de Lempoejang Gadjah rauw gebruiken. Men neemt dan een wortel van een vingerlengte, raspt deze

en doet er een portglas water bij. Zeeft dit en laat het een nacht staan, als wanneer zich onder in het glas een laagje zetmeel gevormd heeft. Dit zetmeel moet men niet meedrinken, daar het stopt.

Uitslag II.

Een uitstekende zelf voor uitslag en wonden is het volgende: men neemt den hoofdwortel (empoe) van Koen-tji, ongeveer een vingerlengte,

- 1 uitje,
- 2 stukjes Poeloesarie,
- 11 korrels anijs,
- 1 vingerlengte Dringoe,
- 3 stukjes zoethout,
- 2 paplepels fijn geraspte Bidara Laoet,
- 1 theelepelt zout.

Deze kruiden worden fijn gestampt, daarna een kwartier lang gebraden met een klein kopje sla-olie en vervolgens worden er twee groote theelepels boomwas bij gevoegd. Doe alles door een fijn doekje en laat het afkoelen.

Uitslag III.

Menschen, sukkelend aan steenpuisten, zweren, en uitslag op het aangezicht, moeten trouw het volgende drankje drinken. Men schraapt met een stuk glas het hout van de Bidara-Laut tot eene hoeveelheid van een groote lepel, weekt dit gedurende een nacht op een half splitglas kokend water en gebruikt het drankje op de nuchtere maag, na het eerst door een doekje gezeefd te hebben. Voor puisten op het gelaat helpen dikwijls compressen van Bidara-Laut. Deze houtsoort is bloedzuiverend.

Uitslag IV.

Wasschingen met een aftreksel van Tamarinde bladeren en den hoofdwortel van de Koenir helpen uitstekend voor uitslag op lichaam en hoofd. Ook is het goed steenpuisten hiermede te wasschen.

Uitslag (galzweren).

Galzweren of uitslag verwijderd men door den hoofdwortel van de Koenir fijn te wrijven met Tamarindebladeren. Smeert de huid er mede in en men zal ontdekken, hoe heilzaam de Koenir-wortel werkt.

Uitslag op het hoofd.

De Nogosarie, deze fraaie boom met mooie witte welriekende bloemen heeft vruchten, waaruit men als de pitten goed droog zijn, een olie bereidt voor hoofdzeer of zooals het Hollandsche volk zegt „een kletschop”, uitslag op het hoofd. Bij klierachtige kinderen komt dit veel voor. Het hoofd is altijd nattig, niettegenstaande men geen wondje ziet. De olie van de Nogosarie is prachtig voor allerlei hoofduitslag, roos, kleine wondjes die zich als een reeks kleine puistjes vertoonen, (de Javanen noemen dit koreng) voor uitslag op het hoofd dat veel gelijkt op ringworm, (het verspreidt zich op het geheele hoofd), voor kinderen, die achter het oor altijd uitslag hebben, waaruit een waterachtig vocht ontstaat, zelfs groote menschen hebben dit. De pit wordt stuk geklopt en het binnenste gedeelte er uit gehaald. Als men dit binnenste tusschen de vingers neemt, begint het oogenblikkelijk te smelten door de warmte.

't Is beter om het fijn te stampen; vijf of zes pitten zijn voldoende voor een kinderhoofd en voor één keer gebruik. Men wrijft het hoofd er twee maal daags mede. Uitslag geneest men ook spoedig met Sido Goerih, dit is reeds gemeld voor huiduitslag.

Urineeren.

Het eten van Lobak bevordert het urineeren. 't Is als groente bereid, een gezonde kost. Ook Sawie of Chineesche andijvie bevordert het urineeren.

Urineeren met bloed I.

Voor bloed urineeren worden vijf of zes bladeren van

de Bloestroe gebruikt met een takje daon Ketoembel, acht of negen plantjes (met wortel) daon Meniran en drie schijfjes Temoelawa; dit alles met twee splitglazen water opzetten en verkoken tot één, dit drinkt men in twee keeren daags.

Urineeren met bloed II.

Tegen urineeren met bloed gebruike men het volgende middel: neem een pond Remoedjoeng bladeren, een half pond Temoelawa, twee ons daon Meniran plantjes (met wortel) en twee ons daon Trawas. Dit droogt men, snijdt alles fijn en neemt er elken dag twee groote lepels van, kookt dit met een aer-blanda flesch water en verkookt het tot de helft, men drinkt dit twee maal per dag. Bij gebruik van dit middel, mag men geen sterke drank gebruiken, ook geen zuur eten of drinken, geen ander vleesch eten dan kippenvleesch, veel melk drinken, geen sterk gekruide spijzen eten. Dit middel drinkt men een jaar lang, al ziet men beterschap; bij de tiende maand langzaam minderen, men slaat dan een dag over, dan weer eens twee dagen en zoo heel langzaam gaat men met dit drankje uitscheiden.

Urineeren (niet kunnen) I.

Als men niet urineeren kan, gebruikt men het blad van de Bakoong-poetih. Het wordt even boven het vuur gehouden, zoodat het verwelkt, besmeerd met een beetje klapperolie en gekneusd door het even met de vingers te rollen. Daarna legt men het bij wijze van verband, op de blaas.

Urineeren (niet kunnen) II.

Posor is een plantje dat bijna overal in het wild groeit. Men gebruikt deze bladeren als tappel voor menschen, die niet kunnen urineeren; zij worden vermengd met Kembang-Lawang, dit is op alle passers te krijgen bij vrouwen die in inlandsche kruiden handelen. Alles wordt fijn gestampt en op den onderbuik gesmeerd.

Urineeren (moeilijk) I.

De Sambodja bast wordt gebruikt voor moeilijk urineeren ten gevolge van syphilis. Het is voldoende een stukje bast van een vingerlengte en twee vingers breed op twee splitglazen water te koken en te verkoken tot de helft.

Urineeren (moeilijk) II.

Voor moeilijk urineeren ten gevolge van syphilis gebruikt men ook den Papaja bast. Deze wordt gestampt en met toevoeging van een bitterglaasje water gedronken, nadat men het eerst door een fijn doekje heeft gezeefd.

Urineeren (moeilijk) III.

Ketimoen-pitten worden uit de vrucht gehaald en als tappel op den onderbuik gelegd. Dit middel is als kinderen niet of moeilijk kunnen urineeren, vooral bij koorts.

Urineeren (pijnlijk).

Tegen pijnlijk urineeren, gebruike men een thee van ongeveer vijf Meniran-plantjes (met wortel) op twee splitglazen water, verkookt tot de helft.

Als kinderen moeilijk urineeren, geven de Javanen een tappel van Waroe-Laut-bladeren, vermengd met Adas en Poeloesarie.

Vergiftiging I.

De Widara-Oepas-knol (liefst de kleine knollen, waar veel getah in zit) geraspt en geperst, wordt gebruikt als tegengift tegen Indische vergiftigingen. Men neemt dan ongeveer drie bitterglaasjes daags er van in.

Vergiftiging II.

Klappa Idjoe wordt veel gebruikt als tegengift bij inwendige vergiftigingen.

Wordt dit voor beesten gebruikt, dan wordt het water met klapper-olie vermengd en te drinken gegeven.

Vergiftiging (door bedorven voedsel).

Een flinke handvol Tembelèan-bladeren gestampt tot moes, wordt als inwendig middel gebruikt om branderigheid in de maag te verdrijven, veroorzaakt door het onbewust eten van schadelijk voedsel dat de maag niet kan verdragen, zoodat er krampen door ontstaan.

Als de bladeren gestampt zijn, voegt men er een wijnglas water bij en zeeft het mengsel door een doek. Dit mengsel wekt braken op. Gebruik daarna een maand lang elken dag een handvol rauwe daon Gagan.

Vermageringskuur.

De bladeren van de Djattie-Blanda worden gebruikt voor een vermageringskuur, men mag die kuur maar één maand volhouden. Men neemt tien bladeren, als ze klein zijn, anders zeven stuks, kookt ze met twee splitglazen water en laat ze tot één verkoken en drinkt er twee maal per dag van.

Vervetting.

Een stukje Benglé-wortel van een halve vingerlengte, wordt met zeven bladeren Djattie-Blanda opgezet met anderhalf splitglas water en tot één verkookt; dikwijls gebeurt het, dat men na een maand gebruik reeds de goede resultaten ziet. Vrouwen, die een inwendige vervetting hebben en daardoor geen kinderen krijgen, hebben met dit middel dikwijls goede resultaten gehad, zij moeten bij aanwending van dit middel ook heel veel lopen.

In den ouden tijd werd dit middel ook aangewend door de Javaansche hoofden tegen hartvervetting, men moet dan ook veel beweging nemen.

Verzakking van de baarmoeder I.

Een middel om de baarmoeder te laten krimpen bij eene verzakking of vergrooting, is het gebruik van Koentjie Pèpèt-worteltjes, vermengd met de volgende kruiden, die men overal op de passers krijgen kan:

- 7 stuks Koentjie Pèpèt,
- 2 stuks Kajoe Rapet van een vingerlengte,
- 1 stukje Djamoe Bromo,
- 1 theelepel Tai-oeler Sowu,
- 1 stukje Mesojie-hout van een halve vingerlengte.

Dit alles moet men fijn wrijven en met water aanlengen en het twee dagen achter elkaar op de nuchtere maag gebruiken. Na de baarmoeder hersteld te hebben, moet men langen tijd een bengkoong dragen.

Een bengkoong is een Inlandsche buikband bestaande uit een stuk katoen (op de passer wordt het afgepast verkocht). Men kan de bengkoong zelf maken van keper of ongebleekt katoen ze moet $7\frac{1}{2}$ M. lang en 70 c.M. breed zijn. Dit vouwt men eenige malen in de breedte dubbel en wikkelt het om het lichaam. Iedere Javaansche vrouw kan uitleggen, hoe zulks geschiedt. Eene beschrijving er van te geven is moeilijk.

Verzakking van de baarmoeder II.

De Temoelalap of Koenir-poetih-wortel wordt voornamelijk gebruikt om de baarmoeder te laten krimpen, eenvoudig door dagelijks een stukje Koenir-poetih van een halve vingerlengte te eten. Men doet verstandig langen tijd een benkoong te dragen, (zie beschrijving van de benkoong hierboven).

Verzwakten.

Verzwakten en uitgeputten menschen, ten gevolge van koorts, geeft men een thee van den Poelee-boom. Men stampet den bast fijn en kookt er een theelepel van met een kopje water en verkookt het tot de helft. Dit is voldoende voor ééns per dag. Op de nuchtere maag wordt dit middel toegediend. Het is erg bitter. De Javanen gebruiken den bast rauw met een weinig zout gestampt en met toevoeging van een weinig water. Te prefereeren is eerstgenoemd middel, het is minder bitter. Bij gebruik van deze medicijn, is het eten van scherpe of zure spijzen verboden.

Verzwikking I.

Verzwikkingen geneest men door eene massage met Ketjoeboeng-olie. (Zie bereiding hiervan onder het hoofdstuk Aanhangsel).

Verzwikking II.

Kellor-bladeren, takken en wortels, worden fijngemalen (giling) en gebruikt bij verzwikkingen. Men comprest de pijnlijke plek met deze massa en vernieuwt het comprestelkens als het droog geworden is.

Verzwikking III.

Ook de daon Srigie gekneusd of gestampt met zout, gebruikt men voor verzwikkingen of voor beenbreuken. Deze bladerenmoes wordt op de pijnlijke plaatsen gelegd.

Verzwikking IV.

De rauwe Katjang Idjoe wordt eveneens bij verzwikkingen toegepast. Men stampt ze heel fijn als meel, masseert den voet, dat mag echter niet te lang duren; dan wordt de Seréh-wangi, als men die krijgen kan, heel fijn gemaakt, zoo fijn als maar kan. Als men geen Seréh-wangi kan krijgen dan Seréh, die men in het eten doet, doch de hoeveelheid moet dan vermeerderd worden omdat de oliebestanddeelen niet in die mate aanwezig zijn als in de eerstgenoemde soort. Lengt dit aan met het meel van de Katjang Idjoe en maakt er een soort verband van om de verzwikte ledematen. Men laat dit er 24 uur op. Als het droog is, is het als een verband van bordpapier, men moet een nog al doorzichtigen doek van grof weefsel er omheen binden.

Op ongeveer 3 à 4000 voet groeit een grassoort, die veel op de Seréh-wangi gelijkt, reuk, groei, alles doet denken aan deze Sereh; dit kan men best gebruiken in plaats van Seréh.

Verzwikking V.

Kajoe Timor-vermengd met azijn, wordt gebruikt tegen verzwikkingen. Men comprest de pijnlijke plaatsen met dit aftreksel.

Waterzucht.

De Sambodja-boom wordt door de Javanen als treurwilg gebruikt op de graven; men heeft twee soorten witte en oranje-kleurige. De witte, de gewone soort gebruikt men als medicijn. Voor menschen, die het water hebben, is het volgende recept uitstekend en geneest de patiënt zonder operatie.

Drie stuks Sambodja-bast van een vingerlengte en twee vingers breed, kookt men met twee splitglazen water en verkookt ze tot één. Den eersten dag gebruikt men slechts één bitterglaasje, den tweeden dag twee glaasjes, den derden dag drie en zoo gaat men voort tot vijftien dagen, dus vijftien bitterglazen daags. Men kookt dan meer van den Sambodja-bast, omdat men door éénmaal koken maar twaalf bitterglaasjes krijgt.

Het vocht kan men wel twee dagen bewaren, mits men het opwarmt. Zijn de vijftien dagen verstreken zoo gaat men aan het minderen, elken dag een glas minder, dus na den vijftienden dag slechts veertien glaasjes en dan dertien, twaalf enz., tot men weer tot één gekomen is. Als men de Sambodja-kuur ondergaat, mag men geen pedis of zuur eten. Geen pedis eten wil zeggen, geen Lombok, mosterd of peper enz., men moet zich daar wel drie maanden van onthouden. Deze medicijn moet koud gedronken worden.

Windkoliek I.

Maak een thee van een handjevol daon Semboong op een splitglas water, verkook dit tot de helft. Voeg hieraan toe vier of vijf druppels pepermunt-olie. De pijnen zullen hiermede verdreven worden.

Windkoliek II.

Kedawong pitten worden als koffie gebrand en daarna geschild. Den inhoud stampst men dan tot poeder en eet dit b. v. van een stuk of drie, vier pitten tegen windkoliek.

Witte vloed I.

Voor kleine meisjes die een soort witte vloed hebben, veroorzaakt door besmetting van een baboe met vuile ziekten, of door het zitten op een vuil privaat, stampst men drie jonge takjes Loentas met een weinig zout, perst dit vermengd met een bitterglas water, door een doek en geeft dit 's morgens op de nuchtere maag te drinken. Dit laat men gebruiken tot het kind schoon is en laat het dan twee maal per dag zitbaden gebruiken van een afkooksel van Sirih-bladeren.

Aan te raden is het, al is het kind genezen, nu en dan nog wat van de Loentas-bladeren te geven.

Witte vloed II.

Bij vele kleine meisjes ontstaat de witte vloed door zwakte. Een sterke voeding zij dan aangeraden met verkoelende spijsen en het gebruik van zitbaden van een aftreksel van Sirih-bladeren en het innemen van een drankje van twee plantjes met wortel van de Papah-lima, gekookt met twee kopjes water en verkookt tot één. Men kan ook alleen vijf wortels Koentji Koning met twee kopjes water koken, dit verkoken tot één en als thee gebruiken.

Witte vloed III.

Bij kleine meisjes kan een soort witte vloed ook ontstaan door maaien; men gebruikt dan zoo spoedig mogelijk getah Papaja en laat het kindje in een aftreksel van Sirih-bladeren zitbaden nemen, twee maal per dag. In den Oost-moesson geen getah Papaja geven, het is te heet.

Witte vloed IV.

Voor vrouwen die aan witte vloed lijden is het gebruik

van Loentas-bladeren bijzonder aanbevolen, vooral kort na de menstruatie, omdat deze bladeren een zuivere lucht aan het lichaam geven.

Witte vloed V.

Ook is een uitstekend middel om na de menstruatie te gebruiken tegen witte vloed, twee plantjes Papah Lima (met den wortel). Wascht ze goed schoon en stampt ze met een beetje fijn zout, voegt er een bitterglasje water bij en doet het door een fijn doekje, om het 's morgens op de nuchtere maag te gebruiken. Men herhale dit om vier uur 's middags.

Witte vloed VI.

Bij hevige witte vloed moet men twee plantjes (met wortel) Papah Limah, vermengd met den hoofdwortel van Koentji Koening, een klein takje Kemoening en een takje Patjar Djawa, innemen. Alles moet met een splitglas koud water opgezet, en tot de helft verkookt worden. Dit middel moet men echter niet gebruiken als men de maandstonde heeft. Wil men spoedig van deze ziekte afkomen, dan moet men, behalve dat drankje, inspuitingen nemen van drie jonge takjes daon Djamboe Biedjie en zeven stuks daon Sirih, opgezet met twee wijnflesschen koud water, verkookt tot één. Twee keer per dag moet men er zich mede inspuiten.

Voor jonge meisjes is een zitbad, van bovengenoemde bladeren klaargemaakt voldoende. Men maakt dan natuurlijk wat meer klaar dan voor de inspuiting. Men gebruikt een geëmailleerde waschkom om in te zitten.

Vrouwen die aan witte vloed lijden, moeten het lichaam zoo koel en zindelijk mogelijk houden. Vooral bij het doen van hunne dagelijksche behoeften, zich flink met water reinigen, ook na het urineeren. Dit alles is van groot belang om van deze ziekte spoedig bevrijd te zijn.

Als men deze ziekte in erge mate heeft, dan is het

goed om een verband op den buik te leggen van verkoelende bladeren als daon Ketoembel en daon Toeri-poetih. Men maakt dan de bladeren fijn en legt ze met een goerita op den buik vast.

Witte vloed VII.

Ook is voor witte vloed uitstekend een aftreksel van zeven takjes Toerie-poetih met Koenjit of Koenir van een halve vingerlengte, opgezet met een flesch water tot de helft verkookt en gedurende den dag gedronken.

Voor lijderessen aan witte vloed is het van belang te weten dat zij niet alles mogen eten, b. v; Ketimoen, Pisang-idjoe, Boea-nonna, veel citroen-water, assemstroop, Papaja of Katès, spijsen waar veel azijn in voorkomt en Ananas. Dit laatste mogen zij alleen eten, twee dagen vóór zij hare stonden krijgen en als zij de stonden hebben in geringe mate, maar daarna niet meer. Vrouwen met een normaal gestel zullen merken, dat na dagelijks gebruik van deze vrucht, zij zich spoedig verzwakt zullen gevoelen.

Moeheid en loomheid, een paar dagen vóór zij haar maandelijksche zaken krijgt, zijn het gevolg er van.

Ook mogen zij, die aan witte vloed lijden, niet te lang staan of dansen, vooral niet als zij de maandelijksche stonde hebben. Daarentegen is het aan te bevelen veel spijsen te eten, waar Koenir of Koenjit in voorkomt. Eens of twee keer in de week drinke zij een stukje rauwen, empoe (hoofdwortel) Koenjit of Koenir van ongeveer een halve vingerlengte, dat geraspt moet worden en door een doekje gedaan met bijvoeging van een bitterglaasje water en eenige citroendroppels. Mede is aan te bevelen het eten van zelf-geprepareerde succade. Zie het recept hiervoor onder het hoofdstuk Aanhangsel.

Een prachtig middel voor witte vloed is het volgende:

- 2 stuks Mesojie, $2\frac{1}{2}$ c.M. lang en $1\frac{1}{2}$ c.M. breed,
- 2 » Kajoe Rapet van een vingerlengte,
- 2 » Djenitrie,

- 1 Kembang Lawang,
- 2 stuks Koentjie Koenig,
- 12 Kemoekoes,
- 5 Kruidnagels,
- 1 Djogo Soekon,
- 10 Soekmo Djeloewé,
- 10 Djinten item,
- 1 korrel zout en een beetje citroen-sap,
- 3 Papah-lima-plantjes (met wortel) waar geen bloesem aan zit,
- 2 heele jonge Djeroek Nipis.

Deze kruiden zijn beter rauw gebruikt dan gekookt, althans als de witte vloed heel erg is. Ze worden fijn gemalen en kunnen in een stopflesch bewaard worden; de Papah-lima en Djeroek, doet men er bij als men de kruiden gebruikt. Deze hoeveelheid kruiden is berekend voor drie maal gebruik. Elken keer voegt men er drie Papah-lima en twee heele jonge Djeroek Nipis en een half glas water bij. Dit middel is voor witte vloed, ontstaan door inwendige ontsteking. Een verband van Dadap-serep bladeren-moes moet op den buik gelegd en drie maal daags vernieuwd worden. De patient moet volstrekte rust hebben.

Als het gestel door deze ziekte erg verzwakt is en de vrouw vermagerd, is een dagelijksch gebruik van een aftreksel van daon Kemaroegan en hoofdwortel (empoe Koenir, uitstekend en versterkend.

Men neemt dan een takje van een kwart el van de Kemaroegan en drie schijfjes Koenir. Voordat men de Kemaroegan kookt, moet men de vezels, die aan de takjes zitten wegschrapen, daarna opzetten met twee splitglazen water en tot de helft verkoken. Men gebruikt bij dit inwendig middel, een uitwendig middel om op den buik te doen, bestaande uit Assam-kawa en empoe Koenir, met een weinig water vermengd. Gebruikt deze drie middelen, bovengenoemd zalfje, de Sirih-inspuiting en

het laatst vermeld drankje en men geneest spoedig van witte vloed. Al is men genezen van deze ziekte, houdt dan nog een jaar vol met inspuitingen van Sirih te gebruiken, eens per dag en altijd na de menstruatie, en vijf dagen lang thee drinken van Koentjie-koening en Tapak of Papah-lima.

Witte vloed VIII.

De Samban Tjolok wordt gebruikt tegen witte vloed, ontstaan door verzakking of besmetting. Men neemt:

- 3 takjes van de Samban Tjolok,
- 27 blaadjes mos, dat aan de boomen groeit (de Javanen noemen dit Pitjiesan),
- 2 stukjes Kajoe Rapet van een vingerlengte,
- 1 hoofdwortel (empoe) van de Koenir, ter grootte van een halven vinger,
- 1 Djogo seekoen, twee stukjes Koentjie pepet.

Alles stampen met een half splitglas water, dit door een doekje laten loopen en het gebruiken tot dat de kwaal genezen is.

Witte vloed IX.

Ook rauwe jonge Papaja-bladeren helpen tegen witte vloed, men stampt het jonge blad dat nog heel licht-groen is met zout en voegt er een beetje water bij. Zeef dit door een doek en drink het een vijftien dagen achter elkaar.

Witte vloed X.

Als men Sirih-bladeren inwendig gebruikt tegen witte vloed, neme men de Temoe-roesih of Temoe-ros, op zijn Javaansch uitgesproken. Dat zijn Sirih-bladeren, waarvan de bladnerven bij elkaar loopen in tegenstelling met het gewoon Sirih-blad. Men vindt deze bladeren aan de gewone Sirih-plant. De Javanen vinden als medicijn meer baat bij deze bladeren, dan bij de gewone Sirih-bladeren. De toepassing is:

- 7 genoemde Sirih-bladeren,
- 2 schijfjes hoofdwortel (empoe) Koenir ter grootte van een cent ongeveer,
- 1 theelepel Djinten item.

Dit alles koken met een splitglas water en verkoken tot de helft. Men gebruike dit geregeld iederen dag en een maand door drinken, ook al is de witte vloed opgehouden.

Witte vloed XI.

De gedroogde Sroenie bladeren of witte aster-bladeren worden als thee gedronken tegen witte vloed. Een handvol met een splitglas water opzetten en tot de helft verkoken. Men moet dit een geruimen tijd drinken.

Wonden I.

Om wonden te genezen is daon Iler of Mejena uitstekend. Men wascht dan de blaadjes eerst goed af en rolt ze daarna even tusschen de vingers, zoodat het sap er een weinig uitkomt, vervolgens legt men ze op de wond. Men moet de blaadjes drie maal daags vernieuwen.

Een even goed middel is de daon Oerat, waarbij men op dezelfde wijze handelt. Beide kruiden zijn bloedzuiverend.

Wonden II.

Een prachtige zelf tegen wonden veroorzaakt door giftige, bijtende vochten van dieren of planten, kan men van de Djarak Iri of Paggar maken. Men neemt dan de pitten, trekt hieruit olie en vermengt deze met fijn gestampte zwavel, witte was, een afkooksel van Setjang-hout en eenige druppels terpentijn.

De urine van den badjing of indische eekhoorn is zóó giftig en scherp, dat de badjing, vóór hij aan den klapper gaat knagen, er op gaat urineeren om den bast en den harden klapperdop week te krijgen; de tak verschroeit en knapt af, als zij in aanraking komt met deze urine. Gevaarlijk is het kinderen met deze dieren te laten

spelen. Ik heb de vreeselijkste ondervinding hiervan opgedaan met mijn vijfjarig zoontje; de vingers waren overal tot op het been doorgevreten, ook de voeten zagen er afschuwelijk uit. Toevallig zag een dessa-bewoner, dat het kind met een eekhoorn speelde; de man wees mij op het gevaarlijke spel en de oorzaak der wonden, welke ontstaan door de urine van den badjing, een zenuwachtig dier, dat herhaaldelijk bij de minste aanleiding zijn urine loost.

Door het gebruik van bovengenoemde zalf genazen de wonden zeer snel. Ook de urine van de Kadal en Boenglon is gevaarlijk en geeft dergelijke wonden.

Ook onder de planten zijn verscheiden giftige soorten. De getah van de Ingas of Semplep is zeer gevaarlijk, men heeft twee of drie exemplaren van deze boomsoort. De croton-plant is alleen gevaarlijk, als de getah met een wondje in aanraking komt; de getah van de gekleurde Sirih, die als sierplant dienst doet, de getah van den Djamboe-monjet-boom, Getah kajoe-Oerip en eveneens nog zooveel andere planten.

Wonden III.

Voor wonden, die niet diep zijn, is de Widara Oepas goed. Men snijdt den knol dan open en legt er een plakje van op de wond. Om wonden te reinigen gebruiken de Javanen een afkooksel van de Patjé-vruchten, bast en wortel.

Zijn de wonden diep, dan neemt men een paar ons wortels van den Trenggoelie-boom, kookt die op een petroleumblik water en verkookt die tot drie kwart blik. Men wast en comprest hiermede de wonden en zweren. De akeligste, diepste wonden en zweren geneest men wonderlijk vlug met dit aftreksel. Om wonden van menschen en beesten tegen vliegen te beschutten, smeert men een weinig getah Gondang op de zieke deelen: dit sluit de lucht prachtig af. Als de wonden erg jeuken geneest Assem-kawa-olie de jeuk uitstekend.

Wonden IV.

De daon Basaran of Moerbeiblad even boven het vuur gehouden, totdat het verwelkt is, met een weinig klapperolie bestreken, dan even tusschen de vingers gerold, is geschikt om groote, diepe wonden in den kortst mogelijke tijd te genezen. Men legt het blad op de wond doch reinigt deze met het aftreksel van den Trenggoelie-wortel, vóór men het moerbeiblad er oplegt.

Wonden V.

De bast van den Kajoe Poetih-boom, als thee gekookt, geneest zeer vlug leelijke wonden.

De Kajoe Poetih-boom is den lezers bekend; uit deze bladeren maakt men de Kajoe Poetih-olie, maar minder bekend is het, dat de Djoongrahap en de Meritja-bollong, bloem en vrucht van dezen boom zijn.

Wonden VI.

De getah Gebang geneest wonden, veroorzaakt door kappen of houwen. Men smeert dan de getah op de wond.

Om wonden te wasschen, gebruikt men het aftreksel van Sirih-bladeren met toevoeging van een weinig aluin, dat men erbij moet koken. Men kookt dan b. v. een stuk of tien bladeren met een theelepeltje aluin op een flesch water. Dit is echter niet om de wond te genezen, doch slechts ter reiniging.

Als men evenwel de Sirih-bladeren rauw met wat water kneust, geneest dit de wond wél, doch men moet dan vooral opletten of de bladeren wel zuiver zijn. Wascht ze liever eerst met carbol of sublimaat, omdat op de bladeren soms rupsen of andere beesten geloopen hebben.

Voor jeuk bij wonden doen deze bladeren ook goede diensten. Men neemt een blaadje, houdt het even boven het vuur, zoodat het verwelkt, smeert er een weinig klapperolie op en rolt het even tusschen de vingers en legt het precies om de wond heen.

Men kan van de Koenir (Koenjit) ook nog een zalf maken voor beenwonden. Ik bedoel hier geen diepe wonden; maar 't volgende: het begin is, dat het vel openspringt en er een waterachtig vocht uitkomt; als dat vocht zich op een andere plaats mededeelt, komt er dadelijk een nieuwe wond. 't Vocht is vreeselijk jeukerig en de patiënt is geneigd het been stuk te krabben. Deze wonden kunnen verschillende oorzaken hebben, hoofdzakelijk is het bloedbederf; ik heb inlanders gezien, die zulke wonden gekregen hebben, doordat ze een tijdje te voren door een vergiftig beest gebeten of gestoken waren. Javanen krijgen die wonden ook door onzedelijk leven of besmetting.

Spoedig geneest men zulke wonden, door de ontstoken plekken te reinigen met het afkooksel van den wortel van den Trengoelie boom; als ze reeds goed geweekt en gereinigd zijn, droogt men de wondjes een voor een af en smeert ze in met onderstaand zalfje van empoe (hoofdwortel) Koenir van een vingerlengte, met Assem-kawa ter grootte van een duivenei. Men stampt eerst de Koenir heel fijn en vermengt die dan met de Assem-kawa. Om spoedig te genezen is het goed, om het bloed zoo vlug mogelijk te zuiveren. Men drinke daarom elken ochtend een thee van Temoelawa met Tamarinde, liefst op de nuchtere maag.

Wonden VIII.

Men moet twee à drie Brotowalie-takjes op een flesch water koken en tot de helft verkoken om wonden ermede te wasschen en te compressen. Brotowali-bladeren kunnen ook gekneusd of als moes, dienst doen om op wonden gelegd te worden. Men moet dit twee maal daags vernieuwen en de wond met het aftreksel van de takjes wasschen.

Wonden IX.

Als wonden erg vurig zijn, legt men er fijn gestampte Baijem Doeri-bladeren op. Zulks werkt erg verkoelend.

Kleine wondjes, veroorzaakt door een mes enz., geneest men met de getah van de Patian Kerbo, een kruid dat overal in het wild groeit. Ook is een aftreksel van daon Gagan goed voor wonden.

Wonden (schramwondjes).

Als bij het vallen de huid licht gekneusd of geschaafd is, moet men dit eerst met een zeer lichte oplossing van carbol of sublimaat reinigen, dan het vliesje van een ei er op doen en dit er op laten tot de wond genezen is. Dit middel is ook goed als men zich gesneden heeft.

Wormen I.

De Woedanie is een klimplant met prachtige genuanceerde roode bloemen, die zoowat overal kan groeien. De vruchten van deze plant, die Tjegoe of Tjekloek genoemd worden, gebruikt men tegen wormen. Drie of vier rijpe vruchtjes zijn voor kleine kinderen voldoende, wat meer als zij grooter zijn. Kan men de vruchten niet krijgen, zoo kookt men den wortel van deze plant ter lengte van twee vingers, met Javaansche suiker op twee kopjes water en tot de helft verkookt, deze thee drinkt men op de nuchtere maag. Men behoeft daarna, zooals anders met het gebruik van santonine het geval is, geen castorolie te gebruiken.

Er zijn drie soorten dezer plant: de chineesche, welker pitten grooter zijn dan de javaansche, welke men altijd op de passers bij chineesche vrouwen krijgen kan, en dan nog een soort die de Boegineezen op de hoofdplaatsen verkoopen, deze zijn vierkantig. De pit die in de noot zit moet men eten en niet, zoo als de chineezzen die in medicijnen handelen, beweren, de geheele vrucht.

Wormen II.

Temoe Giring is een wortel, die men toepast tegen wormen. Rasp een wortel ter lengte van een vinger en leng dit raspel aan met een half theekopje water, doe alles door een doekje en laat dit twee uren staan trekken eer

men het gebruikt. Men moet dit drankje op de nuchtere maag innemen.

Wormen III.

De Moengsie Arab is een middel tegen wormen. Twee groote lepels vol van de Moengsie Arab-zaden doet men in een doekje, zet ze met twee koppen water op, verkookt die tot de helft en kookt dit daarna even op met Javaansche suiker. Op de nuchtere maag moet men dit gebruiken en den dag daarna castorolie innemen. Gebruik dit middel slechts in den Westmoesson.

Wormen IV.

De parasiet Kemadean genaamd, die op de Delima-poetih groeit, vermengd met Temoe Girie van 2 c.M. lang en een weinig zout, opgezet met een splitglas water en verkookt tot de helft, is goed voor kinderen, die last hebben van wormen. Kemadean wordt ook gestampt en met zout en een bitterglaasje water vermengd.

Wratten.

Met de getah van de jonge Papaja-vruchten kan men wratten verwijderen. Men smeert de getah op de wrat en herhaalt dit eenige keeren.

Zenuwachtigheid I.

Een uitstekende kalmans is daon Lampes. Men kneust de bladeren, voegt hier water aan toe en geeft daarmede wasschingen over het geheele lichaam.

Zenuwachtigheid II.

De vruchten of liever gezegd de pitjes van de Kamangie, die men niet met slasse-pitjes moet verwarren, werken op zenuwachtige menschen kalmeerend en verkoelend. De pitjes worden in water gelegd, dijen dan uit en gebruikt men ze met stroop; twee theelepeltjes per dag is voldoende. Men moet niet alles in eens klaar maken, maar het in tweeën verdeelen.

Zenuwachtig huilen.

Zenuwachtigen kinderen, die bij het huilen niet tot bedaren kunnen komen, geeft men eene wassing met een aftreksel van rauwe Lenglengan-bladeren.

Zenuw-hoofdpijn I.

Voor zenuw-hoofdpijn neemt men een compres van Lenglengan-bladeren, die men met een weinig water kneust.

Zenuw-hoofdpijn II.

Voor zware zenuw-hoofdpijnen doet de Sanket goede diensten. Men moet het hoofd met een aftreksel er van nat maken of de gedroogde bladeren als hoofdkussen gebruiken, vermengd met daon Lampes.

Zenuw-hoofdpijn III.

Kankoong-bladeren zijn goed voor zenuwachtige menschen. Vooral lijders aan zware zenuw-hoofdpijnen moeten deze bladeren bij wijze van groente gebruiken. Ook kan men een handvol blaadjes stampen en met zout en water vermengd, door een doek gezeefd, dat water drinken.

Zenuw-toevallen.

Bij zenuwtoevallen gebruikt men de gekneusde Sanket-bladeren om het geheele lichaam er mede te wasschen en ook om het hoofd er aanhoudend mede nat te maken. Elken dag moet de zenuwlijder of lijdster een bitterglaasje Sanket-water drinken; twee takjes van een vingrelengte worden gestampt, daarbij een bitterglaasje water gevoegd, laat het een half uur staan, zeef het door een fijn doekje, voeg er een beetje zout bij en drink een glaasje op de nuchtere maag. Niet iedereen kan de Sanket voor inwendig gebruik verdragen; zoodra men bemerkt dat er puistjes in den mond komen moet men er mede uitscheiden en slechts de wassing gebruiken.

Zoogende vrouwen I.

Uit het merg van den ouden Remboeloeng-boom en Atappalm (op Sumatra Rembijjo genaamd) kan men meel trekken. De Gebang-palm, is daarvoor minder geschikt. Het merg wordt aan kleine stukjes gehakt en uitgeperst met water. Laat een nacht het water op het zetmeel staan en giet den volgenden dag het water er af. Is het nog niet zuiver, zoo herhale men deze bewerking nog eens en droogt vervolgens het zetmeel in de zon. Dit meel kan heel lang bewaard worden. Het meel is verkoelend en wekt bij zoogende vrouwen zog op, vooral wanneer dit meel als volgt bereid wordt met Temoelawa. Acht groote, niet te dikke schijven Temoelawa kookt men met een halve plak Javaansche suiker op twee splitglazen water en als het reeds tot de helft verkookt is, giet men dit door een zeef of doek, lengt langzaam een afgestreken dessertlepel Remboeloeng-meel, of, als men dit niet heeft dan maar arrowroot, met koud water aan, doch voorzichtig zóó dat het niet klontert en giet dit dan in het warme aftreksel van de Temoelawa. Men gebruike dit vooral niet warm, maar lauw of liever koud. De onderzinking heeft mij geleerd, dat bij kraamvrouwen, waar totaal geen zog opgewekt kan worden, dit middel zelden faalde. Het zog wordt voor de baby niet te zwaar, het braken, dat dikwijls voorkomt, heeft niet meer plaats, de ontlasting wordt prachtig geregeld, het kind is rustig en ziet er heerlijk blozend uit. Dat zijn de voordeelen voor het kind, maar nu voor de vrouw zelf. Van harde ontlasting geen sprake, deze immers zou aanleiding kunnen geven tot hemorrhoiden en andere kwalen; zij zuivert door de Temoelawa haar lichaam van schadelijke stoffen. De kraamvrouw is opgewekt, heeft veel eetlust, gevoelt zich niet koortsig, heeft geen last van hoofdpijn, in één woord, ze is kern-gezond. Men zal zeggen met tadjin, dat is rijstwater, krijgt men hetzelfde resultaat eenigszins ja, toch heeft het eerste dàt

voor, dat de patie (meel) van Atap of Remboeloeng verkoe-
lend werkt en het bij het drinken niets weerzinwekkends
heeft. Kinderen braken er ook niet van.

Zoogende vrouwen II.

Het voordeel van het gebruik van Ketapang-pitten is,
dat deze pit bij zoogende vrouwen verbazend veel zog
opwekt. Men moet de pitten fijn stampen en met arrow-
root-pap en wat suiker aanlengen.

Wanneer de zuigeling veel braakt, moeten zoogende
vrouwen het blad van de Djinten of Koetjing gebruiken. Ze
moeten dan lang op de blaadjes kauwen en het sap inslik-
ken; het is nogal prikkelend op de tong. In het algemeen
is de werking van dit blad zuiverend. Ook de daon Kema-
ngie gebruike men bij de rijsttafel. Ze hebben de eigenschap
van het zog te zuiveren. Daarbij werkt het erg kalmeerend,
zoodat het ten goede komt van moeder en kind.

Zoogende vrouwen. III.

In gevallen dat het zog plotseling is opgehouden, kan
men dit weer opwekken door het gebruik van daon Derès,
een handvol gestampt met bijvoeging van een half thee-
kommetje water, zeef dit door een doekje en drink het
op de nuchtere maag. De Derès groeit in het wild, in de
warmte en in de koude. Men kan deze blaadjes drogen en
dan kan men ze lang bewaren. Gedroogd gebruikt, moet
men het anders bereiden; een flinke handvol kookt men
met een splitglas water en verkookt dit tot de helft.

Zwangerschap (bevorderen van).

Togee is Katjang-idjoe, die half ontkiemd is doordat
ze een nacht in het water geweest is. Het veel eten van
Togee wordt echter door Javaansche vrouwen tegenge-
gaan. Volgens haar bevordert dit het zwanger worden.

Als een vrouw zwanger is moet ze veel Kankoongbla-
deren bij wijze van groente eten. Dit werkt zuiverend en
kalmeerend.

Zweren I.

Volwassen menschen en kinderen kunnen daon Basaran of Moerbei-bladeren gebruiken als ze aan zweren en uitslag lijden, een kwart pond dezer bladeren is voor volwassenen voldoende. Men kookt ze met twee aerblanda flesschen water, verkookt ze tot één en gebruikt deze hoeveelheid gedurende den dag.

Zweren II.

De wortel van de witte Kembang Teleng of Schoentjesbloem wordt gebruikt om het bloed te zuiveren, als men last van zweren heeft. Men kookt eenige wortels met een paar kommetjes water en laat het tien minuten koken. Men heeft twee soorten Kembang Teleng, met witte en met blauwe bloemen.

Zweren III.

De bladerenmoes van de Modjo geneest afzichtelijke zweren, zoowel bij menschen als bij dieren. De ontstoken plekken moeten echter flink gereinigd worden vóór de Modjo-bladeren er op gedaan worden. Daon Brobos een onkruid dat tusschen het gras groeit en veel heeft van de Klaver, doch niet drie bladig is, maar slechts één blad heeft aan weerszijden van den steel, geneest en rijpt in den kortst mogelijken tijd, circa zes uren, puisten en abcessen; de bladeren worden met Adas, Poeloesarie en een berguitje gestampt en op de pijnlijke plaats gelegd.

A a n h a n g s e l.

Bereiding van geprepareerd Ananassap.

Goed rijpe ananas wordt fijn gehakt, niet geraspt anders wordt het vocht te troebel, wring dit door een doek, zet het vocht gedurende acht dagen elken dag in een groote keulsche pot of patiman in de zon, schep het vuil, dat door gisting er op gekomen is, er af, maak vervolgens een gat in den grond of zoek een heel koele plaats, waar geen zon of warmte is, en plaats daar de pot met ananassap, om die daar nog een acht dagen te laten staan; de gisting zal alsdan opgehouden zijn. De pot moet slechts door fijn gaas afgesloten worden. Daarna neemt men vervolgens een andere pot met driedubbel chineesch papier er op, spant er een doek over en giet daarop het ananassap, dat dan goed gefiltreerd is.

Vervolgens doet men het vocht in flesschen, die men dan wel twee jaar of langer, zonder gevaar van gisting bewaren kan. Dit is mijn eigen vinding en omdat het zoo'n heilzaam middel is voor groep, diphteritis en andere keelziekten, ook voor menschen met een moeilijke spijsvertering, acht ik mij verplicht ook dit voor het welzijn der menschen te publiceeren. Voor ouden van dagen, die het vleesch niet meer kunnen kauwen, is een theelepels na elken maaltijd, een prachtig middel. Men neme slechts een proef met een stuk vleesch dat men met ananassap begiet. Na verloop van een half uur reeds ziet men, dat het vleesch verteert, er blijft niets anders over dan iets geleiachtigs.

Ik heb proeven genomen, of de werking van ananassap, dat acht maanden bewaard was, nog die kracht bezat en het resultaat was verrassend. Zou het niet goed

zijn dat in Europa te importeerén, voor oude en zwakke menschen, wier maagsappen slecht werken?

In Europa, waar door kou-vatten veel meer groep, diphtheritis en keelaandoeningen voorkomen dan hier, zou een middel, dat heelemaal geen gift bevat en slechts ingeslikt behoeft te worden, veel dienst kunnen doen. Men gorgelt om het uur en drinkt nu en dan van het sap. Ik wil er tevens op wijzen, dat bij herhaling gebleken is, dat dit versche vocht zoo prachtig is voor koortsén. Als de koorts hevig is, drink dan gerust twee glazen sap daags.

Ananassap en melk kunnen niet samen gebruikt worden. Een waarschuwing bij gebruik van ananassap: personen met zieke nieren, dus ook zij die suikerziekte hebben, mogen geen ananas eten of het sap drinken. Vrouwen die aan witte vloed lijden evenmin.

Bereiding van Ketjoeboeng-olie.

Ketjoeboeng-olie bereidt men op de volgende wijze: zeven of acht Ketjoeboeng-blaadjes snijdt men heel fijn en droogt ze goed in de zon. Dan neemt men vijf soeplepels zuivere klapper-olie of beter glycerine, en laat dit met de fijngesneden Ketjoeboeng-bladeren in een flesch, een dag of veertien in de zon staan eer men de olie gebruikt. Wil men de Ketjoeboeng-olie spoedig gebruiken, dan zet men de flesch in plaats van in de zon, in een pan met water en kookt dit gedurende een uur. Men zuivert de olie door op de flesch een trechter en hierin een weinig gezuiverde watten te doen, daarna de olie er op te gieten en er door te laten loopen. Men zij met Ketjoeboeng uiterst voorzichtig, het is een giftige en bedwelmende plant, die den dood kan veroorzaken.

Geprepareerde Succade.

Neem een succade, of Djeroek-katès en snijdt deze vrucht in zes parten. Haal alles wat er eenigszins sappig in is, uit en droog het overblijvende een dag of twee in

de zon. Maak dikke stroop van rietsuiker; als de suiker gesmolten is doet men de succade of Djeroek-katèschillen er in en kookt ze even op, totdat de suiker gebonden is. Na drie dagen herhaalt men dat en daarna nog eens, totdat al de suiker er in getrokken is. Droog het daarna nog een dag. Smelt dan nog wat suiker, laat die kristalliseeren en doe dan de stukken citroen er in tot ze allen versuikerd zijn. Voor men het bewaart en in stopflesschen doet, moet men ze even drogen.

Assem kawa.

Het recept voor Assem kawa, Tamarinde die men laat verjaren, om geneeskrachtige olie er uit te halen, is het volgende:

Uit de rijpe Tamarinde worden de pitten gehaald, vervolgens gedurende tien minuten gestoomd. Maak er dan ronde bollen van vermengd met een weinig zout. Laat ze een week lang in den dauw en in de zon staan, maar zorg dat ze niet in den regen komen. Doe ze vervolgens in goed sluitende keulse potten of stopflesschen. Men kan de olie er af gieten als deze Assem een jaar heeft gestaan; hoe ouder deze Tamarinde wordt, hoe meer olie men er van winnen kan. Deze olie is prachtig voor spruw in den mond. Beter is het de Assem-kawa in stopflesschen te bewaren dan in potten. In een flesch kan men zien, hoeveel olie er uitkomt.

Men kan de olie heel spoedig winnen door de stopflesschen met Tamarinde gevuld in de zon te plaatsen. Assam-kawa dient steeds in huis te zijn, men gebruikt het in verschillende medicijnen. Bij wonden geneest het de jeuk. Eveneens voor paarden en vee pleegt men het te gebruiken.

Assem-of Tamarinde-stroop.

Tamarinde stroop werkt bloedzuiverend en daar ze zoo uitstekend voor de gezondheid is, wil ik het recept om goede Tamarinde-stroop te maken, mededeelen:

Goed rijpe Tamarinde wordt gedurende eenige dagen gedroogd: van het drogen hangt het af, of men de Tamarinde-stroop lang kan bewaren; twee ons natte Tamarinde is voldoende voor een flesch stroop.

De stroop van goede suiker, geen stroopsuiker, laat men smelten en dit goed dik koken, want als de stroop niet goed dik is, gist ze als men ze lang bewaart. De stroop wordt gezuiverd met eiwit, al het vuil zal zich bij het eiwit verzamelen, men moet dit afscheppen. Wil men stroop hebben, die spoedig gebruikt kan worden, zoo giet men de gloeiende stroop op de Tamarinde en laat deze stroop ruim vier dagen er op, vóór men ze afschept en in flesschen doet. De stroop moet men altijd eerst door een fijnen doek filtreeren. Wil men de stroop lang bewaren, laat ze dan eerst bekoelen, giet ze dan op de Tamarinde en laat ze een week zoo staan. Zeef ze daarna en giet ze dan in flesschen. Van de Tamarinde, waaruit de stoop getrokken is, kan men gekonfijte Tamarinde maken, door ze een voor een in suiker te wentelen en dan in de zon te drogen.

Inlandsche drogisten-kruiden.

Verschillende geneeskrachtige kruiden en houtsoorten.

ADAS OF ANIJS wordt in bijna alle indische medicijnen gebruikt, werkt verwarmend.

ALUIN OF TRAWAS voor uitwendig gebruik, werkt zuiverend.

BIDARA-LAUT. Dit hout werkt bloedzuiverend.

DJINTEN ITEM werkt verwarmend, wordt met andere kruiden gebruikt.

DJOONG PANDAN, voor inwendige djamoës.

DJENITRIE, in djamoe; voor jonge vrouwen wordt deze vrucht met andere kruiden vermengd.

DJOONG RAHAB voor djamoës na de stonden.

DJAMoor BROMO, een oranje-achtige paddestoel, wordt, vermengd met andere kruiden, gebruikt bij baarmoeder-gezwellen en ontstekingen. Dit wordt opgelost in warme olie, ook gebruikt bij massage tegen knobbelgezwellen.

DJAMoor IEMPES, ook een paddestoel-soort, die gebruikt wordt in eenige middelen tegen syphilis.

DJO KLING wordt vermengd met andere kruiden voor witte vloed en andere inwendige ziekten.

DAON TRAWAS werkt gunstig op de nieren en eveneens verkoelend.

GREGES OTOT, een grassoort, tegen pijnlijkheid in de gewrichten, wordt in de parrem vermengd.

KAJOE TIMOR. Dit hout werkt verkoelend en wordt veel gebruikt om ontstekingen, zoowel in- als uitwendig, te genezen of te voorkomen.

KAJOE-TJENDANIE OF SANDELWOOD wordt tegen ontsteking gebruikt en wegens den welriekenden geur in verschillende parrems gebezigd, alsmede voor uitwendig gebruik.

KAJOE-RAPET wordt gebruikt om de baarmoeder te laten krimpen en andere ziekelijke inwendige organen te helen.

KAJOE-SINTO gebruikt men voor vermenging van parrems en voor inwendig gebruik; vermengd met andere kruiden tegen venerische ziekten.

KAJOE-ANJANG, ter vermenging met andere kruiden, tegen syphilis en zweren.

KAJOE-SETJANG wordt met andere kruiden gebruikt tegen syphilis en ook voor uitwendige smeersels.

KANEEL gebruikt men in verschillende medicijnen.

KLABET, in parrems voor uitwendig gebruik.

KETOEMBAR OF CORIANDER werkt verkoelend, wekt de maagsappen op, neemt misselijkheid weg.

KEDAWOONG, een verwilderde Petch-soort, wordt tegen koliek aangewend.

KAJOE ANGIN werkt verwarmend; 't is een witachtige mossoort die in het gebergte aan de boomen groeit. Kajoe angin, dat op de Kinaboomen groeit, is te prefereren boven de andere soorten.

KAJOE OELES, een vrucht die er als een gedraaid koord uitziet, bezigt men tegen krampen der ingewanden.

KEMBANG LAWANG, wordt veel gebruikt voor baarmoeder-ontstekingen, gezwollen enz., en altijd vermengd met andere kruiden.

KLEMBA HOUT. Is een rabarber soort, werkt lakseerend

KAPOELAGA wordt vermengd met andere kruiden en werkt zuiverend.

KARANG BANG OF BOENGA KARANG, wordt veel gebruikt, vermengd met andere kruiden, tegen syphilis.

MESOJIE is een geurige houtsoort, die in verschillende djamoes voor inwendig gebruik bereid wordt. In de djamoes tegen witte vloed wordt dit veel toegepast.

MERITJA BOLLONG wordt in verscheidene djamoes gebezigd en in kleine hoeveelheden gebruikt.

MOENGSIË ARAB OF WORMKRUID, wordt als middel tegen wormen aangewend.

MOENGSIË, dient ter vermenging met djamoes, werkt verwarmend.

MOSTERD OF BIDJIE SAWIE, verwarmend, wordt in djamoes gebruikt ter bevordering van de maandelijksche stonden, en in drankjes bereid tegen syphilis.

MOERMA-DAGING, een harssoort die in verschillende djamoes gebruikt wordt.

NOTEMUSCAAT wordt in verscheidene djamoes gebruikt; voor maagkrampen gebruikt men een theelepel notemuscaat met een beetje zout.

POELOESARIE-HOUT is stoppend, wordt veel gebruikt tegen buikziekten.

PODIE met **SARIE** vermengd, tegen bloed-afgang.

RASAMALA-HOUT wordt ook in verschillende parrems gebruikt en voor uitwendig gebruik toegepast bij koortsen. Dit hout wordt dan altijd vermengd met Pontjo-Soedo-bladeren.

SIDOWAJAH-BLADEREN bevorderen het urineeren. Om wonden te heelen, worden de bloemen tot poeder gebrand.

STAARTPEPER OF KEMOEKOËS wordt in verscheidene

djamoe-soorten, betrekking hebbende op venerische ziekten, gebruikt.

SOEKMO DELOEWEH, voor inwendig gebruik; werking verkoelend.

SPRANTOE, een stekelige platte vrucht, wordt in verschillende djamoos gebruikt. De werking is verkoelend.

SARIE wordt in djamoos gebruikt na de bevalling, het werkt verkoelend.

TEGARIE voor parrem.

TJABÉ, een vrucht der wilde Sirih, werkt verwarmend.

TAI OELER SOWO ziet er uit als witte wadas, is eigenlijk een Djamoer-soort en wordt uit den grond gehaald. Dit wordt gebruikt voor koorts; een theelepel drie maal daags, wordt als poeder toegediend. De werking is verbazend verkoelend, wordt ook in eenige djamoos gebruikt.

TROESIE is zuiverend voor uitwendig gebruik.

WITTE DJINTEN OF KOMIJN, werkt verwarmend, wordt in kleine hoeveelheden gebruikt.

ZOETHOUT, wordt in bijna alle djamoos gebruikt.

ZWAVEL OF WELIRANG, als inwendig middel tegen verschillende soorten uitslag te gebruiken.

Plantensoorten waarvan in den afzonderlijk uitgegeven atlas afbeeldingen voorkomen.

(Het nummer verwijst naar de afbeelding in de atlas.)

Akar Treba	= Rhinacanthus communis Nees.	36.
Bakoong Poetih	= Crinum-soort	43.
Brotowali	= Tinospora Remphii Boerl	53.
Bertjita	= _____	69.
Basaran (moerbeiblad)	= Morus indica Rumph.	73.
Blimbing Woeloh	= Averrhoa Bilimbi L.	78.
Bloestroe	= Luffa-soort ?	84.
Dadap Serep	= Erythrina-soort	18.
Djarak Iri of Pagar	= Iatropha curcas L.	33.
Djatie-blanda	= Guazuma tomentosa Kunth.	37.
Doedoek (daon)	= Pteroloma triquetrum Benth.	54.
Djinten of Koetjing (daon)	= Coleus carnosus Hassk.	62.
Doewit-boom	= Eugenia Jambolana Lam.	77.
Franschman (daon)	= Eupatorium Ayapana Vent.	72.
Gagan (daon)	= Hydrocotyle Asiatica L.	6.
Galing (daon)	= Vitis trifolia L.	10.
Gondoroso	= Justicia Gendarussa L.	19.
Gondang	= Ficus variegata Bl.	60.
Gempoor Watoe	= Strobilanthes-soort ?	82.
Gambir Oetan	= Jasminum-soort	91.
Ingoe	= Ruta graveolens L.	61.
Intjok (daon)	= Plumbago zeylanica L.	12.
Iler	= Coleus atropurpureus Benth.	27.
Ind. wilde Kamillen	= _____	57.
Kajoe Sono	= Pterocarpus indicus Willd.	9.

Kerma (daon)	=	_____	8.
Ketoembel	=	Glochidion molle Bl.	15.
Kremie	=	Portulacca-soort	22.
Kemaroeagan (daon)	=	Coccinia cordifolia Cogn.	25.
Kendal („)	=	_____	31.
Kedjie Beling No. I	}		26.
„ „ „ II		Strobilanthes-soort ?	38.
„ „ „ III			39.
Ketjoeboeng	=	Datura fastuosa L.	40.
Kellor	=	Moringa pterygosperma Gaertn.	44.
Kembang poekoel			
ampat	=	Mirabilis Jalapa L.	56.
Kangkoong	=	Ipomoea reptans Poir.	58.
Ketepeng Tjina	=	Cassia alata L.	63.
Kajoe Oerip	=	Euphorbia Tirucalli L.	68.
Koemis Koetjing of Remoedjong	=	Orthosiphon stamineus Benth.	81.
Kemangie	=	Ocimum Basilicum L. var.	88.
Loentas (daon)	=	Pluchea indica Less.	4.
Landep („)	=	Barleria Prionitis L.	7.
Lenglengan	=	Leucas linifolia Spreng.	11.
Lampes (daon)	=	Ocimum basilicum L.	17.
Lidah-Boeaja	=	Aloë-soort	20.
Legetan (reuzen)	=	Spilanthes oleracea Jacq	28.
Loro Woedoel	=	_____	87.
Legoendi	=	Vitex trifolia L. f.	103.
Laurierblad (Indisch) of Salam	=	Eugenia polyantha Wight	102.
Meniran (daon)	=	Phyllanthus-soort	3.
Miendie („)	=	Melia Azedarach L.	30.
Mondo Kakie	=	Tabernaemontana coronaria Willd.	75.
Modjo	=	Aegle marmelos Corr.	86.
Nogosarie	=	Mesua ferrea L.	83.
Ngo of Ngokilo (daon)	=	Strobilanthes-soort	94.

Nillo of Indigo	= Indigofera-soort	101.
Oeret (daon)	= Plantago maior L.	34.
Patian Tjina	= Euphorbia thymifolia Lam.	1.
„ Kerbo	= id. pilulifera L.	2.
Papah-lima	= Elephantopus scaber L.	5.
Poeleh-boom	= Alstonia spectabilis R.Br.	41.
Patjé	= Morinda citrifolia L.	48.
Patjar djawa	= Lawsonia inermis L.	49.
Posor	= Graptophyllum-soort	55.
Paré	= Momordica charantia L.	64.
Pontjo Soedo	= Jasminum-soort	74.
Poko (daon)	= Mentha-soort	80.
Redjoso	= Elaeocarpus grandiflorus Sm.	85.
Remek geteh	= Stachytarpheta mutabilis Vahl.	97.
Siembar-Mendjangan	= Boomvaren-soort	16.
Sarab (daon) of Sam-	= Hemigraphis colorata	
bang geteh I.	Hall f.	32.
Sambang darah of		
Sambang geteh II.	=	90.
Sosor Bebek	= Bryophyllum calycinum Salisb.	35.
Sambiloto	= Andragaphis paniculata Nees.	45.
Sanket	= Moschosma polystachyum Benth.	50.
Sapoe Djakat	=	51.
Sido goerih	= Sida retusa L.	52.
Sirih gading	= Nyctanthes arborescens L.	65.
Sambodja	= Plumiera acutifolia Poir.	66.
Saga (klimplant)	= Abrus praecatorius L.	76.
Sawie-lemah of Wilde		
mosterd	= Brassica-soort	79.
Semboong	= Blumea balsamifera D. C.	92.
Sereawan-plant	= Tinomiscium-soort	93.

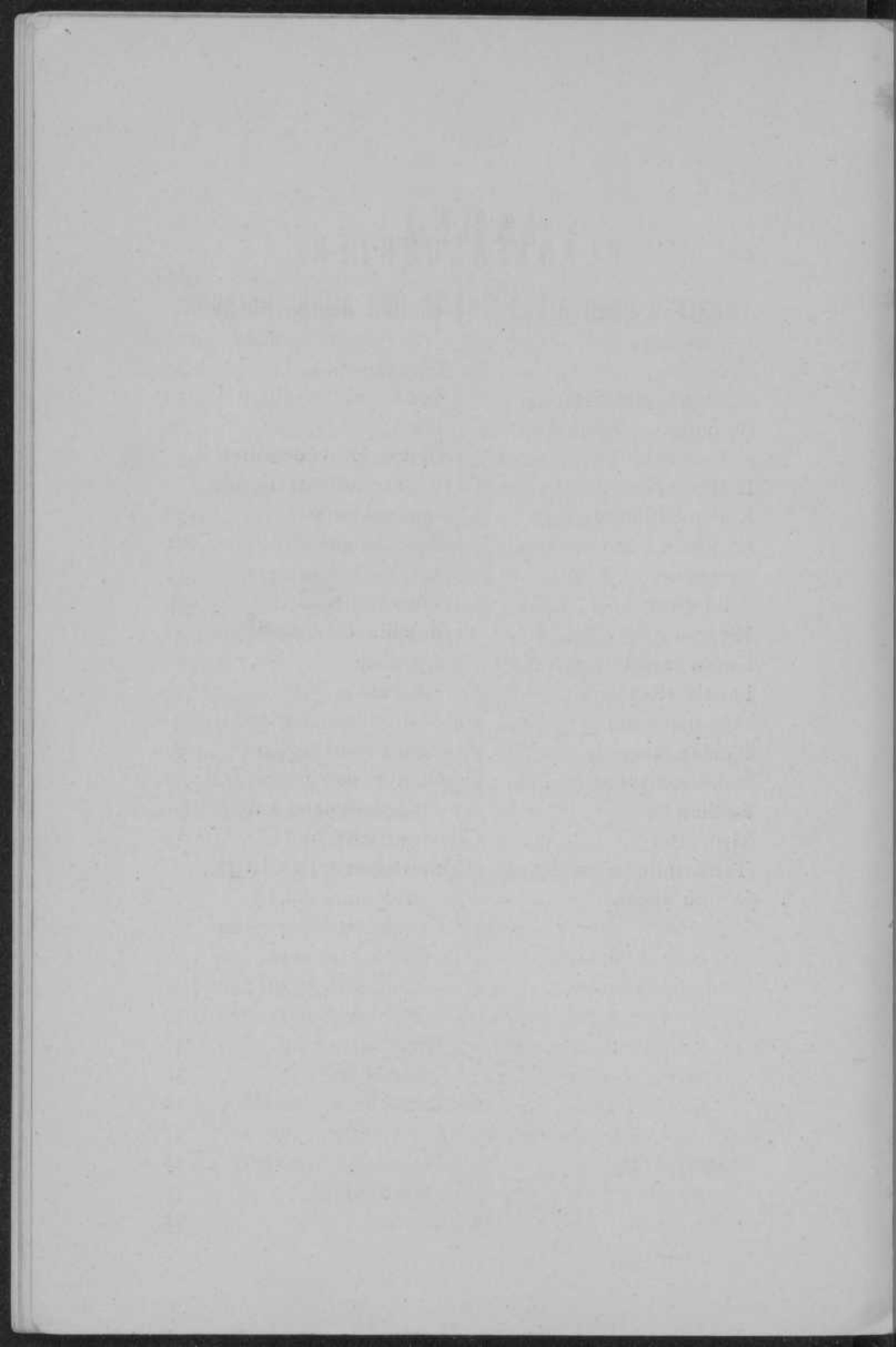
Sambang tjelok	=	<i>Aerva sanguinolenta</i> Bl.?	95.
Srigie-plant	=	<i>Epistylum oraliifolium</i> Boill.	98.
Semboong oetan	=		99.
Salam of Indisch laurierblad	=	<i>Eugenia polyantha</i> Wight	102.
Tjendani-boom	=	<i>Santalum album</i>	13.
Tjikak toelang	=	<i>Vitis quadrangularis</i> L.	14.
Toeri (roode)	=	<i>Sesbania grandiflora</i> Pers.	29.
Tabak	=	<i>Nicotiana Tabacum</i> L.	100.
Tandjong-boom	=	<i>Mimusops Elingi</i> L.	71.
Trengoeli	=	<i>Cassia fistula</i> L.	59.
Terong Ngor	=	<i>Solanum-soort</i>	67.
Tepong Wijong	=	<i>Eupatorium-soort</i>	70.
Tremboekoe	=	<i>Hypoestes-soort</i>	96.
Waroe lengis	=	<i>Hibiscus-soort</i>	21.
, laut	=	<i>Hibiscus elatus</i> Sw.	23.
Woengoe (daon)	=		24.
Widoerie	=	<i>Calotropis gigantea</i> R.Br.	42.
Widara-oepas	=	<i>Merremia mammosa</i> Hall f	46.
Woedani	=	<i>Quisqualis indica</i> L.	47.
Wilde mosterd of Sawie			
lemah	=	<i>Brassica-soort</i>	79.
Waloh	=	<i>Lagenaria Vulgaris</i> Ser	89.

PLANTENSOORTEN

waarvan geen afbeelding in den atlas voorkomt.

Gebang (palmsoort)	= <i>Corypha umbraculifera</i> L.
Ganjong	=
Kajoe-poetih-boom	= <i>Melaleuca Leucadendron</i> L.
Katjang Idjoe	= <i>Phaseolus radiatus</i> L.
Kajoe Setjang	= <i>Caesalpinia Sappan</i> L.
Kapok of Randoeboom	= <i>Eriodendron anfractuosum</i> D.C.
Ketimoen of Kom-	
kommer	= <i>Cucumis sativus</i> L.
Ketapang	= <i>Terminalia catappa</i> L.
Kapas taoen	=
Papaja (Kates)	= <i>Carica Papaja</i> L.
Plosso (boom)	= <i>Butea frondosa</i> Roxb.
Pandan	= <i>Pandanus</i> -soort
Randoe-alas	= <i>Bombax malabaricum</i> D. C.
Selderij	= <i>Apium graveolens</i> L.
Sirih	= <i>Chavica Betle</i> Miq.
Tamarinde-boom	= <i>Tamarindus indica</i> L.
Waloh Japan	=

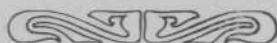
INDEX.

	blz.		blz.
Aambeien; zie Hemor- rhoïden	56	Bloed urineeren; zie Uri- neeren met bloed	150
Abcessen	1	Bloedzweer	8
Abcessen in den mond.	2	Bof	8
Ananas-sap (geprepa- reerd)	173	Borst	9
Assem-kawa	175	Braken bij zuigelingen zie onder Zoogende vrouwen II.	170
Assem- of Tamarinde- stroop	175	Brandwonden	10
Asthma	2	Breken (ledematen).	10
Bedwateren	3	Bronchitis.	10
Beenen (gezwollen- bij zwangere vrouwen.)	3	Buikziekten(Hoofdstuk).	12
Beten (vergiftige-)	3	Buikloop	10
Bevalling	4	Calmans	35
Blaasaandoening	5	— zie ook onder Zenuwachtigheid	167
Blaas(kou-vatten op de-)	5	Cholera (zie ook blz. 28 onder Bloed-en slijm- ontlasting).	36
Bleekzucht	5	Constipatie; zie Ontlas- ting, (moeilijke-)	36
Bloeddiarrhee	6	Constipatie bij zwan- gere vrouwen; zie Ontlasting (moeilijke-) bij zwangere vrouwen	39
Bloed- en slijm-ontlasting door koorts in den buik	22	Darmontsteking.	36
— door wormen	23	Darmzweer	36
— door kouvatten	23	Diarrhee; zie Buikloop.	10
— door het gebruik van scherp of onver- teerbaar voedsel	25	Diphteritis	37
— door maaien.	25	Doorns (in den voet)	38
— door hemorrhoiden	26	Dysenterie	37
Bloedspuwing	6	Exzema	38
Bloedstorting	7		
Bloedvloeijing	8		

	blz.		blz.
Eeltwonden	39	Keelpijn	69
Eetlust	40	Kiespijn	69
Fondement (uitschieten van het)	42	Ketjoeboeng-olie	74
Fijt	42	Knobbelgezwellen	70
Gal	43	Knokkelkoorts	70
Galkoorts	45	Koliek; zie Windkoliek	16
Galsteen	45	Koorts. Hoofdstuk over	
Gassen.	46	Koorts	71
Geelzucht	47	Koorts door kou-vatten;	
Gewrichten (pijn in de)	48	zie Transpireermiddel	45
Gewrichts aandoening.	48	Koorts (aanhoudende);	
Gezwellen.	49	zie Malaria	95
Haar. Hoofdstuk over de		— (binnen- en koude)	86
verzorging v.h. haar.	5	— in den buik.	86
Haar (uitvallen v. h.) .	52	Kou- vatten; zie Tran-	
Haargroei	53	spireermiddel	
Hartkloppingen. . . .	55	— (iedematen)	87
Heeschheid	55	— (ingewanden)	87
Hemorrhoïden (Hoofd-		— zie Stijve nek	138
stuk over)	57	Kraamkoorts	88
Hemorrhoïden na beval-		Kraamvrouwen	89
lingen; zie Bevallig.	4	Krampen bij bloed- en	
Hitte in het lichaam .	62	slijm-ontlasting. . . .	88
Hoest	62	Kramphoest	88
Hoest (droge)	65	Lever	89
Hoofdpijn.	66	Lintworm.	90
— door kou-vatten .	67	Long-ontsteking; zie	
Huiduitslag	68	Bloedspuwing II. . . .	6
Inslapen (moeilijk). .	69	Loomheid.	91
Jeuk door gal en bij		Maagkrampen	91
vaccinatie	69	Maag (opzetting en be-	
Kaalhoofdigheid; zie		nauwdheden v. d.) zie	
(uitvallen v. h. haar).	52	Gassen.	46
Keelabces	69	Maaïen	92
		Malaria	95

	blz.		blz.
Malaria in den buik .	98	Panoe (bruine-) . . .	112
Mazelen	99	Panoe (witte-) . . .	113
Menstruatie	100	Persingen	113
— (niet goed door-		Podagra	113
komen en pijnlijk)	100	Pokken (Spaansche- of	
— (wegblijven van de)	100	Patèh)	114
— (ongeregelde en		Pokken (apen-) . . .	115
pijnlijke)	101	Pokken(water-enchte-)	117
— (onvoldoende en		Pokken	117
pijnlijke)	101	Puistjes	117
— met krampen . . .	101	Purgeermiddelen; zie	
Miltpijnen	102	Ontlasting(moeilijke)	110
Miskraam (begin van).	102	Rheumatiek	118
Mondabcessen; zie ab-		— in de lendenen. .	119
cessen in den mond	2	— door kou- vatten .	120
Mondbloeding	102	Ringworm	120
Mond (onaangename		Roos op het hoofd .	122
lucht in den) . . .	102	Roos (netel-)	123
Mondspoeling	103	Scherven in den voet.	123
Navel	103	Schurft	123
Naweeën	104	— (blauwe- of zwarte-)	123
Negenoo	104	Slapeloosheid	124
Neusbloeding	104	Spieren (slapte in de).	124
Niersteen	105	Spit	125
Nierziekte	106	Sproeten	125
Ontlasting	108	Spruw. Hoofdstuk over	126
Ontlasting (bloed-) .	109	Spruw (indische) . .	133
— (bloed-en slijm). .	109	Spruw in den mond .	135
— zie vooral Hoofdstuk		Spijsvertering (slechte)	136
over Buikziekten .	12	Steenpuisten	136
Ontlasting (branderige-)	109	Stoelgang; zie Ontlas-	
Ontlasting (moeilijke-)	110	ting	108
Ontlasting (moeilijke bij		Stuipachtige kinderen.	137
zwangere vrouwen)	112	Stuipen.	137
Oorpijn	112	Stijve nek.	138

	blz.		blz.
Succade(geprepareerde)	174	Vermageringskuur . . .	153
Suikerziekte	138	Vervetting	153
Syphilis.Hoofdstuk over	141	Verzakking van de baar-	
Tamarinde-stroop; zie		moeder	153
Assem-of Tamarinde		Verzwakten	154
stroop	175	Verzwikking	155
Tanden krijgen . . .	143	Waterpokken;(zie onder	
Tering	143	Pokken)	117
Transpireeren . . .	144	Waterzucht	156
Transpireeren (onaa-		Windkoliek	156
genome lucht bij het)	144	Witte-vloed	157
Transpireermiddelen .	145	Wonden	162
Typhus	147	Wondjes (schram-). .	166
Uitslag	148	Wormen. . . .	167
Uitslag (galzweren) .	150	Wratten	167
Uitslag op het hoofd.	150	Zenuwachtigheid . .	167
Urineeren	150	Zenuwachtig huilen .	168
Urineeren met bloed .	150	Zenuw-hoofdpijn . .	168
Urineeren(niet kunnen)	151	Zenuw-toevallen . .	168
Urineeren (moeilijk) .	152	Zoogende vrouwen. .	169
Urineeren (pijnlijk) .	152	Zwangerschap (bevor-	
Vergiftiging	152	deren van)	170
Vergiftiging door be-		Zweren	171
dorven voedsel . .	153		

ERRATA.

Blz: 14 — 24ste regel van boven, staat: *theelepels* moet
zijn: *thee*.

› 15 — 7de › › onderen, staat: *roode* moet zijn:
resida-kleurige.

› 48 — 15de › › › , staat: *Sirih Ragi* moet
zijn: *Sirih, Ragi*.

› 89 — 10de › › › , staat: *Koktoe* moet zijn:
Kaktoe.

› 144 — 14de › › › , staat *transpiratie zout*
moet zijn: *transpiratie*
veel zout.

